



ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

ECONOMICA

Revistă științifico-didactică

AN XVII, NR.4 (AUGUST) (68)/2009

© Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Prof. univ. dr. hab. Ion BOLUN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. hab. Vasile BUCUR, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. Piotr BULA, Academia de Economie din Kracovia, Polonia
Prof. univ. dr. hab. Eugenia FEURAȘ, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. hab. Iurii MACAGON, Universitatea Națională, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. Vitalii MACAROV, Academia de Științe, Rusia
Prof. univ. dr., acad. Anatolie MAZARACHI, Universitatea Națională de Comerț și Economie din Kiev, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Gheorghe MIȘCOI, Academia de Științe a Moldovei
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Dumitru MOLDOVAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. Ion PETRESCU, Universitatea „Spiru Haret”, Brașov, România
Prof. dr. Alban RISCHARD, Universitatea „Pierre Mendès France de Grenoble”, Franța
Prof. dr. Agop SARKISEAN, Academia de Economie din Sviștov, Bulgaria
Prof. univ. dr. Ioan-Franc N. VALERIU, Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române
Prof. univ. dr. Gheorghe ZAMAN, m.c. al Academiei Române, Institutul de Economie Națională
Prof. univ. dr. hab. Rodica HÂNCU, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. Oleg STRATULAT, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Eudochia BAJEREAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Marina BELOSTECINIC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Oxana SAVCIUC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Liubomir SCORIC, Universitatea de Comerț, Economie și Cooperatie de Consum, Gomel, Belarus

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Redactor-șef: *prof.univ.dr. Vadim COJOCARU*

Redactor (l. română): **Constantin CRĂCIUN**

Redactor (l. engleză): **Ludmila RURAC**

Corector: **Valentina SOLOVEI**

Redactor tehnic-designer: **Vitalie SPÎNACHI**

Operator: **Tatiana VAIS**

Responsabil de ediție: **Mihai MEREUȚĂ**

ADRESA REDACȚIEI:

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59,

ASEM, blocul B, b.503,

tel: 402-995

Cod: MD 2005, Chișinău,

Republica Moldova

E-mail: rev_economica@yahoo.com

**Revista este acreditată de Consiliul Național pentru Acreditare
și Atestare al RM Categoria „B”**

Certificat de înregistrare nr.112 din 25.02.2002

Index poștal: PM-31627

ISSN 1810-9136

Editura ASEM, Chișinău-2009

Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate



ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES OF MOLDOVA

ECONOMICA

Scientific and didactic journal

YEAR XVII, NR.4 (AUGUST) (68)/2009

© Editorial-Polygraphic Department of AESM

EDITORIAL BOARD:

Univ. Prof. Dr. Hab. Ion BOLUN, Academy of Economic Studies of Moldova
Univ. Prof. Dr. Hab. Vasile BUCUR, Academy of Economic Studies of Moldova
Prof. PhD. Piotr BULA, Krakow Academy of Economy, Poland
Univ. Prof. Dr. Hab. Eugenia FEURAȘ, Academy of Economic Studies of Moldova
Prof. Dr. Hab. Iurii MACAGON, National University, Ukraine
Univ. Prof. Dr. Hab. Vitalii MACAROV, Academy of Science, Russia
Univ. Prof. PhD, Acad. Anatolie MAZARACHI, Kyiv State University of Commerce and Economics, Ukraine
Univ. Prof. Dr. Hab. c.m. of ASM Gheorghe MIȘCOI, Academy of Science of Moldova
Univ. Prof. Dr. Hab. c.m. of ASM Dumitru MOLDOVAN, Academy of Economic Studies of Moldova
Univ. Prof. PhD. Ion PETRESCU „Spiru Haret” University, Brasov, Romania
Prof. PhD. Alban RISCHARD „Pierre Mendès France de Grenoble” University, France
Prof. PhD. Agop SARKISEAN, D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria
Univ. Prof. PhD. Ioan-Franc N. VALERIU, National Institute of Economic Research of Romanian Academy
Prof. PhD. Gheorghe ZAMAN, c. m. of Romanian Academy, Institute of National Economy
Univ. Prof. Dr. Hab. Rodica HÂNCU, Academy of Economic Studies of Moldova
Univ. Prof. PhD. Oleg STRATULAT, Academy of Economic Studies of Moldova
Associate Prof. PhD. Eudochia BAJEREAN, Academy of Economic Studies of Moldova
Associate Prof. PhD. Marina BELOSTECINIC, Academy of Economic Studies of Moldova
Associate Prof. PhD. Nadejda BOTNARI, Academy of Economic Studies of Moldova
Associate Prof. PhD. Oxana SAVCIUC, Academy of Economic Studies of Moldova
Associate Prof. PhD. Liubomir SCORIC, Belarusian Trade-Economic University of Consumer’s Co-operation, Gomel, Belarus

EDITORIAL STAFF:

Editor-in-chief: *Univ. Prof. PhD. Vadim COJOCARU*
Editor (Romanian): **Constantin CRĂCIUN**
Editor (English): **Ludmila RURAC**
Corrector: **Valentina SOLOVEI**
Technical editor-designer: **Vitalie SPÎNACHI**
Operator: **Tatiana VAIS**
Head of edition: **Mihai MEREUȚĂ**

ADDRESS OF PUBLISHING DEPARTMENT:

59, Mitropolit G. Banulescu-Bodoni street
AESM, block B, office 503,
tel: 402-995
Postcode: MD 2005, Kisinou,
Republic of Moldova

E-mail: rev_economica@yahoo.com

**The magazine is accredited by the National Certification
and Accreditation Council of RM Category „B”**

Registration certificate nr.112 of 25.02.2002
Post code: PM-31627
ISSN 1810-9136

Publishing department AESM, Kisinou-2009

The editorial is not responsible for the content of the published articles

SUMAR:

FINANȚE ȘI CONTABILITATE

Decalajul pe piețele internă și externă de mărfuri alimentare.....	7
<i>Lect. sup. T. Gutium, ASEM</i>	
Implementarea spațială și ramurală a taxelor pentru poluarea apelor în Republica Moldova.....	12
<i>Lect. sup. Petru Bacal, ASEM</i>	
Impactul crizei financiare internaționale asupra evoluției integrării monetare europene.....	18
<i>Drd. Corina Carauș, ASEM</i>	

MANAGEMENT

Conceptul guvernării electronice.....	25
<i>Conf. univ. dr. Natalia Coșeleu, ASEM</i>	
Necesitatea evaluării performanțelor profesionale.....	32
<i>Drd. Elena Bucica</i>	
Cultura organizațională orientată spre calitate și impactul acesteia asupra performanțelor întreprinderii.....	36
<i>Drd. Mariana Smolevscaia, UCCM</i>	

ECONOMIE GENERALĂ

Educația interculturală – o dimensiune a educației integrale.....	40
<i>Conf. univ. dr. Djulieta Rusu, ASEM</i>	
<i>Lect. sup. univ. Victoria Postolachi, ASEM</i>	
„L’assertivité” („Assertiveness”) (Stare pozitivă, în situație de conflict, în comunicarea profesională).....	47
<i>Lect. sup. R. Dumitraș,</i>	
<i>Lect. univ. A. Talpă, AESM</i>	
Particularitățile analizei rentabilității producției în întreprinderile agricole.....	52
<i>Conf. univ. dr. Natalia Tcaci, UASM,</i>	
<i>Lect. sup. univ. dr. Alexandru Tcaci, USM</i>	
Eficiența economică a potențialului de producție în unitățile agricole.....	59
<i>Competitor Edvard Bulgac, UASM</i>	

TURISM ȘI SERVICII HOTELIERE

Dezvoltarea serviciilor hoteliere la nivel mondial și în Republica Moldova.....	64
<i>Prof. univ. dr. hab. Alexandru Gribincea, ULIM;</i>	
<i>Lect. drd. Ecaterina Palnițaia, ULIM,</i>	
<i>Inspector învățământ Jamil Oweidah, Israel</i>	

STATISTICĂ ȘI PREVIZIUNE ECONOMICĂ

Îmbunătățirea statisticii științei și tehnologiei ca instrument pentru dezvoltarea politicilor științifice (cazul Moldovei).....	69
<i>Dr. Gheorghe Cuciureanu,</i>	
<i>Dr. hab. Natalia Gorodnikova, IEFS, AȘM</i>	
<i>Drd. Elena Dybtsyna, ISSEC, Moscova, Rusia</i>	
Analiza unor proprietăți probabiliste ale funcției-scop în două modele de producție.....	75
<i>Lect. sup. Anatol Baractari, ASEM</i>	
Identificarea relațiilor funcționale între competitivitate și unii indicatori macroeconomici.....	82
<i>Lect. super. Dodu-Gugea Larisa, ASEM</i>	

CONTENT:

FINANCE AND ACCOUNTING

- The disparity on domestic and external market of foodstuff products**.....7
Sup. Lecturer T. Gutium, AESM
- The spatial and branch implementation of taxes for water pollution in the Republic of Moldova**.....12
Sup. Lect. Petru Bacal, AESM
- The impact of the international financial crisis on the evolution of European Monetary Integration**....18
PhD Candidate Corina Carauș, AESM

MANAGEMENT

- The concept of e-Governance**.....25
PhD, Associate Prof. N. Kosheleva, AESM
- The need for professional performance evaluation**.....32
PhD Candidate Elena Bucica, AESM
- Organizational culture oriented towards quality and its impact on enterprise performance**.....36
PhD Candidate Smolevscaia Mariana, CCUM

ECONOMICS

- Inter-cultural education – a size of integrated education**.....40
Associate Prof., PhD Djulieta Rusu, AESM
Sup. Lect. Victoria Postolachi, AESM
- „L’assertivité” („Assertiveness”) (Positive state in a Conflict situation, in professional communication)**.....47
Sup. Lect. R. Dumitraș, AESM
Univ. Lect. A. Talpă, AESM
- Peculiarities of production profitability analysis in agricultural enterprises**.....52
PhD, Assoc. Prof. Tcaci Natalia, ASUM
PhD, Superior Lect. Tcaci Alexandru, SUM
- The economic efficacy of production potential in agricultural enterprises**.....59
PhD Candidate Bulgac Edvard, ASUM

TOURISM AND HOTEL SERVICES

- Hotel services development globally and in Moldova**.....64
Dr. Hab. Univ. Prof. Alexandru Gribincea, ULIM
PhD Candidate Ecaterina Palnițaia, ULIM,
Education inspector Jamil Oweidah, Israel

STATISTICS AND ECONOMIC FORECASTING

- Improvement of S&T statistics as tool for developing science policies (the case of Moldova)**.....69
PhD Gheorghe Cuciureanu,
Dr. Hab. Natalia Gorodnikova, IEFS, ASM
PhD Candidate Elena Dybtsyna, ISSEC, Moscow
- Analysis of some probabilistic proprieties of objective function in two models of production**75
Sup. lect. Anatol Baractari, AESM
- Identification of functional relationships between competitiveness and certain macroeconomic indices**.....82
Sup. Lect. Larisa Dodu-Gugea, ASEM

DECALAJUL PE PIEȚELE INTERNĂ ȘI EXTERNĂ DE MĂRFURI ALIMENTARE

Lect. sup. T. GUTIU, ASEM

Articolul dat este consacrat analizei decalajului pe piața internă și piețele externe de produse alimentare autohtone și a consecințelor lui. Rezultatele analizei ne arată că recesiunea în Moldova nu este un rezultat numai al crizei financiare, ci și al scăderii competitivității producției autohtone. La rândul lor, cauzele micșorării competitivității sunt: influența negativă exercitată asupra producătorilor autohtoni a legislației fiscale în vigoare și reglării vamale actuale; prețurile înalte la resurse energetice; eficiența mică a măsurilor de susținere a producătorilor autohtoni. La finele articolului, autorul a elaborat măsuri de redresare a situației.

Volumul producției autohtone, în termeni reali, pe piața internă, se micșorează pe an ce trece. Această situație este caracteristică și pieței de produse alimentare, cu toate că Moldova este o țară eminentamente agrară. În anul 2008, volumul de import al producției de acest gen s-a majorat cu 35,5% față de anul precedent, atingând cifra de 631,4 milioane dolari SUA. Volumul de export al producției alimentare, în perioada analizată, de asemenea, a crescut, însă, doar cu 17,2% și a alcătuit 595,0 milioane dolari SUA. Astfel, rata de acoperire, în 2008, la producția alimentară, a constituit 94,2%, deși, în anii precedenți, exportul depășea importul. De exemplu, în 2007, acest indice a alcătuit 109% (tabelul 1).

THE DISPARITY ON DOMESTIC AND EXTERNAL MARKET OF FOODSTUFF PRODUCTS

Sup. lecturer T. GUTIU, AESM

This article is devoted to analyzing the deviation on internal and external market of domestic food products and its consequences. Results of investigation show that recession in Moldova is the outcome not just of financial crises, but it is the result of reduction in domestic product competitiveness. In addition, causes of decrease in competitiveness are: negative influence of tax legislation and current customs regulation over national producers; high price of energy resources; low efficiency of measures in supporting domestic producers. At the end of this article the author has elaborated measures for recovery situation.

The volume of domestic product in real terms on the internal market is reducing from year in year. This situation is characteristic of food market too. Nevertheless Moldova is a mostly agrarian country. In 2008 imports of this kind of goods increased by 35,5 percent in comparison to previous year and reached 631,4 million US dollars. The exports of food products grew too, in the researched period, but just by 17,2% and registered a value of 595,0 mln. US dollars. Thus export-import ratio of food products hit 94,2% in 2008, in spite of exports out-passing by imports in previous years. For example, this index was 109% in 2007 (table 1).

Tabelul 1

Comerțul exterior de produse alimentare

mii dolari SUA

Cod S.A.	Denumirea secțiunii de mărfuri	2007			2008		
		export	import	sold	export	import	sold
I	Animale vii și produse ale regnului animal	13579,5	61663,3	-48083,8	10133,4	100329,5	-90196,1
II	Produse ale regnului vegetal	162873,5	150371,9	12501,6	210090,2	166757,3	43332,9
III	Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor; grăsimi alimentare prelucrate; ceară de origine animală sau vegetală	55262,7	16012,9	39249,8	62890,2	20883,5	42006,7
IV	Produse alimentare, băuturi alcoolice, fără alcool și oțet, tutun	275973,0	237866,2	38106,8	311918,2	343420,2	-31502,0
	Total	507688,7	465914,3	41774,4	595032,0	631390,5	-36358,5

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

Table 1

Foreign trade of foodstuff products

thousand US dollars

Code H.S.	Section	2007			2008		
		exports	imports	balance	exports	imports	balance
I	Animal products	13579,5	61663,3	-48083,8	10133,4	100329,5	-90196,1
II	Vegetable products	162873,5	150371,9	12501,6	210090,2	166757,3	43332,9
III	Animal or vegetable fats, oils and wax	55262,7	16012,9	39249,8	62890,2	20883,5	42006,7
IV	Food, beverages and vinegar, tobacco	275973,0	237866,2	38106,8	311918,2	343420,2	-31502,0
	Total	507688,7	465914,3	41774,4	595032,0	631390,5	-36358,5

Source: National Bureau of Statistics of the RM

Majorări esențiale ale volumului de import, în 2008, în raport cu anul precedent, au fost înregistrate la majoritatea grupelor de mărfuri alimentare: importul cărnii a crescut de 2,33 ori; animalelor vii – de 2,27 ori; zahărului și produselor zaharoase – de 2,21 ori; nutrețurilor pentru animale – de 2,16 ori; plantelor vii, produselor de floricultură – cu 74,3%; preparatelor pe bază de cereale, făinii, amidonului, produselor de patiserie – cu 64,5%; băuturilor alcoolice, fără alcool și oțeturi – cu 58%; preparatelor din legume, fructe sau din alte părți de plante – cu 44,5%; cerealelor – cu 43,7%; legumelor, plantelor, rădăcinilor și tuberculilor alimentare – cu 43%. E de menționat că toate mărfurile nominalizate pot fi produse în Republica Moldova și, în anii precedenți, constituiau potențialul său de export.

Analiza evoluției gradului de acoperire a importului prin exportul produselor alimentare arată că Republica Moldova pierde pozițiile sale pe piețele externe ca exportator al acestor tipuri de marfă. În 2008, importul prelua asupra exportului, cu toate că, în 2007, exportul prelua asupra importului, rata de acoperire alcătuind 116% (tabelul 2), în timp ce, în 2004, acest indice a înregistrat un nivel de 328,6%.

Great rises of imports in 2008 were recorded for majority categories of products in comparison to previous year such as: meat – 2,33 tins; market animals – 2,27; sugar and products of sugar – 2,21; fodder for animals – 2,16; crop and products of floriculture – 74,3%; products from cereal, flour, starch, pastry products – 64,5%; alcoholic drinks, non-alcoholic drinks and vinegar (58%); products from vegetables, fruit and other parts of plant (44,5%); cereals (43,7%); vegetables, plants, roots and alimentary tubercles – 43%. All these products could be produced in the Republic of Moldova and they were export potential in previous years.

Analysis of export-import ratio evolution of food products shows that Republic of Moldova is losing its position on external market like exporter of this kind of products. In 2008 imports prevailed exports, however in 2007 exports prevailed imports and export-import ratio consisted 116% (table 2), but in 2004 this index topped 328,6%.

Tabelul 2

Rata de acoperire a producției alimentare

Cod S.A.	Denumirea grupei de mărfuri	2004	2005	2006	2007	2008
IV	Produse alimentare, băuturi alcoolice, fără alcool și oțet; tutun	328,6	268,5	153,7	116,0	90,8
16	Preparate din carne, din pește sau din crustacee, moluște sau alte nevertebrate acvatice	46,6	15,0	13,4	23,5	6,9
17	Zahăr și produse zaharoase	86,1	110,3	407,7	321,8	94,2
18	Cacao și produse din cacao	10,4	17,9	12,1	10,8	11,0
19	Preparate pe bază de cereale, făinuri, amidonuri sau lapte; produse de patiserie	24,4	22,7	21,1	19,2	18,6
20	Preparate din legume, fructe sau din alte părți de plante	383,0	342,0	295,2	381,2	170,6
21	Preparate alimentare diverse	5,5	7,6	10,9	8,2	6,1
22	Băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi	1107,4	924,5	440,8	283,5	259,5
23	Reziduuri și deșeuri ale industriei alimentare, nutrețuri pentru animale	242,2	179,6	124,7	103,6	79,3
24	Tutun și înlocuitori de tutun prelucrați	32,4	30,6	21,3	23,2	24,1

%

Table 2

Export-import ratio of food products

Code H.S.	Categories of products	2004	2005	2006	2007	2008
IV	Food, beverages vinegar and tobacco	328,6	268,5	153,7	116,0	90,8
16	Products from meat, fish, crustacean, mollusk and other aquatic non-vertebrates	46,6	15,0	13,4	23,5	6,9
17	Sugar and products of sugar	86,1	110,3	407,7	321,8	94,2
18	Cacao and products of cacao	10,4	17,9	12,1	10,8	11,0
19	Products from cereal, flour, starch or milk, pastry products	24,4	22,7	21,1	19,2	18,6
20	Products from vegetable, fruit and other parts of plant	383,0	342,0	295,2	381,2	170,6
21	Other edible products	5,5	7,6	10,9	8,2	6,1
22	Alcoholic drinks, non-alcoholic drinks and vinegar	1107,4	924,5	440,8	283,5	259,5
23	Residue and waste of food industry, fodder for animals	242,2	179,6	124,7	103,6	79,3
24	Tobacco and substitute of tobacco	32,4	30,6	21,3	23,2	24,1

%

În anul 2008, s-au înregistrat modificări esențiale la următoarele grupe de mărfuri: preparate din carne, din pește sau din crustacee, moluște sau alte neverte-

In report 2008 year, essential modifications were recorded for the following categories of products: products from meat, fish, crustacean, mollusk and

brate acvatice; zahăr și produse zaharoase; preparate din legume, fructe sau din alte părți de plante; băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi; reziduuri și deșeuri ale industriei alimentare, nutrețuri pentru animale.

Apariția deficitului balanței comerciale la producția alimentară constituie rezultatul mai multor factori. În primul rând, este consecința faptului că producția autohtonă a produselor alimentare acoperă numai 64% din consumul pe piața internă a acestui gen de producție, în pofida faptului că R. Moldova este o țară agrară.

O altă cauză constă în decalajul esențial la grupele a doua (carne și organe comestibile) și a șaisprezecea (preparate din carne, din pește sau din crustacee, moluște sau alte nevertebrate acvatice) de mărfuri, conform Sistemului Armonizat. Gradul de acoperire a importului prin exportul cărnii, în 2008, a alcătuit 3,86%, în timp ce, în 2007, a fost de 30,11%. Acest decalaj a fost cauzat de creșterea importului de 2,3 ori și scăderea exportului de 3,4 ori.

Preponderent, s-a importat carne de pasăre, deoarece este mai ieftină. Acest produs este livrat de Belgia, Olanda, Germania. La majorarea volumului importului produsului dat a contribuit semnificativ creșterea prețurilor pe piața internă la carne și produse din carne. În primul trimestru al anului 2008, conform datelor Biroului Național de Statistică, prețul la carne a crescut, în medie, cu 40-45%.

Reducerea volumului exportului a fost motivată prin diminuarea creșterii animalelor, care, la rândul său, fusese cauzată de majorarea cheltuielilor prilejuite de întreținerea animalelor, deoarece o parte esențială de nutrețuri se importa. În 2008, fabricarea nutrețurilor gata pentru animale a scăzut cu 17,4% față de anul precedent, rata de acoperire alcătuint 79,3% (tabelul 2), cu toate că în perioada precedentă exportul depășea importul.

Analiza efectuată arată că R. Moldova, din țară exportatoare de legume și fructe, devenise țară importatoare. Legumele, precum castraveții, roșiile, se importă, preponderent, din Turcia, Polonia, Olanda, iar merele, varza, sfecla, morcovul se importă, în temeii, din Polonia, Olanda, Belarus. Fructele se importă, mai cu seamă, din Turcia, Grecia, iar sucurile din fructe – din Ucraina, Rusia.

Soluționarea problemelor enumerate nu este posibilă decât cu condiția că statul va promova o politică eficientă de susținere a producătorului autohton, care nu se va limita la acordarea ajutorului bănesc în mărime de 200 lei/1 ha. Trebuie dezvoltat sectorul real. În acest scop, statul urmează să acorde subvenții sau să-i scutească de plata impozitului pe 2-3 ani pe întreprinzătorii care creează noi locuri de muncă sau produc mărfuri pentru export. În plus, este necesar ca statul să micșoreze impozitul pe venit până la 10%, TVA – până la 15%, să scadă taxa vamală. Astfel, va ieși din circulația subterană o mare parte de mărfuri. Ca rezultat, se va majora baza impozabilă și, cu toate că taxele se vor micșora, volumul total al impozitelor colectate se va majora.

other aquatic non-vertebrates; sugar and products of sugar; products from vegetable, fruit and other parts of plant; alcoholic drinks, non-alcoholic drinks and vinegar; residue and waste of food industry, fodder for animals.

An appearance of trade balance deficit of foodstuffs is the result of some factors. First, it is a consequence of the deed that domestic products of foodstuffs covers just 64% from consumption on the internal market of this kind of products, in defiance of fact that Moldova is an agrarian country.

Another reason is essential disparity at the second (meat and other edible organs) and the sixteenth (products from meat, fish, crustacean, mollusk and other aquatic non-vertebrate) categories of products according to the Harmonious System. Export-import ratio of meat made 3,86% in 2008, compared to 30,11% in 2007. This deviation was caused by doubled an increase of imports and by trebled a decrease of exports.

The major importable item of meat was poultry, because it is cheaper. This product was imported from Belgium, Holland, Germany. The increase of imports of this commodity brought significant growth of price for meat and products of meat on the domestic market. According to The National Bureau of Statistics of the RM, the price rose in medium with 40-45% in the first quarter of 2008.

The decrease of exports was caused by a reduction in animal breeding, which was caused by the rise of expenditures on animal breeding, because an essential part of fodder was imported. In 2008 production of fodder for animals reduced by 17,4% in comparison to previous year and export-import ratio consisted 79,3% (table 2), in spite of exports out-passing by imports in previous years.

This analysis shows that Moldova transforms from an exporter of vegetables and fruits into an importer. The origins of major imports of vegetables, such as cucumbers, tomatoes, are Turkey, Poland, Holland, but of apples, cabbages, beets, carrots are as follows: Poland, Holland, Belarus. Fruits are imported prevalent from Turkey, Greece, but juice of fruit – from Ukraine, Russia.

All these problems could be resolved, just in case, when the state would carry out effective policy, which wouldn't be limited with government grant in sum of 200 leis per hectare. It is necessary to develop real sector, with this purpose the state has to grant subventions or to release producers, which create new working places or produce goods for export, from tax for 2-3 years. In addition, the state could reduce profits tax until 10%, value-added tax till 15%, custom tax, so that it could permit a big part of merchandise to go out black economy. However tax percent would decrease, as a result tax base would increase.

Essential growth of exports would reduce the outside vulnerability of state. With this aim it has to

Diminuarea vulnerabilității externe a țării poate fi atinsă prin creșterea esențială a exporturilor. Cu acest scop, trebuie promovate mărfurile autohtone pe piețele externe. Republica Moldova are ce propune pe piețele externe, și anume: produse alimentare ecologic pure.

Pe piețele Uniunii Europene (UE), cererea de produse alimentare ecologic pure este mare, dar țările UE nu sunt interesate de importul acestor produse din R. Moldova, căci dispun de producția proprie și, de aceea, promovează o politică protecționistă. În plus, consumatorul din Uniunea Europeană nu este familiarizat cu producția moldovenească.

În 2008, exportul producției de secțiunea III „Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor; grăsimi alimentare prelucrate; ceară de origine animală sau vegetală”, în țările Uniunii Europene, a constituit 54,1% din exportul acestui gen de marfă și 40,4% din producția secțiunii II „Produse ale regnului vegetal” (figura 1).

Republica Moldova exportă în țările UE nuci, ulei de floarea-soarelui, semințe de porumb, semințe de floarea-soarelui, fructe uscate, preponderent prune, deșeurile ale producției morăritului, mere. În România, din merele importate din Moldova se produce suc de mere, iar din semințele de floarea-soarelui – semințe prăjite, care apoi se exportă în Moldova. În așa fel, producătorii din România obțin profituri suplimentare utilizând materia primă din Moldova pentru producerea mărfurilor ce pot fi produse și la noi, în țară. Un stat condus rațional exportă producția finală, nu materia primă. Pentru ameliorarea situației din comerțul exterior, este necesar să se ia măsuri urgente, ca să se producă în R. Moldova produse ce le vor substitui pe cele de import.

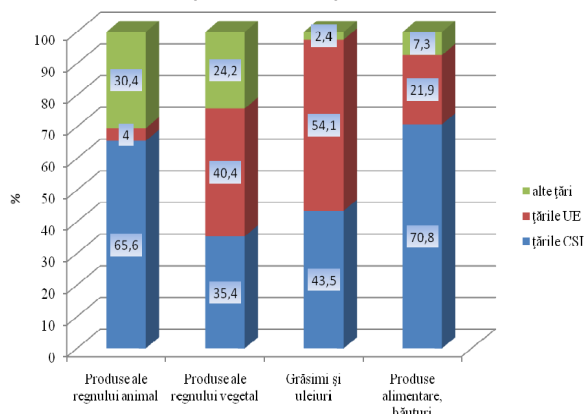


Figura 1. Structura exportului producției alimentare a RM pe grupe de țări în a.2008

În Republica Moldova, există un potențial suficient pentru a crește producția de uleiuri eterice. Prețul de vânzare al diverselor uleiuri eterice pe piețele externe este foarte mare, deci este convenabil să fie produs și exportat. În perioada de raport, țara noastră încă importă această marfă, deoarece volumul produs nu satisface necesitățile pieței interne.

Analiza importului producției alimentare pe grupe de țări, în 2008, demonstrează că cea mai mare pon-

encourage domestic products on foreign markets. Republic of Moldova has commodities for supply on external markets such as ecological pure foodstuffs.

Demand for ecological pure product is high on the European Union market, but states of the European Union have not incentives to import this kind of product from Moldova, because they have their own product, that is why they follow a protective policy. Moreover a consumer from the European Union isn't familiarized with Moldovan commodities.

In 2008 export of goods of the third section "Animal or vegetable fats, oils and wax" to states of the European Union constituted 54,1% from total exports of these goods and 40,4% from total exports of commodities of section II "Vegetable products" (figure 1).

Major exportable items of the Republic of Moldova to European countries are nuts, oil of sunflower, seeds of maize, seeds of sunflower, dried fruits, prevalent dried plums, waste of milling products, apples. In Romania apples from Moldova were used in apple juice production, and seeds of sunflower – in frying seeds, then these goods were exported to Moldova. Thus, Romanian producers gained supplementary income using Moldovan raw material to produce wares which could be made in our country. A rational state exports final products but doesn't export raw material. For improving the situation in foreign trade, it is necessary to take measures to produce goods in Moldova which substitute imported goods.

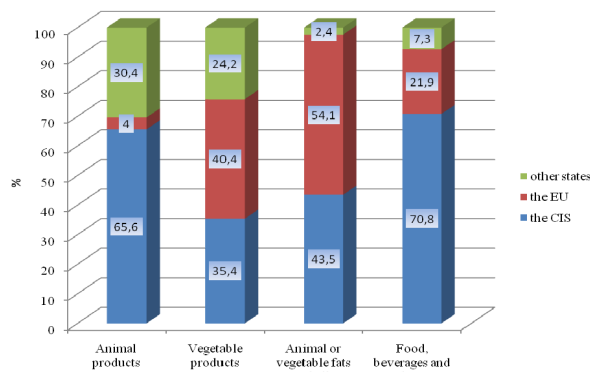


Figure 1. Moldova's geographical structure of exports of foodstuffs in 2008

In the Republic of Moldova exists potential to increase production of ethereal oil. Selling price of different ethereal oils on foreign market is high, so it is convenient to produce and export this commodity. In reported period Moldova continues to import such kind of ware, because volume of production doesn't satisfy domestic needs.

Analysis of geographical structure of imports of foodstuffs in 2008 showed that the biggest proportion in imports of products from section IV "Food, beverages and tobacco" and section III "Animal or vegetable fats and oils" was registered by the CIS countries (figure 2).

dere a importului producției din secțiunea IV „Produse alimentare, băuturi alcoolice, fără alcool și oțet; tutun” și importului producției din secțiunea III „Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor; grăsimi alimentare prelucrate; ceară de origine animală sau vegetală” revine pe seama țărilor CSI (figura 2).

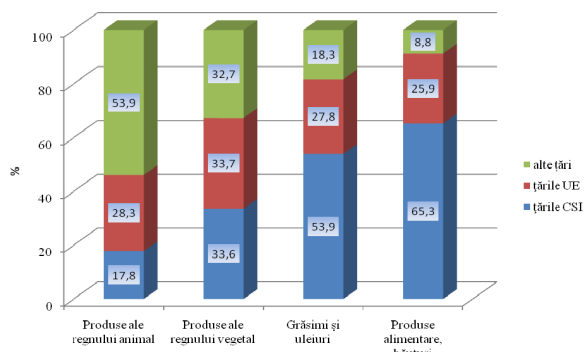


Figura 2. Structura importului producției alimentare a RM pe grupe de țări în a.2008

O problemă stringentă a economiei Republicii Moldova o constituie restructurarea producției naționale, adică trebuie realocate resursele producției din ramurile considerate cu dezavantaje, celor relativ avantajoase. Concomitent, estimând mărfurile cu avantaj comparativ și cele cu dezavantaj comparativ, în schimburile comerciale externe, putem afla care grupe de mărfuri trebuie promovate.

În 2008, grupa de mărfuri „Semințe și fructe oleaginoase; semințe și fructe diverse; plante industriale sau medicinale; paie și furaje” a înregistrat cel mai mare avantaj comparativ (70,4%) dintre toate produsele alimentare, fiind urmată de grupele de mărfuri „Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor” (67%), „Fructe comestibile și nuci” (66%), „Băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi” (63,1%), „Cereale” (59,1%), „Preparate din legume, fructe sau din alte părți de plante” (51%), „Zahăr și produse zaharoase” (31,8%). Deci, Republica Moldova trebuie să promoveze anume aceste mărfuri pe piețele externe.

În perioada 2007-2008, se remarcă trecerea grupei de mărfuri „Carne și organe comestibile”, din zona cu avantaje în cea cu dezavantaje comparative, și trecerea grupei de mărfuri „Lapte și produse lactate, ouă de păsări, miere naturală” – din zona cu dezavantaje în cea cu avantaje comparative. Producerea acestor mărfuri necesită să fie majorată pentru substituirea importului producției omogene.

Analiza efectuată ne arată că recesiunea, în R. Moldova, nu reprezintă numai rezultatul crizei financiare, dar și al micșorării competitivității producției autohtone atât pe piața internă, cât și pe piețele externe. La rândul lor, cauzele micșorării competitivității sunt: influența negativă asupra producătorilor autohtoni a legislației fiscale în vigoare și a reglării vamale actuale; prețurile mari la resursele energetice; eficiența mică a măsurilor întreprinse de stat pentru susținerea producătorilor autohtoni.

În baza analizei efectuate, considerăm oportună

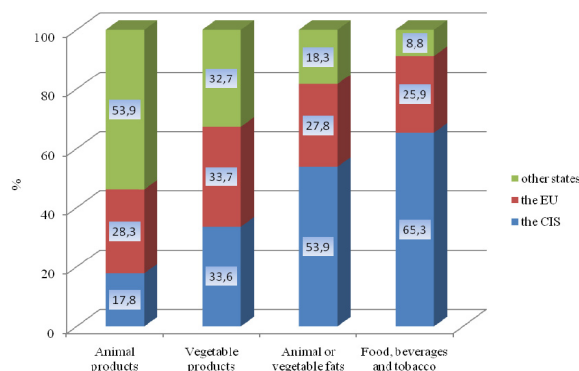


Figure 2. Moldova’s geographical structure of imports of foodstuffs in 2008

An urgent problem of the Republic of Moldova is to restructure the national product that is to re-allocate manufacturing resources from branches with disadvantage to branches with relative advantage. Simultaneously, evaluation of goods with comparative advantages and goods with comparative disadvantages in foreign trade turnover permits to learn, which groups of ware have to be encouraged.

In 2008 group of commodities “seeds and oleaginous fruits; seeds and varied fruits; industrial and medical plants; straw and fodder” registered the most comparative advantages (70,4%) from food products, this group was followed by groups of goods such as “animal or vegetable fats and oils and products of their dissociation” (67%), “edible fruits and nuts” (66%), “alcoholic drinks, non-alcoholic drinks and vinegar” (63,1%), “cereals” (59,1%), “products from vegetable, fruit and other parts of plant” (51%), “sugar and products of sugar” (31,8%). Therefore the Republic of Moldova has to encourage these commodities on external markets.

During the years 2007-2008 category of products “meat and other edible organs” passed from zone with advantages to zone with comparative disadvantages, and group of products “milk and dairy products, eggs of poultry, natural honey” passed from zone with disadvantages to zone with comparative advantages. Manufacture of these goods needs to be increased in order to substitute import of homogeneous products.

Results of investigation show that recession in Moldova is the outcome not just of financial crises, but it is the result of reduction in domestic product competitiveness on the domestic market and on foreign markets. In addition, causes of decrease in competitiveness are: negative influence of tax legislation and current customs regulation over national producers; high price of energy resources; low efficiency of state measures in support of domestic producers.

According to analysis we consider that it is timely to put into effect not only enumerated measures,

implementarea, în afara măsurilor enumerate, a următoarelor acțiuni de redresare a situației:

- restrângerea piețelor angro, deoarece întreprinzătorii care activează pe aceste piețe nu prezintă dări de seamă complete despre volumul operațiilor comerciale cu mărfuri și despre beneficiul obținut. Vânzările angro presupun existența intermediarilor, serviciile cărora duc la majorarea prețului de cumpărare a mărfurilor de către consumatorul final, și, în consecință, la scăderea nivelului de viață al populației;
- utilizarea resurselor energetice alternative mai ieftine, cu scopul reducerii costului de producție și, ca urmare, al majorării competitivității produselor autohtone;
- înființarea gospodăriilor mari, pentru a facilita utilizarea tehnologiilor avansate, sistemelor de irigare, mașinilor agricole, ceea ce este imposibil în gospodăriile țărănești mici;
- folosirea tuturor instrumentelor menite să asigure majorarea competitivității producției autohtone și formarea unui sector industrial competitiv, corespunzător standardelor europene, care ar garanta o dezvoltare durabilă a economiei naționale.

but the following measures too for recovery situation, such as:

- to restrict wholesale markets, because enterprisers who carry on trade don't report completely about goods turnover and benefit. Existence of wholesale trade supposes that intermediaries act on these markets, and intermediary services lead up to increase transaction prices for final consumers, as a result these lead up to decrease public welfare;
- to use cheap alternative energy resources with purpose to diminish product cost and as a result to increase competitiveness of inland manufacture by price;
- to create big farms, because it is difficult to use advance technologies, systems of irrigation, agricultural machines in small rustic farms;
- using all instruments which ensure increase in competitiveness of domestic products and establishment industrial competitive sector, according to European standards, which ensure durable development of economy.

Bibliografie / Bibliography:

1. Anuar statistic de comerț exterior al Republicii Moldova/Chișinău, 2008 – 505 p.
2. Chivriga V., Furdui V. *Current developments in external trade with agricultural products*. National Farmers Federation of Moldova (FNFM)/ Chisinau, 2008, pag.16-68.
3. Cristache S. E. *Metode statistice de calcul și analiză a eficienței economice în comerț* / București: Editura ASE, 2003 – 308 p.
4. Krugman P. *The narrow and broad arguments for free trade*. // American economic review – may 1993, p.358-364.
5. Miron D. *Comerț internațional* / București: Editura ASE, 2003 – 298 p.
6. Spīča I. *Free Trade of the Baltic States and the Possibilities of Customs Union: Monograph*./Riga: University of Latvia, 2000. – 404 p.

IMPLEMENTAREA SPAȚIALĂ ȘI RAMURALĂ A TAXELOR PENTRU POLUAREA APELOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Lect. sup. Petru BACAL, ASEM

Mărimea plăților pentru poluarea apelor este egală cu produsul volumului apelor reziduale deversate, cuantumul regional de plată și agresivitatea poluanților. Cuantumul regional depinde de gradul de asigurare cu apă, de categoria funcțională a unităților administrative și de structura ramurală a economiei lor. Suma plăților calculate este net inferioară în comparație cu prejudiciile ecologice rezultate și costurile de epurare a apelor reziduale poluate.

Taxe pentru poluarea apelor se aplică cu succes, dacă sunt suficient de mari, pentru a modifica comportamentul poluatorului în sensul combaterii

THE SPATIAL AND BRANCH IMPLEMENTATION OF TAXES FOR WATER POLLUTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Sup. Lect. Petru BACAL, AESM

The size of taxes for water pollution should be influenced, especially by the volume and toxicity of pollutants. According to the in force legislation, regional normative payments for water pollution vary depending on the water assurance, category of functional-hierarchical regions and the specific branch of administration units. Regional norm payment rates are significantly lower compared to the real size of ecological damage and cost of waters purifying at the pollution sources.

Charges for water pollution are successfully applied, if they are large enough, to change the polluter behavior on preventing pollution. Effluent

sau prevenirii poluării. Taxele pe efluenți sunt bazate pe estimările cantității și compoziției poluanților apelor și permit neutralizarea, reducerea sau înlăturarea celor mai toxici poluanți. Aceste taxe includ, uneori, și taxa pentru deversarea substanțelor toxice în apele de suprafață, în bazinele și sistemele de colectare a apelor reziduale. Suma taxelor pentru efluenți este inclusă în costul de producție a poluatorilor sau este oferită de acestea serviciilor specializate în tratarea efluenților. În sectorul comunal, aceste taxe pot fi colectate ca și plățile pentru celelalte servicii comunale și folosite la neutralizarea și înlăturarea efluenților potențial toxici. Dezavantajul acestor taxe constă în faptul că o taxă prea mică nu-și atinge, deseori, scopul, iar una prea mare stimulează un comportament ilegal [1, p. 287].

În Republica Moldova, sunt aplicate plăți pentru deversările de poluanți cu apele reziduale în obiectivele acvatice și în sistemele de canalizare. Ca și la poluarea aerului, plățile respective se percep de la poluatori pentru deversările normative și cele supranormative. Formula de calcul este similară celei pentru emisiile provenite de la sursele staționare și include coeficientul de agresivitate (tabelul 1), cuantumul regional de plată (tabelul 2) și masa reală a deversărilor. În cazul deversărilor de poluanți în sistemele de colectare centralizată, rezervoare receptoare și la câmpurile de filtrație, plățile respective se calculează ca produsul dintre normativul plății (0,06 unități convenționale) și volumul total de ape uzate deversate [2]. Coeficientul de multiplicare, în cazul deversărilor supranormative, comparativ cu plata pentru emisii, reflectă nivelul real de depășire a deversărilor admisibile, stabilit în urma controalelor și analizelor de laborator, efectuate în perioada dării de seamă. Dacă aceste controale lipsesc, valoarea coeficientului de multiplicare este stabilit în funcție de starea tehnică a instalațiilor de canalizare și purificare a apelor.

Cuantumul regional de plată pentru deversări variază în funcție de categoria unităților administrative, de gradul de asigurare cu apă, de densitatea surselor de poluare și, într-o măsură mai mică, de aspectele cantitative și calitative ale rețelei hidrografice din zonele respective. Astfel, cote maxime sunt aplicate în municipiul Chișinău (234 lei/1 t.c.), în extremitatea de sud a Republicii (216 lei/1 t.c.) și în municipiul Bălți (198/1 t.c.). Cote moderate sunt stabilite pentru raioanele Drochia, Căușeni și Cimișlia (162 lei/1t.c.), Călărași și Strășeni (bazinul Bâcului în amonte de Chișinău), Ialoveni, Hâncești, Nisporeni, Leova și Ocnita (144 lei/1 t.c.). Cele mai mici cote, de 126 și 108 lei/1 t.c., sunt aplicate pentru majoritatea raioanelor nordice, jumătate din cele centrale și pentru raionul Ștefan-Vodă, cu un grad mai mare al asigurării cu apă (tabelul 2). Nu poate fi înțeleasă cota minimă pentru raionul Anenii Noi, situat în aval de municipiul Chișinău, Telenești, cu un grad sporit de mineralizare a apelor freatice, precum și pentru raioanele din bazinul Răutului. Asemănător plăților pentru emisii, nu se ține cont de rata inflației, de costurile de

charges are based on estimates of the quantity and composition of water pollutants and allow neutralization, reducing or removing the most toxic pollutants. These taxes include, sometimes, and the fee for the discharge of toxic substances in surface water, in river systems and wastewater collection. The amount of fees for effluents is included in the cost of production of polluters or is provided by these specialized services in treating effluent. In the communal sector these taxes can be collected as fees for other services and utilities used in neutralizing and removing potentially toxic effluents. The disadvantage of these charges is that a too low fee doesn't often touch its purpose and a bigger one spurs an excessive illegal behaviour [1, p. 287].

In the **Republic of Moldova** payments are applied to discharges of pollutants in the wastewater and water drainage systems. As to air pollution, such payments shall be collected from polluters for discharges to the normative and redundant. The formula for calculation is similar to the one for emissions from stationary sources and includes coefficient of aggression (table 1) the regional normative of payment (table 2) and the actual mass of the discharges. In case of discharges of pollutants into the central collecting systems, receiving tanks and filtrate fields, such payments shall be calculated as the multiplication of normative payment (0,06 conventional units) and the total volume of discharged wastewater [2]. The multiplication coefficient, in case of redundant discharges when compared to pay for emissions, reflects the real level of overcoming the allowable discharges, established after checks and laboratory tests, conducted during reports. If these controls are missing, the multiplier coefficient is determined according to the technical facilities for sewage and water purification.

The regional payment discharge varies depending on the category of administrative units, the degree of water assurance, the density of pollution sources and, to a lesser extent, the qualitative and quantitative aspects of water network in those areas. Thus, the maximum rate applied in Chisinau is (234 lei/1 t.c.) in the south extreme of the republic (216 lei/1 t.c.) and the Balti municipality (198 / 1 t.c.). Moderate quotas are set for Drochia, Causeni and Cimislia districts (162 lei/1t.c.), Straseni and Calarasi (Bac basin upstream of Chisinau), Ialoveni, Hincesti, Nisporeni, Leova and Ocnita (144 lei/1 t.c.). The lowest rates of 126 and 108 lei/1t.c. are applied to most northern districts, half of the central and Stefan Voda district, with a greater degree of assurance with water (table 2). It can not be understood the minimum rate for district Anenii Noi, located downstream from Chisinau, Telenești, with an increased degree of mineralization of groundwater water, and Raut basin districts. Similar payments for emissions, not taking into

epurare a apelor captate și a celor reziduale, de eventualele prejudicii asupra organismului uman. Costurile de epurare, în special pentru utilizatorii secundari, care nu dețin sisteme proprii de captare și epurare completă a apelor, sunt incluse în plata pentru serviciile centralizate respective prestate de întreprinderile comunale. În formula de calcul, sunt slab reflectate gradul de industrializare și specificul ramural al regiunii, frecvența bolilor și deceselor cauzate de gradul înalt de poluare al apelor în zonele respective, poziția regiunii față de sursele majore de impact, starea sistemului de canalizare și purificare a apelor, densitatea populației ș.a.

În opinia autorului, cotele plăților pentru poluarea apelor nu trebuie aplicate pe unități administrative (cu unele excepții, precum municipiul Chișinău), ci pe tronsoanele (secțiunile) bazinelor hidrografice, în funcție de aspectele cantitative și calitative ale acestora, conform experienței internaționale și instrucțiunilor metodice existente în acest domeniu în statele avansate ale lumii.

Tabelul 1

Coeficientul de agresivitate pentru unii poluanți deversați cu apele reziduale

Nr. crt.	Substanța	Coeficientul de agresivitate
1	Mercur	2000
2	Fenoli	1000
3	Cadmium, crom trivalent	200
4	Cupru, zinc, nichel, cobalt și formaldehidă	100
5	Crom hexavalent și nitriți	50
6	Produse petroliere, cianuri, arseniu, lipide	20
7	Detergenți, fier, plumb	10
8	Fosfați	5
9	Azotul sărurilor de amoniu	2,56
10	Bismut trivalent	2
11	CBO complet și substanțe în suspensie	0,33
12	Nitrați	0,1
13	Sulfați	0,01
14	Cloruri	0,003

Sursa: Tabelul la anexa nr. 5 a Legii privind plata pentru poluarea mediului din 25.02.98.

De asemenea, **conform legislației în vigoare, taxele pe efluenți trebuie aplicate și în cazurile:** a) pentru evacuările de poluanți în acumulările de dejecții de la complexurile zootehnice de păsări, porcine și bovine, care dețin colectoare. Mărimea acestei taxe este egală cu produsul dintre normativul regional de plată și volumul de ape uzate evacuate, în m³. În cazul scurgerilor din colectoarele de dejecții animaliere, se estimează prejudiciul adus apelor, calculat conform datelor din tabelul 5 al Instrucțiunii privind calculul plății pentru poluarea mediului din 5.09.2000; b) pentru scurgerile de ape meteorice (pluvio-nivale). În acest caz, taxa se determină ca produsul dintre suprafața întreprinderii (F), cantitatea precipitațiilor atmosferice în perioada examinată (h), coeficientul de scurgere a

account inflation, the costs of water abstraction and the waste of potential harm to human body. The cost of cleaning, especially for secondary users, who don't have their own systems to capture and purification of the water, are included in the centralized payment for services rendered by the respective community. In calculating the formula is poorly reflected the degree of industrialization and the specific branch of the region, the frequency of illness and deaths caused by the high degree of water pollution in the area, heading towards the region's major sources of impact, the state of sanitation and water purification, population density, etc. In the author's opinion, the payments for the pollution should be applied not on administrative units (with some exceptions, such as Chisinau), but the river basins sections, according to the qualitative and quantitative aspects of their international experience and methodical instructions in this area in the advanced world.

Table 1

The coefficient of aggression for some discharged pollutants in wastewater

Nr. d/o	Substance	Coefficient of aggression
1	Mercury	2000
2	Phenols	1000
3	Cadmium, trivalent chromium	200
4	Copper, zinc, nickel, cobalt and formaldehyde	100
5	Hexavalent chromium and nitrite	50
6	Oil, cyanide, arsenic, lipids	20
7	Detergents, iron, lead	10
8	Phosphates	5
9	Nitrogen, ammonium salts	2,56
10	Trivalent bismuth	2
11	CBO and completely suspended substances	0,33
12	Nitrates	0,1
13	Sulphates	0,01
14	Chlorides	0,003

Source: Table at Annex. 5 of the Law on payment for environmental pollution from 25.02.98

Also, **under the laws in force, effluent charges should be applied in cases:** a) for discharges of pollutants in the accumulation of dejections from birds, pigs and cattle zootechnical complexes, which have collectors. The size of this charge is equal to the multiplication of regional normative payment and the amount of wastewater discharged in m³. If the batteries leak from animal dejections, the damage caused to waters is estimated, according to data calculated from table 5 of the Instructions on the calculation of payment for environmental pollution from 5.09.2000 b) for meteoric water leaks (pluvio-nival). In this case, the fee is determined as the multiplication of the company surface(F), the atmospheric rainfall during examined time(h), the

apelor pluvio-nivale în funcție de caracterul suprafeței terestre de formare a scurgerilor (Y), care are valori minime pentru terenurile înverzite (0,1) și maxime (0,8-0,95) – pentru cele asfaltate, și coeficientul 10, care atestă depășirea normativelor de scurgere; c) pentru evacuările de apă din bazinele piscicole, plata stabilindu-se ca și la scurgerile de ape meteorice, însă doar în cazul poluării supranormative, iar la calcularea plății se folosesc aceiași coeficienți stabiliți la deversările și emisiile supranormative ordinare; d) pentru deversarea apelor pentru schimb de căldură, mărimea plăților se determină ca produsul dintre normativul regional de plată și coeficientul de sporire admisibilă de noxe la deversarea apelor pentru schimb de căldură, indicat în instrucțiunile metodologice ramurale.

Actualmente, în Republica Moldova, se aplică doar plata pentru deversarea poluanților cu apele reziduale în bazinele naturale și în sistemele de colectare a apelor reziduale. Totodată, **nu sunt aplicate plăți pentru unele acțiuni cu impact foarte sporit asupra mediului și sănătății omului**, îndeosebi pentru evacuările de poluanți în acumulările de dejecții de la complexurile zootehnice și pentru deversarea apelor pentru schimb de căldură la întreprinderile energetice. În plus, principalul poluator staționar al aerului și al bazinului Nistrului Inferior, Termocentrala de la Dnestrovsk, nu este controlată de autoritățile legale ale Republicii Moldova și, respectiv, nu transferă niciun ban pentru impactul și prejudiciile aduse factorilor de mediu și populației din partea dreaptă a Nistrului. La acest subiect, vrem să menționăm, fără a comenta faptul că, în varianta finală neredactată a Proiectului de Lege privind aplicarea plății pentru poluarea mediului, elaborată la finele anului 1997 de către Autoritatea Centrală de Mediu, normativul regional de plată pentru orașele Dnestrovsk și Râbnîța avea valori maxime, aproape de cele ale Chișinăului, care are o contribuție net inferioară privind sursele staționare de poluare.

Spre deosebire de informația privind indicii de gospodărire a apelor, inclusiv despre volumul deversărilor, care este furnizată doar de utilizatorii primari, informația privitoare la plățile pentru deversarea substanțelor toxice cu apele reziduale este furnizată și de utilizatorii secundari. Acest fapt completează considerabil informația cu privire la impactul economiei asupra resurselor de apă în profil ramural și spațial. Mai mult decât atât, plățile pentru poluare reflectă atât aspectele cantitative, cât și calitative ale impactului nociv asupra apelor, deoarece suma plăților este condiționată, cu precădere, de coeficientul de agresivitate a ingredientelor toxice evacuate și de starea ecologică a bazinelor și cursurilor de apă unde sunt evacuate apele reziduale supuse sau nu metodelor de epurare.

Suma plăților pentru deversările de poluanți cu apele reziduale este, în medie, de 2,9 mil. lei, iar în 2007 – 3,75 mil. lei sau aproape de 2 ori mai mult decât suma plăților pentru poluarea aerului. Acest fapt se constată în toate ramurile analizate, cu excepția

rate of water leakage pluvio-nival depending on the training ground area of leakage (Y), which has minimum values for green land (0,1) and maximum (0,8-0,95) – to the asphalt, and the coefficient 10, which attests to overcome norms leak; c) for discharges of water in fish tanks, payment is set as in the meteoric water leaking, but only if pollution redundant, and in calculating the payment using the same factors set emissions and ordinary redundant discharges; d) the discharge of water for heat exchange, the size of payments is determined as the multiplication of normative Regional payment (table 2) and the rate of permissible increase discharge pollutants to water for heat exchange, indicated in the methodological branch.

Currently, in the Republic of Moldova, the only payment is applied for the discharge of pollutants in waste water ponds and natural systems to collect wastewater. However, **payments are not applied to certain actions with greater impact on the environment and human health**, especially for discharges of pollutants in the accumulation of the zootechnical complexes dejections and discharge water for the exchange of heat energy. Moreover, the main stationary air polluter and the Nistru river bottom basin, Thermo-power-station from Dnestrovsc is not controlled by the legal authorities of the Republic of Moldova, and do not transfer any money for the impact and damage of environmental factors and population the right side of the right side of Nistru. On this subject, we should mention, without comment that in the final undrown up version of the draft Law on the application of payment for environmental pollution, developed in late 1997 by the Central Environment Authority, regional normative payment for Dnestrovsc and Rabnita cities have maximum values, close to the capital, which has a lower net contribution of stationary sources of pollution.

Unlike information on indications of water management, including the discharges, which is provided only to primary users, information on payments for the discharge of toxic substances in waste water is provided and by secondary users. This complements the information on the impact on the economy of water resources in space and profile branch. Moreover, payments for pollution reflect both the quantitative and qualitative impact on harmful water because the amount of payments is conditional, in particular, the coefficient of aggression discharged toxic ingredients and the ecological basin situation and water courses where waste water is discharged or subjected to methods of cleaning.

Payment sum for discharges of pollutants in waste water is on average 2,9 million lei, and in 2007 – 3,75 million lei, or about 2 times more than the sum of payments for air pollution (table 2). This is found in

energeticii și construcțiilor și se datorează metodologiei mai performante de calculare a plăților pentru poluarea apelor, precum și prejudiciului ecologic superior. Circa jumătate din suma plăților pentru deversări provin din municipiul Chișinău, ¼ din Regiunea de Nord și câte 14% din raioanele centrale și sudice. Sumele maxime se constată în municipiile Chișinău și Bălți, în raioanele Fălești, Drochia, Orhei, Hâncești, Căușeni și în UTA Găgăuzia.

all analyzed sectors, excluding energy and construction and is due to more efficient methodology for calculating payments for pollution and environmental damage education. Nearly half of the amount of payments for discharges comes from Chisinau, ¼ of the North and 14 percent of central and southern districts. The highest sums are in Chisinau and Balti, and also in Falesti, Drochia, Orhei, Hancesti, Causeni and UTA Gagauzia.

Tabelul 2 / Table 2

**Dinamica plăților pentru deversarea poluanților cu apele reziduale în Republica Moldova /
The evolution of charges for water pollution in the Republica Moldova**

Nr. crt.	Unitatea administrativă / The administrative units	NRP lei	Anii / Years					
			2003	2004	2005	2006	2007	2003/07
1	Briceni	126	25909	42522	94386	125584	97475	77175
2	Ocnița	144	29521	12548	38635	65855	60911	41494
3	Dondușeni	108	71316	16584	38300	58134	54524	47772
4	Edineț	126	44571	12031	35343	54391	57242	40716
5	Drochia	162	14483	29733	80719	122828	107543	71061
6	Florești	108		37923	29398	8135	9574	21257
7	Soroca	126	25696	9570	69688	73455	72419	50166
8	Sângerei	108	18585	2484	21597	15661	8660	13398
9	Râșcani	108	15408	9127	21427	27210	32030	21041
10	Glodeni	108	3848	8076	22834	52571	38792	25224
11	Fălești	108	330677	7703	27821	38135	66025	94072
12	Bălți	198	86651	21478	181330	310699	417482	203528
13	Rezina	126	112347	21100	8977	10472	3754	31330
14	Șoldănești	108		707	15969	21511	21511	14924
	Regiunea de Nord / The North Region		779011	231586	686423	984641	1047943	745921
15	Telenești	108	16519	16708	20859	25699	57388	27434
16	Orhei	126	57595	25881	2013	100074	127840	62681
17	Strășeni	144	6314	13463	4997	31893	36851	18703
18	Ialoveni	144	3245	6615	8047	6613	11133	7131
19	Călărași	144	1187	7676	8385	9126	5444	6363
20	Criuleni	108	70889	8466	14093	33138	54884	36294
21	Anenii Noi	108	4190	23531	42779	79617	104488	50921
22	Dubăsari	126	2795	3871		6861	2514	4010
23	Ungheni	108	2325	5661	9780	23485	22450	12740
24	Nisporeni	144	1104	7185	2756			3682
25	Hâncești	144	48270	66567	60151	63074	86884	64989
	Regiunea de Centru / The Central Districts		214432	185623	173860	379581	509875	292674
26	Chișinău	234	1578886	1998118	592637	1390482	1654591	1442943
	Sectorul / district Ciocana		318737	296318	176919	319897	384049	299184
	Sectorul / district Râșcani		612538	932435	115437	313675	344038	463625
	Sectorul / district Buiucani		174101	230960	127495	288050	281103	220342
	Sectorul / district Centru		136569	141246	82353	171307	231111	152517
	Sectorul / district Botanica		336941	397159	90432	297554	414291	307275
	Raioane / The Central Region		1793318	2183741	766497	1770063	2164466	1735617
27	Căușeni	162	43417	82493	97364	94003	98170	83089
28	Ștefan Vodă	108	21082	37784	14371	40528	74155	37584
29	Cimișlia	162	3322	38997	31755	36494	60793	34272
30	Basarabasca	216	17172	21107	39551	41166	45103	31137
31	Cantemir	216	22000	26027	25931	29602	23623	25437
32	Leova	144	11291	9794	65426	59156	56799	40493
33	Cahul	216	39687	4075	34149	22225	27550	25537
34	Taraclia	216	40268	15215	23141	30713	23053	26478
35	UTA Găgăuzia	216	93190	29106	129273	129273	127682	101705
	Regiunea de Sud / The South Region		291429	264597	460961	483159	536929	407415
	Total		2863758	2679924	1913881	3237863	3749338	2888953

Surse / Sources: Rapoartele privind calitatea factorilor de mediu și activitatea Agențiilor și Inspecțiilor Ecologice pentru anii 2003-2007. / Reports on the quality of environment factors and activity of Ecology Agencies and Inspections during 2003-2007.

Suma plăților pentru deversări înregistrează o evoluție oscilantă, tipică pentru majoritatea unităților administrative și ramurilor analizate. În structura ramurală a plăților pentru deversări predomină detașat complexul agroalimentar, care ocupă prima poziție în 27 din cele 35 de unități administrative. În Chișinău și Orhei, predomină sectorul comunal, în Călărași – stațiile de comercializare a combustibilului, în Rezina, Florești, Soroca și Briceni – industria minieră și construcțiile, iar în Basarabeasca – transportul feroviar. Pe poziția a II-a se clasează sectorul comunal, cu 414 mii lei sau 14%, iar în 2006-2007 – 290 mii lei sau < 10%. Acest fapt se datorează, cu precădere, situației de la întreprinderile comunale din municipiul Chișinău, cărora le revin circa 80% (210 mii lei) din suma totală a plăților pentru deversări din această ramură [3].

Întreprinderile de transport au contribuit, în medie, cu 337 mii lei sau 12%, iar în 2007 – 522 mii lei sau 11%. Circa jumătate din plățile pentru deversări calculate la întreprinderile din această ramură provin din municipiul Chișinău, 30% – din Regiunea de Nord și câte 10% – din raioanele centrale și sudice. Pondere maximă a transporturilor se atestă în raioanele Basarabeasca (51%) și Ocnița (25%). Întreprinderile de comercializare a combustibilului înregistrează o creștere constantă a plăților pentru deversări, care au ajuns, în 2007, la 344 mii lei sau 9 la sută. Aproximativ 40% din suma totală a plăților ramurii respective provin din municipiul Chișinău, iar 30 la sută – din Regiunea de Nord. Suma medie a plăților pentru deversări la întreprinderile miniere și de construcții a fost de 303 mii lei (12%), iar în 2007 – 400 mii lei (14%). Aproape jumătate din suma acestor plăți provine de la întreprinderile din municipiul Chișinău și 40% – din Regiunea de Nord. Pondere maximă a acestei ramuri se constată la Rezina (94%), datorită fabricii de ciment din această localitate.

Concluzii:

1. Spre deosebire de volumul sumar de emisii și deversări, plățile pentru poluare reflectă atât aspectele cantitative, cât și calitative ale impactului nociv asupra mediului.
2. În perioada 2003-2007, suma plăților calculate pentru poluarea apelor în Republica Moldova a fost, în medie, de 2,9 mil. lei, iar în 2007 – de 3,75 mil. lei.
3. Coeficientul de agresivitate al poluanților trebuie adaptat la specificul ramural și la gradul de poluare cu ingrediente toxice pe unități administrative, bazine hidrografice și zone geoeologice.
4. Suma plăților pentru poluarea aerului și apelor înregistrează o evoluție oscilantă în majoritatea unităților administrative și ramurilor analizate.
5. Peste 90 la sută din suma plăților pentru deversări revine municipiului Chișinău și Regiunii de Nord.
6. În structura ramurală a plăților pentru deversări, prima poziție este ocupată de complexul agroalimentar (37%), care este urmat de sectorul comunal (14%), transporturi (12%), industria minieră și construcțiile (10%) și de stațiile de comercializare a combustibilului.

Sum payments for discharges recorded an oscillating evolution, typical for most administrative units and analyzed branches.

In the branch structure of the payments for discharges predominates the agrifood complex, which occupies the first position in 27 of the 35 administrative units. In Chisinau and Orhei communal sector predominates, in Calarasi – stops trading fuel, in Rezina, Florești, Soroca and Briceni – mining and construction, and Basarabeasca – railroads. On the second position is the communal sector, with 414 thousand lei or 14 percent, and in 2006-2007 – 290 thousand lei or <10 percent. This is due, in particular, the situation of the community in Chisinau, which returned about 80 percent (210 thousand lei) of total payments for discharge of this branch [3].

Transport undertakings have contributed in 2007 – 522 thousand lei, or 11%. Nearly half of the fees for dumping at businesses in this industry come from Chisinau, 30% – of the North and 10% – from central and southern districts. Maximum transport share is attested to Basarabeasca (51%) and Ocnița (25%) districts. Businesses trading fuel recorded a steady increase in the payments to discharge, which came in 2007 to 344 thousand lei or 9 percent. Nearly 40 percent of total payments industry originates in Chisinau and 30 percent – of the North. Average payments for discharge from the mining and construction was 303 thousand lei (12%), and in 2007 – 400 thousand lei (14%). Almost half of the amount of these payments come from enterprises in Chisinau and 40% – of the North. Maximum share of this industry is found in Rezina (94%) due to the cement factory in this area.

Conclusions:

1. Unlike the summary of emissions and discharges, payments for pollution reflects both the quantitative and qualitative impact of adverse environmental effects;
2. Between 2003-2005 years, the amount of calculated payments for water pollution in the Republic of Moldova was on average 2,9 million lei, inclusive 3,75 million lei in the 2007.
3. The rate of aggression of pollutants must be connected to the specific branch and the degree of pollution with toxic ingredients on administrative units, river basins and geoeological areas;
4. The amount of payments for water pollution develops oscillating record in most administrative units and surveyed industries;
5. Over 90% of the amount of payments for discharge are due to Chisinau and Northern Region;
6. In the branch structure of payments for discharge the first position is occupied by agricultural complex (37%), which is followed by the communal sector (14%), transport (12%), mining and construction (10%) and trading fuel.

Bibliografie / Bibliography:

1. Bacal P. *Economia protecției mediului*. – Chișinău, Ed. ASEM, 2007. – 414 p.
2. *Legea Republicii Moldova privind plata pentru poluarea mediului* din 25.02.1998 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18.06.98
3. *Rapoartele privind calitatea factorilor de mediu și activitatea Agențiilor și Inspecțiilor Ecologice pentru anii 2003-2007*.

IMPACTUL CRIZEI FINANCIARE INTERNAȚIONALE ASUPRA EVOLUȚIEI INTEGRĂRII MONETARE EUROPENE

Drd. Corina CARAUȘ, ASEM

În acest articol, sunt cercetate provocările cu care se confruntă Uniunea Europeană, inclusiv zona euro și guvernarea acesteia, din cauza crizei financiare mondiale. Uniunea Europeană trebuie să acționeze într-o manieră unitară, pentru a face față crizei actuale a piețelor financiare. Articolul analizează beneficiile statutului de membru cu drepturi depline al zonei euro pe fundalul crizei economice mondiale. De asemenea, sunt sintetizate abordările analiștilor economici cu privire la accelerarea procesului de aderare la euro de către noile țări membre ale UE.

Criza financiară globală din 2008-2009 marchează cea mai puternică încetinire a creșterii economice din ultimii zece ani care a afectat sever și țările membre ale Uniunii Europene (UE). Criza s-a manifestat în statele UE și la nivelul oscilațiilor monedelor naționale, din cauza comportamentului regional al investitorilor străini. Coroana cehă, leul, zlotul și forintul maghiar au evoluat, ca tendință, în tandem de apreciere sau depreciere în raport cu schimbarea poziției investitorilor de la reticență la predisponere pentru risc. Vom analiza evoluția coroanei cehe față de euro, ca fiind considerată cea mai puternică monedă a anului 2008 (mai mult datorită încrederii investitorilor străini în economia cehă; vezi figura 1).

Ca și cursurile de schimb, criza a influențat și piețele bursiere de la București, Sofia, Praga sau Budapesta, care au înregistrat căderi ale cotațiilor.

Criza financiară internațională actuală poate fi analizată prin prisma șocurilor asimetrice, fundamentată de teoria zonelor optime elaborată de Mundell și elucidată mai apoi de euro-sceptici. Am putea remarca aici prețurile imobilelor, care au căzut pe întreg teritoriul zonei euro, diferența constă, însă, în faptul că acestea au căzut mai dramatic în unele țări, în comparație cu altele. Un alt exemplu ar fi că criza a generat pierderi enorme băncilor din cadrul zonei euro, dar acest fenomen a avut efecte diferite în țări diferite. Prima problemă în domeniul bancar, în zona Uniunii Europene, s-a înregistrat

THE IMPACT OF THE INTERNATIONAL FINANCIAL CRI- SIS ON THE EVOLUTION OF EURO- PEAN MONETARY INTEGRATION

PhD Candidate Corina CARAUȘ, AESM

In this article are investigated the challenges with which the European Union has to face, including the Euro zone and its governing, due to the world financial crisis. The European Union should act in a unitary manner in order to face the current crisis of financial markets. The article analyses what are the benefits of the status of being a full-rights member of the Euro zone under the background of the world economic crisis. There are analyzed, as well, the approaches of economic analysts concerning the process acceleration of adherence to the Euro zone by the new EU member states.

The global financial crisis from 2008-2009 marks the toughest slow down of the economic growth from the last ten years affecting severely the member countries of the European Union (UE). The crisis in the EU members evaluated also at the level of the national currencies fluctuations, because of the regional behaviour of foreign investors. The Czech koruna, the Leu, the Zloty, and the Forint have evolved as a tendency of appreciation or depreciation in accordance with the position changing of the investors from reticence to exposure to risk. We will analyze the evolution of the Czech koruna in relation to Euro, as being considered the most powerful currency of 2008 year (especially because of the foreign investors trust in the Czech economy). (see figure 1)

As well as the exchange rates, the world crisis have influenced the stock exchange markets from Bucharest, Sofia, Prague or Budapest which have registered diminishing in quotations.

The current international financial crisis could be analyzed by means of asymmetric shocks fundamented by the optimum currency areas theory elaborated by Mundell, lately revealed by euro-skeptics. For specifying this aspect we remark herewith the real estate prices, that drop down on the whole Euro zone territory, yet the difference is that the prices diminished more dramatically in some countries in comparison with the others. Or the crisis generated enormous losses for the the Euro zone banks, but this phenomenon had different effects in different countries. The first problem in the banking sector, within the Euro-

în Marea Britanie, în august 2007, când Northern Rock, cel mai important furnizor de credite ipotecare din Marea Britanie, a dat semne de prăbușire.

Criza a dus la creșterea șomajului pe întreg teritoriul zonei euro, dar, în unele țări, rata de creștere a șomajului a fost mai înaltă (vezi tabelul 1).

pean area, was registered in Great Britain, in august 2007, when Northern Rock, the most important supplier of mortgage credits showed signs of collapse.

The crisis led to the increase of unemployment on the entire zone territory, but in some countries the phenomenon deployed more deeply.

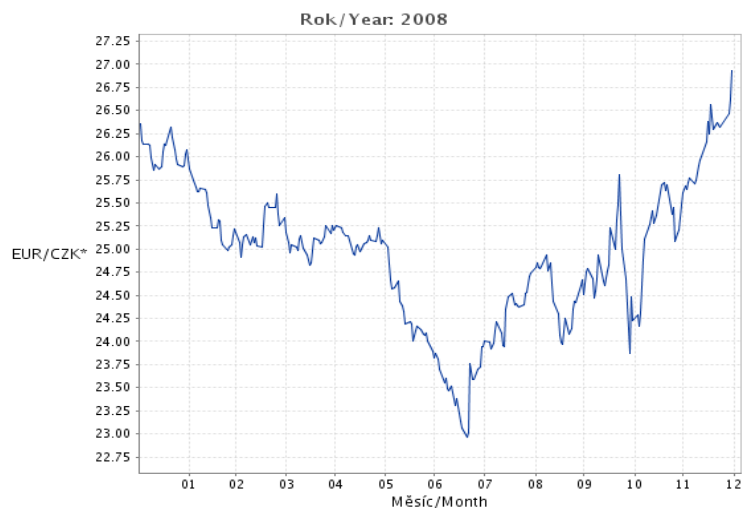


Figura / Figure 1. Evoluția cursului de schimb al coroanei cehe, anul 2008 / The evolution of the exchange rate of the Czech koruna, 2008 year

Sursa / Source: Banca Națională a Republicii Cehe / National Bank of Czech Republic/www.cnb.cz/en/financial_markets/foreign_exchange_market/

Tabelul / Table 1

**Rata comparativă a șomajului în țările zonei euro 2005-2009, % /
The comparative rate of unemployment in Euro zone countries, 2005-2009, %**

Țara / Country	Martie / March 2005	Martie / March 2006	Martie / March 2007	Martie / March 2008	Martie / March 2009
Austria / Austria	5.1	5.1	4.5	4.1	4.5
Belgia / Belgium	8.4	8.2	7.7	6.9	7.3
Finlanda / Finland	8.5	7.9	7.0	6.3	7.4
Franța / France	9.7	9.1	8.6	7.6	8.8
Germania / Germany	9.8	8.7	8.6	7.4	7.6
Grecia / Greece	9.9	9.6	8.6	7.8	7.8
Irlanda / Ireland	4.5	4.2	4.6	5.6	10.6
Italia / Italy	7.8	7.7	6.1	6.6	6.9
Luxemburg / Luxembourg	4.3	4.8	4.9	4.4	6.1
Olanda / Netherlands	4.9	4.0	3.4	2.8	2.8
Portugalia / Portugal	7.4	7.6	8.2	7.6	8.5
Spania / Spain	9.9	8.7	8.1	9.5	17.4
Cipru / Cyprus	5.1	5.2	4.1	3.7	4.9
Malta / Malta	7.2	8.1	6.6	5.8	6.7
Slovacia / Slovakia	16.7	15.7	11.3	9.9	10.5
Slovenia / Slovenia	6.4	6.2	5.2	4.5	5.0

Sursa / Source: Eurostat Statistics // http://epp.eurostat.ec.europa.eu/

Ca urmare a diferențelor referitoare la rata șomajului, a perturbărilor din sectorul financiar-bancar, și presiunea deflaționistă a fost mai accentuată în anumite țări. Se observă mai mari presiuni asupra finanțelor publice ale unor țări ale zonei euro care sunt reflectate în extinderea emiterilor de obligațiuni guvernamentale și apariția schimburilor de troc ca urmare a nerambursării creditelor.

Therefore, the consequences take the form of a more evident deflationist pressure in certain countries. We notice bigger pressures on public finances in certain countries, reflected in the extension of governmental bonds issues and the appearance of "swap" agreements as a result of difficulties of credit reimbursement.

Odată create aceste condiții nefavorabile pentru economie, diferite țări ale zonei euro ar prefera, probabil, o reacție diferită în ceea ce privește direcția politicii monetare. Problema rezidă în faptul că membrii zonei euro sunt, în mod restrictiv, supuși unei politici monetare comune, după cum impune condiția unei uniuni monetare. Această neliniște a readus în dezbatere subiectul anului 1999, care analiza efectul pozitiv al ideii de uniune monetară, generând chiar speculații, precum că unele țări ar putea abandona moneda unică.

Cert este faptul că tentații există. Autoritățile guvernamentale din țările în care cererea internă este vizibil diminuată își dau foarte bine seama că ar putea devaloriza moneda națională, dacă ar poseda-o, cu scopul stimulării exporturilor. Țările cu cele mai mari îngrijorări privind eșuarea licitațiilor de obligațiuni guvernamentale pot doar să-și imagineze scenariul în care, dacă ar fi avut o bancă națională autonomă, ar putea să o treacă în listă, în ultimă instanță, în calitate de cumpărător de obligațiuni independent.

Totodată, pentru fiecare din argumentele susmenționate în favoarea reintroducerii monedei naționale există cel puțin câte un contraargument. Deprecierea monedei ar amplifica tensiunile în cadrul Uniunii Europene. Partenerii UE ai țării inițiatoare a acestui fenomen ar avea senzația că s-a exportat nu numai mărfurile, dar și problemele asociate acestora. Ca să nu mergem prea departe, e suficient să observăm reacția în alte țări UE vis-à-vis de căderea lirei sterline în raport cu euro. În aspect general, recesiunea actuală, ca de altfel și celelalte recesiuni, au intensificat împovărarea guvernului în susținerea producătorilor indigeni cu subvenții și împrumuturi concesionale. Aceste politici ar veni ca o amenințare la unul din scopurile primordiale ale Europei – crearea unei adevărate piețe unice, în cadrul căreia producătorii din țările UE concurează după aceleași „reguli de joc”. Acest obiectiv ar putea fi supus riscului, dacă s-ar continua râvnirea la manipularea valutară și mai ales a devalorizării competitive.

În plus, o țară care, unilateral, abandonează moneda euro în vederea preluării unui avantaj competitiv ar compromite statutul său de membru al UE. Tratatul de la Lisabona conține o clauză care stipulează că țările pot să părăsească UE, dar nu există nicio clauză care ar reglementa abandonarea zonei euro. Explicarea rezidă în faptul că, pentru a renunța la euro, țările respective vor trebui să părăsească Uniunea Europeană, astfel suprimând întregul set de obligații contractuale ale țărilor membre. Nimeni nu poate exclude această situație, totuși, odată ce percepem înalta valoare pe care europenii o atribuie uniunii lor, luarea unei decizii de abandonare merită bine gândită.

Dar nici măcar nu putem afirma cu certitudine că reintroducerea monedei naționale ar contribui cu adevărat la facilitarea gestionării finanțelor de către autorități. Cercetătorii Hallerberg și Wolff (2006) au

As the unfavorable conditions for the economy are created, different Euro zone countries prefer different responses regarding the monetary policy direction. Still the problem resides in the fact that the members of the Euro zone are restrictively complied to the common monetary policy as stipulates the conditions of the monetary union. These worries refreshed the subject of the debates from 1999 analyzing the positive effect of the creation of monetary union, and this fact even generates some speculations alluding that some countries could leave the Euro zone.

A fact is certain that there exist temptations. In the countries where the domestic demand is obviously diminished, the government authorities may easily realize that they could depreciate the national currency, in case they possess it, with the purpose to stimulate exports. The most worried countries as concerns the failure of the governmental bonds auction could only imagine how, if they still possessed an autonomous central bank, they could enlist it as sovereign bond purchaser of last resort.

Nevertheless, for each of the above-mentioned arguments pleading for reintroducing the national currency, there exists at least one counterargument. The currency depreciation would amplify the tensions in the European Union. The UE partners of the depreciation initiating country, would seem as they export not only the merchandise, but also the associated problems. Not going too far, it is sufficient to observe the reaction in other EU countries regards the Pound falling against the Euro. Generally, the current recession, as well as the other recessions, have intensified the government overburden in assisting the indigenous producers with subsidies and concessional loans. These policies represent a threat to one of the most significant European objective – the creation of a veritable single market were the producers from the EU countries compete under identical “game rules”. This objective is exposed to risk in case one would continue the temptation for currency manipulation and moreover the competitive devaluation.

Additionally, the country compromise its UE member status if it unilaterally abandons the Euro currency looking for undertaking a competitive advantage. The Lisbon Treaty contains a clause stipulating that countries can quit the European Union, not mentioning about relinquishing the Euro zone. Therefore, you have to abandon the European Union in case you intent to quit the Euro zone, thus undermining the whole list of contractual obligations of the member countries. The situation can't be excluded, but once we are aware of the supreme value that the Europeans award to their union, we perceive that taking a decision of this kind deserves a profound analysis.

We neither can firmly state that reintroducing national currency would really contribute to the facilitation of finance management by the authorities. Researchers Hallerberg and Wolff (2006) demonstrat-

demonstrat că rata dobânzii la obligațiunile guvernamentale cunosc un ritm de creștere mai mare alături de deficitul bugetar și datoria publică în raport cu Produsul Intern Brut în țările europene care nu sunt membre ale zonei euro. Economistul Eichengreen (2007) argumentează, de asemenea, o mai mare vulnerabilitate a țărilor din afara zonei euro în ceea ce privește cota titlurilor guvernamentale. Bineînțeles că investitorii și agențiile de rating țin cont în această privință că politica fiscală în zona euro este supravegheată de prevederile Pactului de Stabilitate și Creștere și prin faptul că Banca Centrală Europeană funcționează pe baza unor reguli rigide, care interzic cumpărarea titlurilor direct de la autoritățile de stat. Astfel, chiar dacă datoriile și deficitul cresc pe o perioadă scurtă de timp, investitorii au tot temeiul să considere că această evoluție nu va fi lăsată să persiste. La prima vedere, s-ar părea că retragerea din Sistemul European al Băncilor Centrale și din BCE s-ar solda cu o posibilitate pentru guvern de a-și finanța deficitul pe termen scurt, pe termen lung, însă, va fi nevoie de o finanțare și mai amplă și deci se va suporta un cost mai mare.

Dilema reintroducerii monedei naționale este, probabil, mai tensionantă în Irlanda, care se luptă cu salariile înalte, decât în Grecia care se confruntă cu datorii împovărătoare. Salariații ezită în acceptarea reducerilor de salarii chiar și pe perioade anumite de timp. Poate ar accepta în cazul în care, după o perioadă lungă de șomaj, ar scădea puterea de cumpărare a populației, și deci o scădere a vânzărilor de servicii pe care le prestează. Totodată, o creștere a șomajului ar putea fi limitată prin îmbunătățirea competitivității exporturilor.

Danemarca, Suedia și unele țări din Europa de Est, fiind cunoscute ca euro-sceptici, au ajuns, într-o anumită măsură, la concluzia că, pentru a face față perturbărilor financiare internaționale, este mai ușor să fii membru al zonei euro. În urma falimentului instituției financiare globale „Lehman Brothers”, când BCE a redus dobânzile și a inundat piețele cu lichidități, Banca Națională Daneză a trebuit să mărească rata dobânzii pentru a menține valoarea externă a coroanei daneze. Remarcăm că chiar și Italia, care intenționa să părăsească zona euro, și-a schimbat poziția și îi convine protecția umbrelei pe care i-o conferă uniunea monetară.

În acest sens, o situație ce prezintă un interes deosebit pentru țările nemembre ale zonei euro se prefigurează atunci când au acces direct la privilegiile pentru lichidități emergente în cazul în care statele mici au datorii exprimate în euro. Unica garanție de a avea acces la privilegiile de acest fel de la BCE este statutul de membru al zonei euro.

Tendențe analogice sunt evidente și în Europa de Est. Ungaria și Polonia au dat de înțeles că ar putea accelera procesul de tranziție spre euro ca reacție la criză. Dilema, însă, care se regăsește și în acest caz,

ed that the interest rate to the governmental bonds have a higher growth rate along with the budget deficit and public debt in relation to the Gross domestic Product (GDP) in the European countries that are not members of the Euro zone. Economist Eichengreen (2007) arguments us too, a higher vulnerability of countries that are outside the Euro zone with regards to government bonds' quotation. In this context the foreign investors and rating agencies take into account the fact that the fiscal policy in the Euro zone is supervised by the provisions of the Stability and Growth Pact and the fact the European Central Bank operates on the basis of certain rigid rules that forbid the purchase of securities directly from the state authority. That said, even if the debts and deficits know an increase for a short period, the investors could afford to believe that this evolution will not be allowed to persist. At first sight, it seems that abandoning the European System of Central Banks (ESCB) and ECB will result for the government with the possibility to finance its deficits in the short run. However, in the long run, it will solicit a more ample financing that implies a higher cost.

The dilemma of reintroducing the national currency is probably more tensioned in Ireland, facing higher salaries, than in Greece, struggling overburden debts. The employees are reticent in accepting the salaries' reduction even for a determined period of time. Or, they could accept in case of a long period of unemployment, when the purchasing power will decrease considerably and ultimately leading to the sales' decline of services they provide. On the other hand, an unemployment increase could be limited by improving the exports' competitiveness.

Denmark, Sweden and some countries from the Eastern Europe, known as euro-skeptics, came somehow to the conclusion that dealing with international financial disturbance is less complicated if you are a member of Euro zone. After the collapse of the global financial institution “Lehman Brothers”, when ECB cut the interest rates and flowed the markets with liquidities, Danish National Bank had to increase the interest rate for maintaining the external value of Krone. Even Italy, pretending intention to leave the Euro zone, has changed the position and it seems that the umbrella granted by the monetary union perfectly suits it.

Within this framework, a situation that is of special interest for the non-member countries of the Euro zone is when they have directly access to emergency liquidity facilities – ELF, especially when small countries have debts in Euro. The only guarantee of adherence to the ECB's liquidity facilities is membership in the Euro area.

Similar tendencies are evident in the Eastern Europe. Hungary and Poland seem could accelerate the transition process towards Euro currency as a crisis reaction. However the convergence criteria impose the candidate to maintain its currency stable within

denotă că criteriile de convergență impun ca țara candidată să mențină moneda sa stabilă în cadrul ERM II timp de doi ani înainte de a adera la zona euro, pe când anume criza a complicat îndeplinirea acestei sarcini în cadrul unui mediu financiar global volatil. Din momentul declanșării crizei în Europa în 2008, anumite monede din țările Europei de Est, precum forintul și zlotul, s-au depreciat cu mai mult de 30% față de euro, iar încercarea de a menține deprecierea sub 15% ar fi foarte anevoioasă, dată fiind deschiderea pieței de capital, după cum este stipulat în obligațiile apartenenței la Piața Comună a Uniunii Europene. În aceste circumstanțe, băncile centrale s-ar pomeni în poziția de țintă a speculatorilor.

Alternativa de a fi membru al zonei euro le-ar aduce beneficii prin însăși excluderea comisionului pentru schimburile valutare, dar și pentru țările din Europa de Vest ar fi o ușurare în privința costurilor de finanțare a celor din Est.

Experții Fondului Monetar Internațional consideră că țările Uniunii Europene din Europa Centrală și de Est, care se confruntă cu problemele crizei economice, ar trebui să abandoneze moneda națională în favoarea euro, chiar fără a deveni membre ale zonei euro și fără a deține un loc în Consiliul Guvernator al BCE. Pentru țările UE, adoptarea euro oferă cele mai mari beneficii în ceea ce privește atenuarea unor probleme, cum ar fi cumularea de datorii în valută, eliminarea incertitudinilor și restabilirea încrederii. Rezolvarea problemei cumulării datoriilor în valută, fără euro, ar solicita reducerea masivă a cheltuielilor în unele state, în condițiile unei rezistențe politice crescânde. FMI consideră că BCE ar putea simplifica condițiile de adoptare a monedei unice europene, astfel încât unele state ar putea deveni membre, dar fără drepturi depline, deci fără a deține un loc în Consiliul Guvernator al BCE.

Analistul economic Wolfgang Munchau crede, de asemenea, că cel mai important pericol pe care îl are de înfruntat zona euro survine din Europa de Est, în condițiile în care o eventuală recesiune a regiunii ar crea probleme semnificative țărilor care împart moneda unică europeană și care sunt puternic expuse pe piața financiară din țările blocului ex-comunist.

Thomas Mirrow, președintele Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), consideră că Uniunea Europeană ar trebui să faciliteze condițiile de aderare la zona euro pentru Europa de Est. Președintele BERD propune, de exemplu, ca durata accederii în zona euro, care ar trebui să întrunească criteriile pentru datorii, conform Pactului de Stabilitate, să fie redusă de la doi ani la unul. Pentru Europa de Est, BERD propune și ajutor în privința facilitării încheierii acordurilor de tip „swap”.

Prognoze macroeconomice pentru zona euro. Conform experților BCE, în contextul perspectivelor pesimiste ale creșterii economiei mondiale și a cererii interne a zonei euro, se prevede un ritm mediu anual de creștere cuprins între - 5,1% și - 4,1% în anul 2009,

the ERM II for a period of two years before acceding the Euro. Still, namely the crisis has complicated the tasks fulfilment in the financially volatile global environment. From the moment of the crisis' breaking out in 2008 in Europe, certain currencies from the Eastern European countries, as Forint and Zloty, depreciated with more than 30% against Euro, and the attempt to maintain the depreciation under 15% would be very toilsome given the openness of the capital market, as it is stipulated in the obligations membership to the Common Market of the European Union. Under these circumstances the central banks could find themselves as targets for speculators.

The alternative of being a member of the Euro zone would bring benefits even by excluding the exchange risk premium, and for the countries from Western Europe it would be facilitation as it comes to the financing costs directing to Eastern part.

The IMF experts consider that, the European Union countries from the Eastern and Central Europe tackled by the world crisis problems shall abandon their national currencies in the favour of Euro, even without becoming a Euro zone member or holding a position in the Governor Council of ECB. For EU countries, the Euro adoption offer the major benefits as it concerns the counteraction problems as: the accumulation debts in currency, the elimination of uncertainties and confidence reestablishment. Without Euro, the problem settlement regarding currency debts accumulation would solicit colossal reduction of expenditures in some countries, under the condition of increasing political resistance. IMF considers the ECB could simplify the conditions of adopting the single European currency, so that some countries could not become necessarily full-right member, thus without holding a place in the Governor Council of ECB.

Economist Wolfgang Munchau shares the same opinion, believing that the most important danger the Europe has to face with, comes from the Eastern Europe, and when a possible region's recession would create problems to the countries that share the single European currency and that are greatly exposed on the financial market of the ex-communist countries.

Thomas Mirrow, EBRD president, considers the European Union should simplify the conditions of Euro zone adherence for Eastern Europe. EBRD proposes, that the duration of entrance in the Euro zone to be reduced from two to one year, the duration in which the candidates should fulfil the criteria for debts in conformity with the Stability Pact. For the Eastern Europe, EBRD proposes assistance respecting the facilitation in concluding the “swap” agreements.

Macroeconomic prospect for the Euro zone. In the opinion of the ECB experts, in the context of pessimist perspectives of world economy' growth and of the domestic demand of the Euro zone, one can forecast a medium annual rate of growth situated between - 5.1% and -4,1% in 2009, succeeded by a growth rate

succedat de un ritm de creștere între -0,1% și 0,4% în anul 2010, cu condiția îmbunătățirii indicilor economici globali și a celor din zona euro (vezi tabelul 1). Se prevede o reducere a inflației ca urmare a diminuării ritmului activității economice și a evoluțiilor prețurilor materiilor prime.

between -0.1 and 0.4% in 2010, all this in case of improvement of global economic indicators and those of the Euro zone (see table 1). One can foresee an inflation decrease as a result of diminishing the rhythm of the economic activities and as a result of the price evolution of the raw materials.

Tabelul / Table 2

Proiecții macroeconomice pentru zona euro / Macroeconomic projections for the Euro area

	2008	2009	2010
IAPC / HICP	3,3	0,1 - 0,5	0,6 - 1,4
PIB real / Real GDP	0,6	-5,1 -- -4,1	-1,0 - 0,4
Consumul privat / Private consumption	0,3	-1,3 -- -0,5	-1,1 - 0,3
Consumul administrațiilor publice / Government consumption	2,0	1,4 - 2,0	0,9 - 1,7
Formarea brută de capital fix / Gross fixed capital formation	-0,3	-12,3 -- -10,1	-6,1 -- -2,1
Exportul de bunuri și servicii / Exports (goods and services)	0,8	-16,6 -- -14,0	-2,0 - 1,0
Importul de bunuri și servicii / Imports (goods and services)	0,9	-13,8 -- -11,2	-3,0 - 1,4

Source / Source: Banca Europeană Centrală / European Central Bank // <http://www.ecb.int/pub/pdf/oter/eurosystemstaffprojections200906ro.pdf>

În concluzie, menționăm că marea criză din 2008-2009 a relevat punctele forte și slabe ale experimentului european fără precedent cu o monedă unică. În condițiile crizei, Banca Centrală Europeană a dat dovadă că este pregătită să reacționeze prompt la distorsiunile din cadrul piețelor financiare europene, mai ales în cazul în care mai multe țări odată ar fi nehotărâte în privința extinderii masei monetare ca răspuns la pericolul deflației. Studiile au argumentat că pentru țările europene mici este mai convenabilă apartenența la zona euro decât izolarea.

În același timp, criza a reflectat asincronismul din cadrul continentului, unde există o singură piață pentru serviciile financiare dominate de câteva bănci transnaționale cu diferiți guvernatori naționali. Complexitatea problemelor ce s-au dezlănțuit sub impactul crizei conduce la concluzia că doar cooperarea dintre autoritățile naționale nu este suficientă, oricare ar fi forma pe care ar prezenta-o. În vederea evitării de a merge înapoi spre renaționalizarea piețelor financiare, Uniunea Europeană trebuie să avanseze spre o supraveghere și un control mai centralizat. În acest scop, Eichengreen Barry propune formarea unui Sistem European de Supraveghere Prudentă, o autoritate influentă și solidă căruia i se supun și raportează autoritățile naționale și ale cărui instrucțiuni ei le execută într-un mod similar cu cel al relațiilor dintre Banca Centrală Europeană și băncile centrale ale zonei euro.

Dat fiind specificul investițiilor Uniunii Europene pe piața comună a produselor și serviciilor, inclusiv celor financiare, mișcarea către o supraveghere centralizată este mai adecvată, chiar dacă va fi nevoie de depășirea rezistenței politice și a fragilității noilor aranjamente. Plasarea sau funcționarea Sistemului European de Supraveghere Prudentă în afara băncii centrale ar putea produce anumite probleme privind diseminarea informației și coordonarea politicilor între supraveghetorul zo-

We consider that, the great crisis of 2008-2009 underlined the strong and the weak points of the European unprecedented experiment with a single currency. Under the crisis conditions, the European Central Bank demonstrated that it is prepared to promptly react to the distortions incurred by the European financial markets, especially in the case when several countries at the same time would be hesitant in respect of extension of money supply as a reaction of deflation danger. The investigations proved that for small European countries the Euro zone membership is more convenient than the isolation.

At the same time, the crisis reflected the asymmetry within the European continent where there exists a single market for financial services dominated by several cross-border banks with different national governors. The complexity of the problems emerged under the crisis impact lead us to the conclusion that only the cooperation among national authorities is not sufficient whatever form it takes over. Therefore, in order to avoid getting back to the renationalization of the financial markets, the European Union ought to advance towards a more centralized control and supervision. To this end, Eichengreen Barry recommends the formation of an European System of Prudential Supervision, an influential and solid authority to which the national authorities reports and the instructions of which the authorities execute in a similar manner as the relations between the European Central Bank and the central banks of the Euro zone.

Given the specifics of the European Union investments on the common market of goods and services, including the financial ones, the movement towards a centralized supervision is more appropriate, even if it would be necessary to overcome the political resistance and the vulnerability of new arrangements. The placement of the European System of Prudential Supervision outside the central bank could generate some problems regarding the information dissemi-

nei euro și creditorul aflat în criză. Pe de altă parte, poziționarea acestui sistem în interiorul băncii centrale ar fi imposibilă atâta timp cât hotarele eurolandului și ale pieței unice financiare diferă. Așadar, unica soluție pentru statele membre din afara zonei euro e să se retragă de pe piața unică financiară sau mai recomandabil să adopte moneda euro, în pofida faptului că, în situație de criză, criteriile de la Maastricht sunt mai greu de îndeplinit.

nation and policies' coordination between the Euro zone supervisor and the debtor affected by crisis. On the other hand, the system's positioning inside the central bank would be impossible as the borders of the euroland and the single financial market differ. Thus, the only solution for the Euro zone members is to leave the single financial market or more desirable to adopt the Euro currency, even in the crisis time is more difficult to fulfill the Maastricht criteria.

Bibliografie / Bibliography:

1. Eichengreen Barry, *The Crisis and the Euro*, Working Paper 23, 2009
2. Blanchard Olivier, *The crisis: basic mechanisms, and appropriate policies*, IMF Working Paper, April, 2009
3. Bernanke, Ben, *The Crisis and the Policy Response*, London School of Economics, 2009
4. Bini-Smaghi, Lorenzo, *The Euro Area's Exchange Rate Policy and the Experience with International Monetary Coordination since the Crisis*, 2009
5. <http://www.eubusiness.com/news-eu/1233345723.06/>
6. <http://www.euractiv.com/en/future-eu/world-crisis-public-affairs/article-110496>
7. http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=13927150
8. http://www.ft.com/cms/s/0/5f950aae-7129-11de-877c-00144feabdc0.html?nclick_check=1

CONCEPTUL GUVERNĂRII ELECTRONICE

Conf. univ. dr. Natalia COȘELEV, ASEM

Esența, participanții, fluxurile informaționale, avantajele și dezavantajele guvernării electronice au fost studiate în articolul prezentat. Sunt analizate niște exemple ale implementării conceptului guvernării electronice în diferite țări.

Odată cu extinderea tehnologiilor informaționale se schimbă natura vieții sociale și rolul pe care-l are guvernul. Activitatea de conducere este dependentă de tehnologia informațiilor, accesul, achiziția, stocarea, transmiterea și utilizarea datelor fiind acțiuni esențiale pentru calitatea deciziilor și pentru o bună realizare a acestei activități. Pot fi evidențiate un șir de cauze, în urma cărora, conducerea e nevoită să-și schimbe spectrul de servicii și metodele lor de prestare.

În primul rând, este vorba despre complicitatea proceselor fiscale. A apărut necesitatea unei flexibilități mai mari și a unei activități a serviciilor sociale mai mobile în sfera dată. În teoria economică există principiile impozitării (flexibilitate, transparență, neutralitate, simplitatea de administrare ș.a.), implementarea tehnologiilor informaționale permițând realizarea lor datorită reducerii costurilor de tranzacție în interacțiunea contribuabil – instituții fiscale.

În al doilea rând, a crescut numărul persoanelor care au acces la Internet și care preferă să comunice cu instituțiile publice prin rețea. Desigur, în acest caz, serviciile publice se orientează după noile necesități ale consumatorului și prezintă un spectru mai larg și o diversitate mai vastă de forme ale lor.

În al treilea rând, intensificarea procesului de globalizare impune guvernele unor state să reacționeze la schimbările produse în tehnologia contemporană, asigurând, în acest mod, corespunderea cu tendințele internaționale.

În al patrulea rând, liberalizarea economiei și dezvoltarea Internetului, care asigură transmiterea fluxurilor contemporane de informații fără hotare, contribuie la formarea unei societăți civile deschise și la realizarea unei democrații directe. Internetul este perceput ca bază tehnologică a unei societăți democratice contemporane.¹

Astfel, schimbările din lumea reală și virtuală ating pozițiile tradiționale ale administrării publice în unele sfere ale vieții social-economice. Noile tehnologii conectează puternic statul, piața, societatea civilă.

Sensul implementării guvernării electronice constă în faptul că aceasta se face *de sus în jos*, de la stat la cetățean. Informarea asupra proiectelor de lege aflate în discuție și emiterea de păreri de către cetățeni, plata taxelor de către contribuabili, completarea formularelor standard pentru reclamații și petiții on-line sunt mijloace eficiente, puse la dispoziție de către stat pentru exercitarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

¹ Стрелец И.А. Сетевая экономика. М.: ЭКСМО, 2006. - С.119.

THE CONCEPT OF E-GOVERNANCE

PhD, Associate Professor N. Kosheleva, AESM

The current article describes the essence, participants, the information flows, the advantages and disadvantages of e-government. There are analyzed some examples of the implementation of e-government concept in different countries.

Along with development of the informational technologies, changes the social life and the role of government. The governance is dependent on the informational technologies, the access, acquisition, storing, transfer and use of the data, being the main activities for a qualitative decision-making and well-managed performance. We can identify a series of causes, which determine the governance to change the range of services and the method of providing them.

Firstly, it is about the complexity of the fiscal procedures. It appeared the need for more flexibility and dynamic social services in the field. The economic theory identifies different taxation principles (flexibility, transparency, objectivity, administrative simplicity), which via informational technologies make possible the decrease of transaction cost between the tax-payer and fiscal institutions.

Secondly, the number of people that have access to the Internet increased, as well increased the number of people that prefer wireless communication with the public institutions. Certainly, in this case the public services are focused on the consumer needs, which point-out a broader spectrum and diversity.

Thirdly, the globalization process determines states to react to the development of modern technologies, in this way adapting to the international tendencies.

Fourthly, the economic liberalization and Internet development, which ensure the unlimited information transfer, contribute to the development of an open civil society and direct democracy. The Internet is considered as a technological base of the modern democratic society.¹

Therefore, the changes in the real and virtual world are interfering with the traditional public administration of social-economic life spheres. The new technologies are tightly connecting the state, market and civil society.

The main idea of the e-governance implementation is all about "top-down" principle, from the government to the citizen. The on-line informing about the law drafts and the citizens' opinion, the tax payment, as well as on-line submission of complaints and petitions represent the most efficient method provided by the state for ensuring the fundamental rights of citizens.

The „down-to-top" is an electronic democracy principle, which represents the use by the citizens

Un concept care pornește *de jos în sus* este acela de **democrație electronică**, ce reprezintă folosirea de către cetățean a mijloacelor electronice pentru a putea comunica mai bine cu alți cetățeni, pentru a dezbate probleme și a înainta nemulțumiri și propuneri.¹

G.Mulgan menționează extinderea posibilităților potențiale de realizare a procedurilor democratice, când activitatea organelor de conducere devine controlată de către cetățeni, dar, în același timp, el indică limitarea acestor posibilități: „Democrația se sprijină pe o bază materială, care asigură timpul și resursele pentru participarea la procesele democratice. De menționat că o asemenea bază materială, se pare, este mult mai importantă decât tehnologiile utilizate.”²

Conceptul guvernării electronice a apărut relativ nu demult în literatura economică științifică.

Cum tratează literatura științifică termenul *guvernare electronică*! Există mai multe concepții. Una dintre ele aparține profesorului universitar, ASE București, B. Ghilic-Micu, care consideră că e-guvernarea reprezintă procesul de recreare a sectorului public prin digitalizare și noi tehnici de management al informației, proces al cărui scop final constă în creșterea gradului de participare politică a cetățenilor și eficientizarea aparatului administrativ. Această abordare reunește trei modele de bază ale e-guvernării:

- *paradigma tehnică*, referitoare la folosirea noilor tehnologii electronice în comunicare (*e-mail, chat, situri Internet*);
- *paradigma managerială*, prin care se aplică noi metode de management al informației;
- *paradigma funcțională*, care presupune creșterea gradului de participare politică a cetățenilor și creșterea eficienței aparatului administrativ.³

După părerea noastră, următoarea tratare, în sensul larg al guvernării electronice, ca sistem de administrare publică, ce presupune utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicații moderne, ne permite să înțelegem esența reală a procesului dat.

Cele mai importante principii ale guvernării electronice sunt: accesibilitatea informației, adică oricare cetățean, având drept fundamental, are liberul acces la informațiile de interes public; transparența activității; orientarea socială (în procesul activității, se ține cont de interesele membrilor societății); protecția și securitatea, care presupune respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor la crearea bazelor de date.

În procesul de guvernare, sunt implicate trei categorii de participanți: *participanții publici* (instituțiile administrației centrale și locale), *cetățenii* și *companiile private*, care organizează activități comerciale, luând în considerare profitul și activând într-un mediu

of the electronic means for a better communication with others, for debating problems, giving remarks and proposing suggestions.¹

G.Mulgan emphasized that the democratic procedures expand once the activity of the governing authorities becomes more controlled by the citizens, but at the same time, he indicates the limits of such option: “The democracy is supported by a material base, which ensures the necessary time and resources for the participation in the democratic process. It is important the fact that, such material base, apparently, is much more significant than the used technologies”²

The concept of e-governance has recently emerged in the scientific-economic literature. The way *electronic governance* is reflected in the scientific literature! Several concepts exist, one of which belongs to the university professor of the Academy of Economic Studies of Bucharest, Mr. B. Ghilic-Micu. He considers that the e-governance represents the re-creational process of the public sector through digital means and new information management techniques. The main goal of this process consists in the increase of the political participation of the citizens and making the administration more efficient. This approach envisions three basic e-governance models:

- *the technical paradigm*, concerning the use of new technologies in the communication (*e-mail, chat, website*);
- *the managerial paradigm*, as concerns the application of new information management methods;
- *the functional paradigm*, supposes the increase of the political participation of the citizens and making the administration more efficient³.

According to our opinion, the following broad approach of the e-governance concept as a public administration system, that implies the use of information technologies and modern communication, allows the understanding of the essential meaning of this process. The most important principles of the e-governance are: publicly accessible information, that supposes the free access to the information of public interest; transparency; social focus – building services around citizen’s interests; protection and security – respect for constitutional rights and liberties of citizens are taken into consideration during the creation of the electronic database.

Three types of participants are identified during the process: *public participants* (authorities of the central and local administration), *citizens and private companies* that organize commercial activities, by taking into consideration the profit and the competition-based market. Among these participants is present a specific communication and transaction

¹ B. Ghilic-Micu „Guvernarea electronică” // Revista „Informativa Economică”, nr.1 (21), 2002. - P.18.

² Mulgan G.J. Communications and Control: Networks and New Economies of Communication. - P.68.

³ B. Ghilic-Micu „Guvernarea electronică” // Revista „Informativa Economică”, nr. 1(21), 2002. - P.19.

concrețional de piață. Între acești participanți apar relații tranzacționale și de comunicare specifice, împărțite în grupe de componente ale e-guvernării.

Fluxurile informaționale și tranzacționale pot fi clasificate ca *influxuri interne*, existente în cadrul unei categorii de participanți (de exemplu, între două instituții publice: două ministere, Parlament și Guvern etc.), și *fluxuri externe*, care se nasc între participanții din categorii diferite (de exemplu, între cetățeni și o instituție publică, precum Parlamentul; figura 1).

Principalele componente ale e-guvernării sunt:

- G2G (Government – to – Government) pentru relații de tip *guvern-guvern*;
- G2C (Government – to – Citizens) pentru relații de tip *guvern-cetățeni*;
- G2B (Government – to – Business) pentru relații de tip *guvern-companii*.

relations, divided into component-groups of the e-governance.

The informational and transactional transfers can be classified as *internal transfers*, for example, between two public institutions (two ministries, Parliament and Government etc.); and *external transfers*, between two participants of different type (for example, citizens and public institution or Parliament) (figure 1).

The main components of the e-governance are as follows:

- G2G (Government – to – Government) for government – government type of relations;
- G2C (Government – to – Citizens) for government – citizens type of relations;
- G2B (Government – to – Business) for government – companies type of relations.

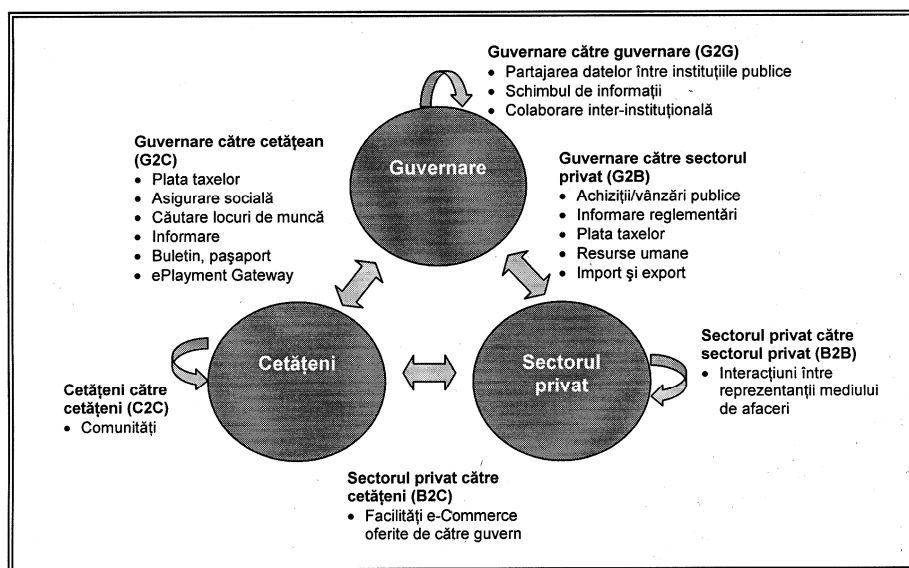


Figura 1. Actori și interacțiuni în cadrul e-guvernării

Sursa: Concepția guvernării electronice. Aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.733 din 28 iunie 2006

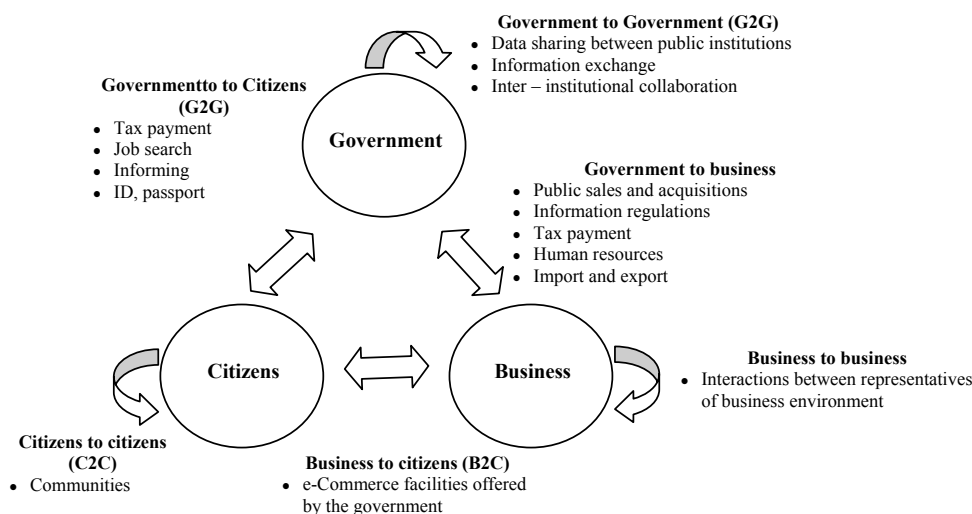


Figure 1. Actors and e-governances interactions

Source: E-governance concept. Approved by the Government Decision nr.733 of 28 June 2006, p.

Serviciile din categoria Guvern-cetățeni, propuse de către Uniunea Europeană prin intermediul mijloacelor electronice, aduc guvernarea mai aproape de cetățeni.

În general, interacțiunile Guvern-cetățeni (G2C) pot fi divizate în trei tipuri:¹

- a) *Interacțiuni care realizează funcția majoră a statului de a facilita transparența și schimbul liber de informații între cetățean și stat.* Toate instituțiile de stat ar trebui să pună la dispoziția cetățenilor pe site-urile lor rapoarte de activitate, ordinea de zi, luări de cuvânt, analize ale experților în anumite probleme, proiecte de lege, studii, statistici, bugete de funcționare etc.
- b) *Interacțiuni care constau în îndeplinirea rolului statului de furnizor de servicii electronice guvernamentale.* În afară de funcția de informare prin intermediul noilor canale de comunicare, G2C dispune de resurse importante pentru a furniza servicii guvernamentale referitoare la cererile prezentate diferitelor organe administrative, plata on-line a taxelor și amenzilor, înregistrarea unei căsătorii, declararea unui deces etc.

În ultimul timp, tot mai frecvent se discută despre posibilitățile largi, pe care le are Internetul în procesul organizării *încasării impozitelor*. În Franța, spre exemplu, companiile și unii cetățeni pot efectua prin Internet achitățile impozitului pe venit, impozitele locale, impozitul pe bunurile imobiliare, cotizațiile pentru asigurarea socială. Cele mai mari performanțe, la acest capitol, le-a înregistrat Australia, unde 75% din toate impozitele pe venit se percep prin web-site-ul Serviciului Fiscal Australian (Australian Tax Office).²

În țările dezvoltate, aceste servicii, datorită diversității lor, sunt grupate pe un singur Web-site, de la care se face trimitere către site-urile instituțiilor ce pot rezolva cererea respectivă sau problema chiar pe site-ul portal, fără ca măcar beneficiarul să știe la care instituții s-a apelat și care baze de date au comunicat între ele pentru a-și primi răspunsul. În condițiile economiei informaționale globale, putem vorbi despre schimbările conceptului instituțiilor fiscale: ele se transformă în oficii care prestează servicii.

- c) *Interacțiuni care realizează votul electronic.* Deși, în esență, nu este un serviciu guvernamental, acesta face parte din sfera relațiilor dintre stat și cetățeni, reprezentând un mod de exercitare și reconfirmare a contractului social. Nu numai procesul de votare se poate desfășura efectiv pe cale electronică (în cabinetele de vot electronic sau pe Internet), ci și întregul proces care conduce la vot, privind înregistrarea votanților, confirmarea prezenței la urne, numărarea voturilor etc.

Serviciile din categoria Guvern-business materializează cele mai disputate și mai complexe relații din sfera guvernării electronice. În acest segment (G2B), există două mari tipuri de servicii publice:

Government-to-Citizens services, proposed by the European Union, which are provided through electronic means, allow a close cooperation between government and citizens. Generally, the Government-to-Citizens (G2C) interaction can be divided in three types:¹

- a) *The relation that performs the main government functions by facilitating the transparency and information exchange between the citizen and state.* All the public institutions must post on their websites the activity report, daily agenda, experts' analysis regarding particular issues, law drafts, statistical data, budgets etc.
- b) *The relation that performs the government functions in furnishing the government electronic services.* Besides the informing function through new communication channels, G2C also disposes of the important resources for providing governmental services regarding the requests submitted to different administrative authorities, on-line tax and penalties payment, marriage registration, death registration etc.

Lately, more often is being discussed the Internet possibilities for the *tax-raising*. In France, for example, companies and citizens can perform the payment of income taxes, local taxes, real-estate taxes, social insurance quotes through Internet. Australia is the most performed in this regard, 75% of all income taxes are raises via website of the Australian Tax Office.²

In the developed countries, these services, due to their diversity, are grouped in one single website that contains links to other institutions' websites which can solve the request. The problem can be even solved directly on the website, without even knowing which institutions were invoked and which databases interacted in order to provide the generated answer. In the context of the current global informational economies, we can identify the changes of the fiscal institutions' concept: these are offices that provide services.

- c) *The electronic-voting relation*, although it is not a governmental service, still it is a part of the Government-to-Citizens relations, a method of execution and enforcement of the social contract. Not only can the actual voting take place electronically (in electronic voting cabins or via Internet), but also the whole voting process that implies registration of votes, the confirmation of the presence at the poll, votes counting etc.

The Government-to-Business services emphasize the most argued and complex relations in e-governance field. Two types of public services are under the category G2B:

¹ B.Ghilic-Micu „Guvernarea electronică” // Revista „Informativa Economică”, nr.1(21), 2002. P.21.

² Holmes D. E-Government: e-Business Strategies for Government. – P.18.

- a) *Achiziții și licitații guvernamentale prin Internet.* Această abordare îmbunătățește calitatea informației, contribuie la sporirea cererii și ofertei, permite realizarea mai urgentă a contactelor necesare, micșorează costurile de tranzacție.
- b) *Servicii oferite de către stat sectorului privat,* inclusiv transmiterea de date oficiilor de statistică, achiziționarea multiplelor tipuri de timbre procedurale, oferirea consultațiilor, completarea formularelor pentru taxe și declarații vamale, reînnoirea licențelor etc. Spre exemplu, Ministerul Resurselor Naturale și al Mediului (Department of Natural Resources and Environment – NRP) al SUA, în anul 1998, a trecut la utilizarea sistemului electronic, fapt ce a accelerat prelucrarea comenzilor de stat, căci sistemul eliberează automat cecuri și nu are nevoie de a aduna multiple semnături și tot felul de acte.

Relațiile din categoria Guvern-Guvern facilitează comunicarea și interacțiunea prin mijloace electronice între instituțiile publice, contribuind astfel la soluționarea eficientă a problemelor complexe, care necesită prelucrarea unor date deținute de mai multe instituții diferite. În acest context, un exemplu destul de ilustrativ îl constituie Singapore, unde, în anul 1981, a început să se efectueze planul național în sfera tehnologiilor informaționale. Structura informațională de stat (Government Information Infrastructure – GII), care susține portalul central e-Citizen, reprezintă o platformă de tehnologii informaționale de mai multe nivele care leagă agențiile sectorului public și simplifică comunicările între ele. Relațiile mai flexibile pe orizontală, care le substituie pe cele verticale, permit organelor de stat să coordoneze procedurile lor interne, să efectueze o conlucrare mai strânsă și eficientă.¹

Guvernarea electronică are un șir de calități caracteristice, care pe viitor vor promova un nou model al guvernării:

În primul rând, noile tehnologii electronice lichidează, într-o măsură mai mare, hotarele dintre autoritățile administrației publice, precum și dintre state, deoarece promovarea bunurilor publice este orientată spre necesitățile consumatorilor – cetățenilor, și devine maximal accesibilă consumatorului.

În al doilea rând, au loc schimbări fundamentale și în administrarea publică, căci, pentru realizarea inovațiilor, legate de utilizarea formelor electronice de comunicare, sunt necesare niște structuri guvernamentale organizate mai rațional. Are loc formarea unei noi paradigme a guvernării, atunci când statul nu reprezintă puterea dominantă, ci o structură de deservire a societății.

În al treilea rând, intervin schimbări în poziția civică a populației, și deci, într-o măsură oarecare, se simplifică trecerea de la un model formal al democrației la un nou model de democrație sau democrația de participare (de la), când cetățenii egali participă la formarea opiniei și pot influența viața politică. Ca re-

a) *Acquisitions and government auctions via Internet.* This approach improves the information quality, contributes to the demand and supply increase, and allows timely establishment of the necessary contact and decrease of the transaction costs.

b) *Services provided by the government to business,* including the data transfer to the statistical bureaus, acquisition of the multiple procedural stamps, consulting, filling in of tax and customs declaration, licenses renewal etc.

For example, the Department of Natural Resources and Environment – NRP of the USA, in 1998, proceeded to the use of the electronic system, this determining the speed-up of the state orders processing, due to the automatic issuance of the checks and no need for the collection of all required signatures and different documents.

The Government-to-Government services facilitate the electronic communication and interaction among the public institutions, thus contributing to the efficient solution of the complex problems that require certain data processing by different institutions. In this regard, Singapore is the best example. In 1981 the national planning in the field of informational technologies started. The Government Information Infrastructure – GII, that supports the central portal e-Citizen, represents a platform of informational technologies of several stages that connects public sector agents and simplifies the communication between them. The flexible horizontal relations, that substitutes the vertical ones, allows the public authorities to coordinate the internal procedures, and manage a more tight and efficient collaboration.¹

The e-governance has a series of quality characteristics, which eventually could promote a new governance model:

Firstly, the new informational technologies end-up the existent boundaries among public administration authorities, as well as among states, due to the fact that the public goods are customer-focused (citizens), and become widely available.

Secondly, fundamental changes in the public administration take place. The innovations, concerning the use of electronic communication means, are more rationally organized governmental structures. The new governance paradigm appears, when the government is not performing its dominant role anymore, but represents the service-delivery structure for the citizens.

Thirdly, appear changes in the population's position, to a certain extent the new democracy model is more simple or participative democracy, when the citizens are equal to participate in the decision-making and can affect the political life. The new type of

1 Стрелец И.А. Сетевая экономика. М.: ЭКСМО, 2006. - С.124.

zultat, devin participanți activi și cu drepturi depline în procesele politice. Se efectuează o trecere la o societate de tip nou, care presupune pluralismul de opinii și viziuni al membrilor ei.

Pretrecerea campaniilor de alegeri on-line este una din posibilitățile reale ale democrației. F.Roosevelt a fost primul, care a folosit în procesul campaniei sale de alegeri radioul, pentru a influența formarea opiniei publice. J.Kennedy a fost primul care a utilizat în acest scop televiziunea. J.Ventura este primul care, conform cerințelor timpului, s-a adresat către alegătorii săi prin intermediul Internetului. În anul 1998, el a câștigat alegerile, lăsând în urmă toți concurenții candidați pentru postul de guvernator al statului Minnesota. J.McCain, care a pierdut la alegerile din martie 2000 în fața lui J.Bush, a demonstrat, totuși, un exemplu excelent de a aduna mijloace în susținerea campaniei sale electorale prin web-site: a reușit să colecteze aproape 1 mln. \$, în 48 de ore din momentul primei prezentări în rețea. Pe parcurs, această sumă a crescut la 6 mln. \$.¹

În al patrulea rând, Internetul permite elaborarea schimbărilor radicale în sfera organizării serviciilor de stat. Cele mai importante avantaje ale guvernării electronice sunt:

- *Acumularea volumului mare de informație și îmbunătățirea accesului la informații și servicii publice.*
- *Reducerea cheltuielilor publice.* Tehnologiile informaționale contemporane reduc costurile de tranzacție privind selectarea și prelucrarea informației survenite, sporesc gradul de eficiență a activității aparatului administrativ. Astfel, datorită utilizării Rețelei serviciului de stat, SUA pot economisi anual aproximativ 110 mlrd. \$. Economia cheltuielilor face să scadă sarcina fiscală a cetățenilor la capitolul cheltuieli pentru întreținerea aparatului administrativ.
- *Redefinirea și simplificarea relațiilor dintre administrația publică, cetățeni și mediul de afaceri.* Sistemul organizării activității pe verticală a aparatului birocratic presupune un proces de coordonare de lungă durată, care influențează termenele de adoptare a deciziilor. Internetul permite soluționarea unor asemenea probleme. Pot fi create portaluri, analogice celor ale consumatorilor, unde s-ar propune o serie de servicii de stat.
- *Promovarea colaborării dintre instituțiile publice, asigurând consultații bilaterale și o subordonare mai eficientă față de propriii alegători.*
- *Schimbarea în sens pozitiv a imaginii țării.*

Există însă și dezavantaje ale utilizării mijloacelor electronice în procesul guvernării. Realizarea ideii guvernării electronice, de facto, este dificilă. De regulă, aceste proiecte sunt prea costisitoare.

Deseori, schimbările cu caracter informațional scot în evidență problemele privind cadrele, mentalitatea depășită a funcționarilor publici, metodele lor tradiționale de activitate ce nu corespund cu utiliza-

society is developing that implies diversity of opinions and members' visions.

The organization of the on-line election campaigns are one of the real possibilities of democracy. F. Roosevelt was the first one to propose the use of radio during his election campaign in order to affect the public opinion. J. Kennedy was the first one that used the television as a mean to affect the society. In accordance with the requirement of those times J. Ventura was the first one who addressed his voters via Internet. In 1998 he won the election, leaving behind all the competitors – the candidates for the Governor position of the Minnesota State. J. McCain, who lost the election of March 2000 to G. Bush, however demonstrated a good example for collecting means of support for the election campaign via website: he succeeded to collect US \$1 million in less than 48 hours starting from the first presentation of the on-line network. Eventually, this sum increase till US \$ 6 million.¹

Fourthly the Internet allows the elaboration of the radical changes in the field of public services organization. The most important advantages of the e-governance are as follows:

- *The collection of information and improvement of the access to information and public services through electronic means.*
- *The public expenses decrease.* The modern informational technologies save the transaction costs regarding the selection and processing of information and improve the efficiency of the administrative work. In this way, from the account of the State Service System, USA can save annually circa US \$110 billion. The expenses' saving make possible the decrease of the fiscal burden of the citizens as concern the expenses foreseen for the maintenance of the administrative authority.
- *The redefining and simplification of the relations among public administration, citizens and business.* The organization of the vertical activity of the bureaucratic authority supposes a long-term coordination process, which affects the terms of the decisions' adoption. The Internet allows avoiding such problems. It is possible to create a web-portal for consumers that could propose a range of public services.
- *The promotion of the collaboration among public institutions, by ensuring the bilateral consulting and efficient subordination with regard to its electors.*
- *Positive change of the country's image.*

During the governance, the disadvantages in use of the electronic means can be identified. E-governance is a difficult process. Usually, the e-governance projects are expensive. Most of the times, the infor-

¹ Holmes D. E-Government: e-Business Strategies for Government. – p.277-278

rea noilor tehnologii. În afară de aceasta, noile metode de lucru conduc la reducerea considerabilă a aparatului birocratic.

Există și problema transparenței informației. Schimbul de informație dintre stat și cetățeni, pe care îl presupune guvernarea, poate face mai „deschise” datele personale, ceea ce lezează dreptul secret la viața privată și drepturile de libertate.

În condițiile accesului la informație, pozițiile mai convenabile le pot ocupa lobby-urile, care, pe baza privilegiilor lor, își impun interesele proprii întregii societăți.

Implementarea guvernării electronice e destul de dificilă. E nevoie de mult timp pentru realizarea acestui proces și a unei administrări publice consolidate. Guvernarea electronică, spre deosebire de alte aplicații electronice, urmează să fie implementată foarte atent, deoarece, în asemenea caz, nu e vorba doar de unele posibile inconveniente economice, ci și de greșeli politice. Multe țări au înregistrat succese la implementarea concepției guvernării electronice. Legi, care reglementează utilizarea Internetului în instituțiile publice, au fost adoptate în SUA, Canada ș.a. Mergând în pas cu cerințele timpului, R. Moldova a lansat în anul 2005, în cadrul realizării Strategiei Naționale, programul „Moldova electronică” – implementarea guvernării electronice. Această formă nouă de administrare, ce va fi realizată în trei etape și se va desfășura până în 2010, presupune o schimbare cardinală în modul de activitate al autorităților publice. Probabil că accelerarea procesului de implementare a programelor guvernării electronice în activitatea administrațiilor publice ar fi putut prevedea evenimentele de 7 aprilie 2009 și consecințele lor negative. Doar această realitate semnifică posibilitatea realizării conceptului studiat.

mational changes determine personnel inefficiencies, outdated mentality of the officials, their traditional working methods that do not correspond to the new technologies. Moreover, the newly implemented working methods can reduce the administrative bureaucracy.

Certainly, the problems related to the information transparency also exist. The information exchange between the government and citizens supposes “accessible” personal data, this violating the privacy and liberty rights. Due to the current information access, the lobby concept is emerging that according to its privileges is imposing personal interest to the whole society.

The e-governance is a difficult process once implemented. It requires time and consolidates public administration. The e-governance, unlike other electronic applications, assumes more attentive implementation as both the economical and political issue is taken into consideration. Many countries register success regarding the e-governance concept implementation. The laws that regulate the Internet-use by the public institutions are already adopted in USA, Canada etc. Along with the current technological requirements, in 2005 within the framework of the National Strategy, Republic of Moldova launched the “E-Moldova” Program – the implementation of the e-governance concept.

This new form of administration will take place in three stages and will take place after 2010, envision the radical change of the public authorities activity. The importance of the implementation of studying concept in Moldova is determined by the event of 7 April 2009 and its negative consequences.

Bibliografie / Bibliography:

1. Concepția guvernării electronice. Aprobata prin hotărârea Guvernului R. Moldova. Nr.733 din 28 iunie 2006 / The Concept of e-Government. Approved by Government decision Nr.733 on 28 June 2006..
2. Ghilic-Micu B. *Guvernarea electronică* // Revista Informativă Economică, nr.1(21), 2002.
3. Holmes D. *e-Government: e-Business strategies for Government*. London, Nicholas Brealy Publishing, 2001.
4. Muligan G. *Communications and Control: Networks and New Economies of Communications*. Oxford: Polity, 1991.
5. Стрелец И.А. *Сетевая экономика*. М.: ЭКСМО, 2006.

NECESITATEA EVALUĂRII PERFORMANTELOR PROFESIONALE

Drd. Elena BUCICA, ASEM

Evaluarea performanțelor, numită și clasificarea angajaților sau evaluarea rezultatelor, constă în aprecierea gradului în care angajații își îndeplinesc responsabilitățile de serviciu. Evaluarea poate fi benefică atât organizației, cât și indivizilor, numai dacă este efectuată în mod corect. Metodele și tehnicile utilizate depind de o serie de factori, cum ar fi: istoria și cultura organizației, mărimea, domeniul de activitate, orientările strategice și sistemul de angajare, salarizare și promovare. Evaluarea performanțelor permite depistarea punctelor slabe, a potențialului și nevoilor de pregătire profesională. Pentru evaluarea performanțelor angajaților este necesară determinarea prealabilă a criteriilor și a standardelor de performanță. Alegerea criteriilor de performanță presupune identificarea celor mai importante caracteristici de personalitate, a responsabilităților și tipurilor de activități specifice fiecărui post. Criteriile se compară cu standardele care reprezintă nivelul dorit al performanțelor. Evaluarea performanțelor poate fi efectuată de managerii direcți, de subordonați, de angajații situați pe posturi similare, de cei în cauză sau experți externi.

La evaluarea performanțelor pot fi utilizate o serie de metode, cum ar fi clasificarea pe categorii, metodele comparative, testele de personalitate, metodele descriptive, trecerea în revistă a unui domeniu sau o serie de metode speciale.

Orice organizație se manifestă prin oameni. Or, oamenii reprezintă principala resursă a unei organizații. A-ți cunoaște organizația înseamnă a-ți cunoaște oamenii care o constituie. Un manager trebuie să știe, în orice moment, pe Cine se poate bizui și nu numai pe Ce. Dar pentru a realiza o astfel de inventariere, trebuie parcurs un proces dificil, deoarece oamenii sunt greu de evaluat. Este evident că numai un proces sistematic și periodic de evaluare a resurselor umane poate duce la o corectă fundamentare a deciziilor de personal și la o obiectivă măsurare a capitalului uman.

Evaluarea performanțelor constă în aprecierea gradului în care salariații își îndeplinesc responsabilitățile ce le revin, în raport cu postul ocupat.

De ce este necesară evaluarea performanțelor profesionale?

Sistemul de evaluare asigură legătura dintre recompensa pe care un salariat speră să o primească și productivitatea pe care o realizează, succesiunea normală fiind: *productivitate-evaluare a performanței-recompensă*. Dacă unul dintre aceste elemente lipsește sau este incorect definit, atunci salariații nu mai primesc recompensele pe care le merită. Evaluarea performanțelor permite acordarea măririlor de salarii pe bază de merite, și nu în funcție de vechime.

Rolul managerilor este de a asigura evaluarea corectă a subordonaților, comparând diferite niveluri de performanță. Cu toate acestea, foarte puțini muncitori văd legătura dintre nivelul performanțelor lor și mări-

THE NEED FOR PROFESSIONAL PERFORMANCE EVALUATION

PhD Candidate Elena BUCICA, AESM

Performance evaluation, called employees classification or results evaluation consists of assessing the degree in which employees perform their work responsibilities. The assessment may be beneficial to both individuals and organization only if it's done properly. Methods and techniques used depend on several factors such as: history and culture of the organization, size, area of activity, strategic guidelines and employment system (service), remuneration and promotion. Performance evaluation allows the detection of weak points of potential and needs of professional training. To evaluate the performance of employees is required prior determination of the criteria and performance standards.

Choice of performance criteria assumes the identification of the most important features of personality, responsibilities and types of activities specific for each post. Criteria are compared with the standards, which represent the desired level of performance. Performance evaluation can be made by direct managers, by subordinates, by employees of similar positions, by those interested or outside experts.

For performance evaluation can be used a series of methods such as classification by categories, comparative methods, personality tests, descriptive methods, survey review of a field or a series of special methods.

Any organization is the people. Either people are the main resource of an organization. To know your organization means to know people who make it up. A manager needs to know at any time on Who he can rely not only on What. But to achieve such an inventory, you need a difficult course, because people are hard to assess. It is obvious that only a systematic and regular evaluation of human resources may lead to a proper foundation for personal decisions and an objective measurement of human capital.

Performance evaluation is the extent of appraisal to which employees meet their respective responsibilities in relation to the position held.

Why a professional performance?

The evaluation system insures the connection between the reward of an employee who expects to receive and productivity that he achieved, normal sequence is: **productivity-performance evaluation-reward**. If one of these elements is missing or incorrectly defined, then the employees no longer receive rewards, which they deserve. Performance evaluation allows the granting of salary increases based on merit and not based on seniority.

The role of managers is to ensure fair evaluation of subordinates, compare different levels of performance. However, very few workers see the link between performance and size of the salary that they receive. A study among 5000 workers of the U.S. led to the conclusion that only 28% of those questioned said

mea salariului pe care îl primesc. Un studiu efectuat în rândul a 5000 muncitori americani a dus la concluzia că numai 28% dintre cei chestionați au declarat că sunt convingși de existența unei astfel de corelații. Din același sondaj rezultă că numai 1/3 dintre muncitori l-au calificat pe șeful lor ca fiind un bun evaluator [6;163].

Cantitatea, ca element definitoriu al criteriilor de performanță, este folosită în majoritatea sistemelor de apreciere. Această tendință apare chiar și la aprecierea personalului didactic universitar în vederea promovării în funcție. Astfel, o serie de criterii, precum numărul de cărți, manuale, articole publicate, au mai mare importanță decât valoarea acestora sau decât calitatea procesului didactic desfășurat.

Atâta timp cât la baza sistemului de salarizare a procesului vor sta vechile grile stabilite în funcție de școala absolvită, de vechime, de dificultatea muncii etc., iar performanța se va regăsi doar într-un mod teoretic, evaluarea personalului va avea un caracter mai mult sau mai puțin formal.

Evaluarea performanței, chiar dacă nu vizează în mod direct nivelul salariaților, este o sursă primară de informații despre salariații care au rezultate bune și despre sectoarele în care pot fi informați despre progresele înregistrate și deprinderile pe care ei trebuie să le posede pentru a beneficia de mărirea salariului sau de promovarea în funcție.

De multe ori, salariații nu știu cum pot să-și îmbunătățească performanțele, această sarcină revenind managerilor. Rolul managerilor este asemănător cu cel al unui antrenor care trebuie să „recompenseze” performanțele deosebite prin recunoașterea lor, să explice ce îmbunătățiri pot fi aduse, în ce domenii și cum ar putea fi ele realizate.

Evaluarea performanțelor mai este folosită pentru menținerea în post, pentru demitere sau transfer. În astfel de situații, evaluarea se realizează prin compararea cu un anumit standard acceptabil.

Potrivit literaturii de specialitate și practicii manageriale în domeniu, necesitatea evaluării se datorează faptului că aceasta contribuie la [4;396]:

- **desfășurarea corespunzătoare a unor activități din domeniul resurselor umane**, ca, de exemplu: angajări, promovări, transferuri, retrogradări, concedieri sau disponibilizări etc.; datele și informațiile privind evaluarea performanțelor permit elaborarea unor decizii manageriale raționale în legătură cu activitățile respective, precum și evitarea desfășurării la întâmplare sau pe baze subiective a acestora; evaluarea performanțelor permite, de asemenea, realizarea concordanței performanței individuale cu obiectivele organizaționale;
- **recompensarea echitabilă a personalului**. Este de la sine înțeles că evaluarea performanțelor, chiar dacă nu vizează în mod direct nivelul salariilor, permite ca recompensarea angajaților să fie mereu percepută ca echitabilă și, totodată, intrinsecă, deoarece evaluarea rezultatelor duce

they are convinced of existence of such connections. The same poll shows that only 1/3 of workers have qualified their head as a good assessor [6, 163].

Quantity, as the defining element of the performance criteria, is used in most systems of assessment. This trend appears even in assessing university teaching staff to promote. Thus, a number of criteria such as number of books, manuals, articles, are more important than value or quality of teaching process.

As long as the salary system will be determined by the old scale according to the school graduation, by age, difficulty of work, etc. and the performance will be found only in a theoretical evaluation staff, will have a more or less formal characteristic. Performance evaluation, although not directly aimed at the level of employees is a primary source of information about employees who have performed well and areas where they can be informed about progress and the skills that they must possess in order to benefit of increasing salary or promotion in position.

Often employees do not know how to improve their performances, this task being transferred to managers. The role of a manager is similar to that of a coach which should “reward” outstanding performance by their recognition, to explain what improvements can be made, in what areas and how could they be achieved.

Performance evaluation is used also to maintain the post, dismissal or transfer. In such situations, evaluation is done by comparing with an acceptable standard.

According to literature and managerial practice in the field, necessity of evaluation is important because it contributes to [4, 396]:

- **proper development of the activities of human resources**, such as: hiring, promotions, transfers, demotion, layoffs, etc., data and information on performance to the development of rational management decisions about activities, and avoiding occasional development or on subjective base of those performance evaluation also, allows for achieving compliance with the performance of individual organizational objectives;
- **fairly rewarding staff**. It is understood that the performance evaluation, even if not directly aimed at the level of salaries, allows that employees rewards to be always perceived as fair, and the same time intrinsic, because the results of evaluation leads to recognition of their efforts. Also, in some firms performance evaluation is to determine the various elements of pay systems or different types of rewards and incentives. From this point of view, the vast majority of members of an organization is in agreement that poor performance should be reduced or

la recunoașterea eforturilor depuse. De asemenea, în unele firme evaluarea performanțelor constă în determinarea diferitelor elemente ale sistemelor de salarizare sau a diferitelor tipuri de recompense și stimulente. Din acest punct de vedere, marea majoritate a membrilor unei organizații este de acord că performanța slabă trebuie diminuată sau eliminată, iar performanța înaltă trebuie apreciată și recompensată;

- **asigură angajaților informațiile necesare pentru propria lor dezvoltare, dându-le încredere în propriile forțe.** În acest sens, angajații simt nevoia unui *feedback* cât mai corect al performanței, nevoia unor informații care să le indice precizia acțiunilor anterioare în vederea îmbunătățirii performanțelor. *Feedbackul* performanței facilitează, în cele din urmă, un nou comportament individual și organizațional, cu atât mai mult, cu cât majoritatea angajaților doresc să cunoască cum își realizează sarcinile, cum răspund solicitărilor organizației, ce progrese au înregistrat, ce nevoi și posibilități de ameliorare a performanțelor au, precum și modul în care organizația privește rezultatele lor sau ce așteaptă organizația de la ei.

Prin urmare, evaluarea performanței poate fi folosită în mai multe moduri pentru încurajarea sau stimularea dezvoltării angajatului, având un rol important în consolidarea și îmbunătățirea performanței, precum și în determinarea obiectivelor carierei sau a nevoilor de pregătire.

Acest obiectiv situează superiorul ierarhic în rolul susținător care, având posibilitatea de a evidenția punctele forte și slabe ale subordonaților, îi poate ajuta sau îndruma pentru identificarea celor mai adecvate modalități de realizare a performanțelor. Într-un astfel de rol, crește, de asemenea, încrederea subalternilor în competența și obiectivitatea superiorilor ierarhici;

- **identificarea nevoilor individuale de pregătire și dezvoltare a personalului, precum și evaluarea rezultatelor programelor de pregătire și dezvoltare a acestuia.** Un sistem adecvat de evaluare a performanțelor poate semnală unele carențe în pregătirea personalului, poate furniza date și informații privind punctele slabe sau potențialul angajaților care urmează să beneficieze de perfecționarea pregătirii profesionale; permite, de asemenea, stabilirea capacităților și aptitudinilor necesare ocupării diferitelor posturi, precum și a nivelului minim de performanță.

Astfel, evaluarea performanței poate determina necesitățile individuale de pregătire a angajaților, care, în consecință, pot fi încadrați în anumite forme de pregătire. Chiar un angajat care a obținut performanțe bune pe postul existent poate fi încadrat într-un program de dezvoltare menit să-i ofere pregătirea necesară promovării într-un post de nivel superior;

- **discutarea planurilor pe termen lung ale angajaților, precum și obiectivele carierei acestora,** deoarece sesiunile evaluării performanței oferă

eliminated, and high performance should be appreciated and rewarded;

- **provide to employees the necessary information for their development, offering them confidence in their forces.** In this sense, employees need *feedback* as a fairer performance, the need for information that could indicate the accuracy of previous actions to improve performance. The performance of feedback facilities, finally, a new individual and organizational behaviour, with so much as how most employees want to know how they performed tasks, how they answered to the applications of the organization, what progress has been done, what needs and opportunities for improvement of performances they have, and how the organization treats their results or what the organization expects from them.

Therefore, performance evaluation can be used in many ways to encourage and stimulate the employee development, having a important role in strengthening and improving the performance and in determining career goals or training needs.

This goal situates the hierarchically superior who has the opportunity to highlight the strengths and weaknesses of subordinates, can help or guide for identifying the most appropriate ways to achieve performance. In this way, also increase confidence in the competence of subordinates and superior objectivity;

- **identifying individual training needs and staff development and evaluation training programs and development of it.** An adequate system of assessment of performance may indicate some gaps in training of personnel, can provide data and information on the weaknesses or employees potential who are to benefit of improvement of vocational training; also, allows, the establishment of capacities and skills needed for employment and various job for a minimum level of performance.

Thus, performance evaluation can determine individual training needs of employees, which, may be employed in certain forms of training. Even an employee who has obtained good performance on existing item can be placed in a development program that will offer training necessary to promote a higher level function;

- **discussing the long-term plans of employees and their career objectives,** because performance evaluation sessions provide to superiors and subordinates the possibility achievement of such discussions. Based on past performance, the hierarchical superior has the opportunity to provide the subordinate with some suggestions on how to improve performance to achieve the objectives of his career.

superiorilor și subordonaților posibilitatea realizării unor asemenea discuții. Pe baza performanței anterioare, superiorul ierarhic are prilejul să ofere subordonatului unele sugestii privind modalitățile de îmbunătățire a performanței în vederea realizării obiectivelor carierei sale. Deci, evaluarea performanțelor permite cunoașterea șanselor de evoluție ale fiecărui angajat în funcție de propriile performanțe și de obiectivele organizaționale;

- **integrarea planificării resurselor umane în cadrul celorlalte activități de personal**, oferind date și informații pentru inventarele de aptitudini și creând, totodată, baza necesară unui sistem integrat al resurselor umane, precum și realizării unui diagnostic permanent al acestora;
- **validarea programelor de selecție**, deoarece programele de evaluare a performanțelor oferă numeroase date și informații despre calitatea sistemelor de selecție permițând, totodată, identificarea angajaților cu rezultate corespunzătoare;
- **sporirea motivației angajaților**, deoarece existența unui program de evaluare a performanțelor are un efect mobilizator sau motivațional generator al unui comportament pozitiv care încurajează inițiativa, dezvoltă simțul responsabilității, permite perceperea poziției în ierarhia organizațională și stimulează efortul pentru performanță;
- **îmbunătățirea relației manager-subordonați**, prin încurajarea managerilor pentru observarea comportamentului subordonaților în vederea sprijinirii angajaților prin consilieri;
- **îmbunătățirea comunicării și intensificarea colaborării între manageri sau superiori și subordonați**, întrucât evaluarea performanței constituie o bază a interacțiunii părților menționate care ajung să se cunoască din în ce în ce mai bine;
- **aplicarea principiului oportunităților egale**, fiindcă, în elaborarea multor decizii din domeniul resurselor umane, precum și în multe etape ale procesului de evaluare a performanțelor, există tendința potențială de părtinire sau de apreciere necorespunzătoare.

Obiectivele evaluării performanțelor

Obiectivele evaluării performanțelor resurselor umane pot fi grupate în patru categorii [6;164]: organizaționale; psihologice, de dezvoltare și procedurale.

1. **Obiectivele organizaționale:** concordanța performanțelor și contribuțiilor individuale cu misiunea și obiectivele organizaționale; sesizarea necorordanțelor dintre obiectivele organizaționale și strategiile privind resursele umane; descrierea posturilor și ajustarea conținutului lor; ameliorarea eficacității organizaționale; garanția că responsabilitățile sunt bine definite, iar planurile sunt echilibrate; realizarea unei concordanțe între oamenii și funcțiile existente în structura organizatorică.
2. **Obiectivele psihologice:** posibilitatea individului de a situa contribuția sa în raport cu normele și

So, performance evaluation allows knowledge of chances of development of each employee depending on their performance, and organizational objectives;

- **integration of planning of human resources in other activities of the personnel**, providing data and information for inventory creating skills creating and also the basis for an integrated human resources, and to achieve a permanent diagnosis of them;
- **validation programs of selection**, because the programs of performance evaluation provide data and information on quality systems of selection allowing also to identify employees with appropriate results;
- **increase employee motivation**, because the existence of system of performance assessment has a mobilizing or motivational effect, generator of a positive behaviour that encourages initiative, develops a sense of responsibility, allowing the charging position in the hierarchy of organizational effort and enhance effort for performance;
- **improving manager-subordinate relationship**, by encouraging managers to observe the behaviour of subordinates in support of workers by counsel;
- **improving communication and increasing collaboration between managers or superiors and subordinates**, because performance evaluation is a basic set of interaction of the parties that come to know each other increasingly well;
- **application of the principle of equal opportunities**, because, in many development decisions in human resources domain, and in many stages of the process of evaluating performance, there is a tendency for potential bias or to inadequate appreciation.

Objectives of performance evaluation

The objectives of human resource performance evaluation can be grouped into four categories [6, 164]: organizational, psychological, of development and procedural:

1. **Organizational objectives:** Consistency of and individual performance and contributions with organizational mission and objectives; Referral discrepancies between organizational objectives and strategies on human resources, job description and adjust their contents; Improving organizational effectiveness; the security that the responsibilities are well defined and plans are in balance, achievement of consistency between people and functions in the organizational structure.
2. **Psychological objectives:** the individual's ability to situate its contribution in relation to standards and attract the attention of su-

de a atrage atenția superiorilor; șansa dialogului; cunoașterea de către fiecare individ a contribuției sale la realizarea obiectivelor organizației; perceperea poziției și relațiilor în ierarhia organizației.

3. Obiectivele de dezvoltare: posibilitatea fiecărui salariat de a cunoaște șansele de evoluție în funcție de performanțele proprii și de obiectivele organizației.

4. Obiective procedurale: realizarea unui diagnostic permanent al resurselor umane; gestiunea carierei (promovare, schimbare din funcție, retrogradare, concediere); identificarea nevoilor de formare și perfecționare; ameliorarea relațiilor interpersonale; dimensionarea salariilor; sesizarea deficiențelor structurale.

În concluzie, am putea menționa că obiectivele evaluării performanței, care, după cum se poate constata, pot fi orientate fie spre organizație, fie spre individ, prezintă o mare diversitate și susțin cele mai importante activități ale managementului resurselor umane.

periors; Chance dialogue; knowledge of each individual's contribution to achieving objectives of organization; position and perception of relations in the organization hierarchy.

3. Development objectives: The ability of each employee to know the chances of development according to their performance and organization objectives.

4. Procedural objectives: A diagnosis of permanent human resources, career management (promotion, change of job, demotion, dismissal); Identification of training needs and improvement; Improve inter-personal relationships; Sizing wages; Referral structural deficiencies.

In conclusion, we could mention that the objective of performance evaluation, as may be established, can be targeted to either organization or individual presents a great diversity and supporting the most important activities of human resource management.

Bibliografie / Bibliography:

1. Armstrong Michel – *Managementul resurselor umane, manual practic*, Editura CODECS, București, 2003;
2. Bîrcă Alic. *Managementul resurselor umane*. Editura ASEM, 2005;
3. Lefter V. Manolescu A. – *Managementul resurselor umane*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993;
4. Manolescu Aurel – *Managementul resurselor umane*, ediția a treia, Editura Economică, București, 2003;
5. Gibson J. L., Ivancevich J. M., Donnelly J. M., *Organizations*, Business Publications, Inc., Texas, 1989;
6. Robert L. și colab. *Managementul resurselor umane*. Editura Economică, București, 1997.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ ORIENTATĂ SPRE CALITATE ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA PERFORMANȚELOR ÎNTREPRINDERII

Drd. Mariana SMOLEVSCAIA, UCCM

O cultură organizațională orientată spre calitate reprezintă pentru orice întreprindere garanția supraviețuirii și dezvoltării continue, indiferent de faptul dacă activează pe o piață concurențială sau într-un mediu economic, social sau politic neprielnic. Deoarece cultura organizațională, prin componentele sale, este cea care dictează anumite norme de comportament al angajaților, orientează modul în care angajații percep și își reprezintă realitatea, modul în care este „bine” să reacționeze la schimbările de mediu. La fel, o cultură organizațională orientată spre calitate reprezintă un mod de abordare a realității mediului economic, social și politic al întreprinderii, care duce, în mod constant, la obținerea de satisfacții pentru toți care sunt direct sau indirect interesați de acea întreprindere (conducere, personal, clienți, furnizori etc.).

Esența culturii organizaționale nu reprezintă ceea ce este vizibil la suprafață, ci ceea ce este împărtășit de personalul întreprinderii, modul în care el înțelege și interpretează mediul înconjurător. Cultura organizațională este o combinație de elemente umane con-

ORGANIZATIONAL CULTURE ORIENTED TOWARDS QUALITY AND ITS IMPACT ON ENTERPRISE PERFORMANCE

PhD Cand. SMOLEVSCAIA Mariana, CCUM

A culture oriented towards quality represents a guarantee of continuous development and surviving, whether operating in a competitive market or in an economically, socially or politically unfavorable environment. Since organizational culture, through its components, which dictates certain rules for employee's behavior, orientates employees how they perceive and represent reality, how is “good” to react to environmental exchange. Similarly, an organizational culture oriented to quality represents a mode of addressing the environmental economic reality, social and political that leads to consistently obtain satisfying for all who are directly or indirectly interested in the business (management, staff, customers, suppliers etc.).

The essence of organizational culture is not what is visible on the surface, but what is shared by the staff, how they understand and interpret the environment. Organizational culture is a combination of human factors in mind and unconscious, rational

știente și inconștiente, raționale și iraționale, de grup și individuale între care se derulează interdependențe complexe și fluide, cu un impact major asupra funcționalității și performanțelor întreprinderii.

Elementele incluse în cultura organizațională și care o definesc sunt [3, pag.120]:

1. Mediul de afaceri, care, dacă este competitiv, cultura va fi orientată spre schimbare, iar dacă piața este stabilă, cultura va fi statornică;
2. Valorile, care reprezintă „sufletul” culturii organizației;
3. Modelele cu rol cultural, adică angajații care dau viață valorilor organizației, fiind exemple vii cât sunt în activitate, și devenind legende mai târziu;
4. Ritualurile și abilitățile care exprimă regulile nescrise ale organizației și constituie mijlocul prin care o cultură este transmisă, în timp, generațiilor viitoare;
5. Mijloacele de transmitere a culturii sunt simbolurile, sloganurile și ceremoniile de recunoaștere.

Între cultură și performanțele unei întreprinderi, există o puternică legătură de cauzalitate:

- o cultură puternică sprijină elaborarea și punerea în practică a strategiei calității;
- o cultură puternică de tip constructiv conduce la angajarea, într-o mai mare măsură, a salariaților în realizarea obiectivelor calității.

Conceptul de „cultura calității”, derivat din cel referitor la cultură, în general, poate fi considerat: „totalitatea cunoștințelor acumulate sau recunoscute, a valorilor referitoare la calitate, pe baza cărora organizația își dezvoltă propria capacitate de supraviețuire în mediul său exterior și își administrează propriile treburi interne”. [6, pag.56]

Cultura calității constituie un sistem de valori, tradiții, proceduri și așteptări ce rezultă dintr-un mediu organizațional, care este orientat către menținerea și îmbunătățirea continuă a calității.

Crearea unei culturi în acest domeniu constituie o condiție esențială pentru îmbunătățirea continuă a calității, pentru introducerea metodelor și tehnologiilor noi de conducere a calității într-o întreprindere, printre care se află, în primul rând, managementul calității. Specialiștii în domeniul calității au demonstrat că nu tehnologia reprezintă cheia îmbunătățirii continue a calității, ci *conducerea*, cea care trebuie să schimbe și să formeze o cultură adecvată specificului organizației, pentru a obține performanțe în domeniul calității produselor sau serviciilor față de cele similare ale concurenței. De aceea, conducerea calității a devenit o problemă de maximă importanță pentru numeroase companii ale lumii, care au adoptat metode noi de cercetare a pieței, de proiectare, de control statistic, de organizare și planificare, toate vizând îmbunătățirea calității produselor sau serviciilor în concordanță cu cerințele clienților.

Mai întâi de toate, pentru crearea unei culturi organizaționale, orientate spre calitate, conducerea întreprinderii stabilește unele direcții generale urmărite prin crearea culturii, precum: creșterea gradului de orientare

and irrational, individual and group, that runs the complex and fluid interdependencies, with a major impact on enterprise performance and functionality. Elements that comprise and define organizational culture are [3, pag.120]:

1. Business environment, which, if it is competitive, culture is oriented towards change, and when the market is constant, culture is constant;
2. Values, which mean the “soul” of cultural organization;
3. Cultural role models, are employees who give life to organization values, are living examples as they are in business and become legends later;
4. Habits and rituals that express the organization’s unwritten rules and the means by which a culture is transcribed, over time to future generations;
5. Means of transmission of culture symbols, slogans and recognition ceremonies;

Between culture and performance of an enterprise there is a strong causal link:

- a strong culture supporting development and implementation of strategy quality;
- a strong culture of constructive engagement leads to more staff to achieve quality objectives.

The concept of “quality culture” derived from the one referring to culture in general can be considered „all the accumulated and recognized knowledge of the values of the quality on which the organization develops its own capacity for survival in its external environment and manage their own internal tasks” [6, pag.56].

Quality culture is a system of values, traditions, procedures and expectations resulting from an organizational environment that is oriented to maintain and improve the continuing quality.

Creating a culture in this area is essential for continuing quality improvement for introduction of new technologies and methods of quality management in enterprise, which is the first management quality. Specialists in quality branch have shown that not technology is the key to further improvement of the quality, but the *leadership*, that must change and form a specific organization’s culture adequate to get performance in quality products and services similar to those of competition. Therefore quality management became an issue of importance for many companies in the world which have adopted new methods of market research, design, statistic control, organization and planning, all aimed at improving quality of products or services in accordance with the customer’s requirements.

First of all, to create an organizational culture oriented to quality, the management of the company is to set up some general directions pursued by the

către client, dezvoltarea spiritului de echipă, abordarea pragmatică a activităților, concentrarea pe îmbunătățirea calității prin acțiuni preventive. Mai apoi, se stabilesc obiectivele exprimate sub forma cuantificabilă, care sunt urmărite în procesul de creare a culturii organizaționale și prin intermediul cărora se poate confirma măsura în care s-au produs schimbările dorite. De asemenea, se stabilesc structurile organizaționale care vor participa direct la proiect, modalitățile de comunicare între personalul implicat și formele de raportare a rezultatelor obținute.

La crearea unei culturii organizaționale orientate spre calitate, cel mai mult contribuie structura de management al întreprinderii și, în mod deosebit, managementul superior. Astfel, managementul promovează anumite valori în cadrul întreprinderii, stabilește principalele direcții de abordare a diverselor procese din întreprindere, se constituie ca principalul model pentru angajați în abordarea diverselor situații din interiorul întreprinderii, precum și în raport cu mediul exterior al acesteia. Cultura organizațională orientată spre calitate este creată și susținută de către manageri care posedă abilitățile necesare susținerii unui astfel de proces. Una din cele mai importante abilități o constituie capacitatea de a stabili direcțiile de acțiune și de a mobiliza personalul pentru a merge în direcția stabilită (*leadership*). Această calitate le permite să implementeze, în mod eficient, etapele de creare a culturii organizaționale, să susțină menținerea și îmbunătățirea continuă a elementelor culturii organizaționale în direcția stabilită de managementul superior.

Ulterior, sunt stabilite principalele faze ale creării culturii organizaționale în direcția calității, cum ar fi:

1. *Crearea cadrului general al analizei culturii organizaționale*, ce are ca obiectiv pregătirea condițiilor desfășurării auditului culturii. Principalele etape ale acestei faze sunt: stabilirea membrilor echipei care vor deveni principalii agenți ai schimbării culturale; instruirea și antrenarea membrilor echipei; identificarea datelor necesare auditului culturii și a modalităților de culegere și prelucrare a acestora.
2. *Auditul culturii și formularea primelor recomandări*, ce are ca obiectiv identificarea factorilor de influență și a particularităților componentelor culturii organizaționale existente. Principalele etape ale acestei faze sunt: culegerea datelor prin interviu, chestionare și observații directe; analiza datelor și formularea primelor concluzii; pregătirea și discutarea cu managementul superior a raportului de audit, precum și a primelor recomandări.
3. *Implementarea acțiunilor de schimbare a culturii organizaționale*, ce are ca obiectiv modelarea efectivă a culturii organizaționale în direcția „calității”. Această fază are ca principale etape: stabilirea programului de creare a culturii organizaționale; instruirea și antrenarea personalului implicat; punerea în practică și monitorizarea acțiunilor planificate.
4. *Evaluarea schimbărilor culturale*, ce are ca obiectiv determinarea gradului în care elementele

creation of culture, such as: increase the customer's orientation, develop a team spirit, pragmatic approach to business, concentrate on improving quality through preventive action. Then, set up objectives, expressed as measurable, which are in the process of creating organizational culture, and through which one can confirm the extent to which changes have been produced. Also, organizational structures are established that will direct the project, for communication between the staff involved and forms for reporting the results.

To create an organizational culture oriented to quality most of all contributes the structure of management and especially the top management. Thus, management promotes certain values within the company, establishes the main lines of approach of the various processes of enterprise, constitute the main model for employees in dealing with various situations of the enterprise, and in relation to its external environment. Organizational culture oriented to quality is created and supported by managers who possess the necessary skills to support such a process. One of the most important ability is the ability to establish lines of action and mobilize the staff to go in the leadership direction. This quality allows them to implement effective steps to create the organizational culture, to support the maintenance and continuous improvement of organizational culture elements in the set direction by top management.

Subsequently, the phases are set to create the organizational culture towards quality, such as:

1. *Creating the general analysis of organizational culture*, which aims are to prepare the conditions of the audit culture. The main stages of this phase are: to establish which team members will become the main agents of cultural change; training and practice of team members; identifying data needed to audit culture and ways of gathering and processing them.
2. *Culture audit and formulation of the first recommendations*, which aims are to identify factors of influence and particularities of the existing components in the organizational culture. The main stages of this phase are: collection of data through interviews, questionnaires and direct observations; data analysis and formulating first conclusions; preparation and discussion with senior management of the audit report and first recommendations.
3. *Implementation of change actions of the organizational culture*, which aims are to change an effective organizational culture towards “quality”. This phase has main stages: the establishment of the creation of organizational culture program; training and practice of involved personnel; the implementation and monitoring of planned actions.

constitutive ale culturii organizaționale au fost create conform obiectivelor stabilite. Principalele sale etape sunt: stabilirea componentelor culturii organizaționale care vor fi evaluate; culegerea și prelucrarea datelor; identificarea elementelor de consolidare a culturii organizaționale și stabilirea unui plan de măsuri de corecție și de îmbunătățire în raport cu obiectivele inițiale.

Crearea culturii organizaționale orientate spre calitate determină schimbări esențiale asupra managementului general al întreprinderii. Întregul ansamblu de procese manageriale este schimbat în direcția obținerii aceluși nivel de calitate, cerut de toate părțile, care sunt interesate de rezultatele și performanțele întreprinderii.

Deci, putem spune că crearea, în cadrul întreprinderii, a unei culturi organizaționale orientate spre calitate presupune: conștientizarea întregului personal cu privire la ceea ce înseamnă „calitate”; aplicarea consecventă în întreaga întreprindere, indiferent de nivelul ierarhic, a principiilor managementului calității; promovarea în cadrul întreprinderii a acelor valori și norme comportamentale care vin în sprijinul ideii de „calitate”.

4. *Evaluation of cultural changes*, which aims at assessing the degree to which the constituent elements of organizational culture have been created according to the set objectives. The main stages are: setting organizational culture components to be evaluated; data collection and processing; identification of enhancing elements in the organizational culture and establishment of a plan of corrective measures and improvement in relation to the original objectives.

Creating organizational culture oriented to quality as key causes changes on the general management of enterprise. The entire set of management processes is changed to achieve that level of quality required by all stakeholders of the results and performance. So we can say that the creation within the enterprise of a culture oriented organizational quality implies: the staff awareness of what is “quality”, the consistent application across the enterprise regardless of hierarchical level, the principles of quality management, promoting the undertaking of those values and behavioral norms that support the idea of “quality”.

Bibliografie / Bibliography:

1. Boboc D. *Managementul calității produselor agroalimentare*. Editura ASE București, 2006.
2. Burlacu N., Cojocaru, V., *Management*, – Chișinău: Complexul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2000.
3. Graur E., Burlacu N. *Bazele managementului*. ASEM Chișinău, 2005.
4. Petrescu I. *Management*, – București: Editura Economică, 2000.
5. Pîrvîțoiu I. *Managementul*. Editura ERA. București, 2001.
6. Stanciu I. *Managementul calității totale*. Editura Cartea Universitară. București, 2003.

EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ – O DIMENSIUNE A EDUCAȚIEI INTEGRALE

**Conf. univ. dr. Djulieta RUSU, ASEM
Lect. sup. univ. Victoria POSTOLACHI, ASEM**

Acest articol este consacrat problemelor educației interculturale și rolului instituțiilor de învățământ în promovarea diversității culturale. Autorii susțin că problematica lumii contemporane este prezentă în noile tipuri de educații sau „noile educații”. Aceste „noi educații” corespund unor necesități socio-pedagogice: educația pentru comunicare și mass-media, educația pentru o nouă ordine economică internațională, educația pentru schimbare și dezvoltare, educația pentru timpul liber, educația interculturală, educația pentru pace, educația pentru democrație și toleranță. Sintagma „noile educații” este o reacție de adaptabilitate a învățământului la fenomenele datorate globalizării, ținând cont de condițiile specifice fiecărui sistem educațional.

Educația multiculturală este un domeniu de studiu apărut recent, cu scopul principal de a crea oportunități egale de învățare pentru cei care provin din grupuri sociale, culturale, rasiale, etnice diferite. Noțiunea dată desemnează totalitatea programelor educaționale ce răspund necesităților impuse de coexistența într-un mediu multiethnic. Scopul educației multiculturale este de a facilita acomodarea grupurilor etnoculturale minoritare și, în aceeași măsură, acomodarea și deschiderea societății majoritare la modelurile culturale specifice grupurilor minoritare. Potrivit principiilor democratice, trebuie să existe drepturi egale pentru toți cetățenii, indiferent de unde vin ei sau cât de mult pot contribui ei la bunăstarea economică a țării-gazdă.

Într-o epocă a emigrațiilor profesionale, ca urmare a fenomenelor de globalizare economică, educația multiculturală se transformă într-o problemă pedagogică majoră a culturilor de primire, care trebuie să creeze oportunități egale de învățare pentru cei ce provin din grupuri diferite sub aspect rasial și etnic. Într-o perioadă de adâncire a diferențelor economice și sociale între oameni, ca urmare a liberalizării vieții economice, educația multiculturală are sarcina de a-i ajuta pe toți tinerii să acumuleze cunoștințele, competențele și abilitățile necesare pentru a trăi într-o societate democratică și pluralistă, pentru a interacționa, negocia și comunica cu oameni din diverse grupuri, în interiorul unei comunități civice și morale, care funcționează pentru binele tuturor.

Pluralismul cultural european constituie rezultatul unei lungi istorii, care implică acceptarea celuilalt, toleranța, coexistența și șansa afirmării proprii. Acest pluralism se explică prin anumite elemente fundamentale ale culturii europene, mai ales în dimensiunea ei occidentală: religia creștină, gândirea științifică, curentele artistice, ideologiile, tehnicile de producție etc.

Pornind de la cele menționate mai sus, afirmăm că câteva valori-cheie trebuie să-și facă loc în structu-

INTER-CULTURAL EDUCATION – A SIZE OF INTEGRATED EDUCATION

**Associate Profesor, PhD Djulieta RUSU, AESM
Sup. Lect. Victoria POSTOLACHI, AESM**

This article is devoted to problems of inter-cultural education and the role of educational institutions in promoting cultural diversity. The authors argue that the problems of the contemporary world are reflected in new types of education or the “new educations”. These “new educations” need match the socio-pedagogical education for communication and media, education for a new international economic order, education for change and development, leisure education, intercultural education, education for peace, education for democracy and tolerance. The phrase “new education” is a reaction to higher adaptability of education to the phenomena due to globalization, taking into account the specific conditions of each educational system.

Multicultural education is a field of study appeared recently, having the purpose of creating equal opportunities to learn for those who proceed from different social, cultural, racial, ethnic groups. The following notion designates all types of educational programs that meet the requirements imposed by the coexistence in a multiethnic environment. The goal of the multicultural education is to facilitate the adaptation of the ethno-cultural groups pertaining to the minority and, equally, the adaptation and the openness of the majority to the specific cultural models of the minority groups. Under the democratic principles, there should be equal rights for all citizens, indifferent of where they come from or how much they can contribute to the economic welfare of the host country.

In an era of professional migration, due to the phenomenon of economic globalization, the multicultural education becomes a major pedagogical problem of culture, which should create equal learning opportunities for those groups, who proceed from different racial and ethnic groups. In a period of sharp economic and social differences among people as a result of liberalization of economic life, multicultural education has the task to help all young people to acquire knowledge, skills and abilities needed to live in a pluralistic and democratic society, to interact, negotiate and communicate with people from various groups within a civic and moral community that works for everybody's advantage.

The European cultural pluralism is the result of a long history, which involves the acceptance “of the other”, the tolerance, coexistence and the chance of its own affirmation. This pluralism is explained by some fundamental elements of European culture, especially its Western size: the Christian religion, scientific thinking, artistic movements, ideologies, production techniques, etc.

ra învățământului nostru: aspirația către democrație, respectul pentru drepturile omului, justiția socială, echilibrul ecologic, toleranța și pacea, tradițiile culturale. Profesorii și formatorii sunt, de obicei, primii care trebuie să observe schimbările din societate. Tot ei pot furniza informații despre funcționarea proiectelor și programelor educaționale. Or, educația interculturală presupune o nouă abordare a orizontului axiologic. Valorile nu mai sunt concepute într-o manieră binară: bune/rele, ale noastre/ale altora.

Problematica lumii contemporane este prezentă în noile tipuri de educații sau „noile educații”. Aceste „noi educații” corespund unor necesități socio-pedagogice. În programele UNESCO, figurează 11 exemple de „noi educații”, între care: educația relativă la mediu, educația pentru comunicare și pentru mass-media, educația în materie de preocupare pentru o nouă ordine economică internațională, educația pentru schimbare și dezvoltare, educația nutrițională, educația economică și casnică modernă, educația pentru timpul liber, educația interculturală, educația pentru pace, educația pentru democrație și toleranță. Sintagma „noile educații” constituie o reacție de adaptabilitate a învățământului la fenomenele datorate globalizării, ținând cont de condițiile specifice fiecărui sistem educațional. În cele ce urmează, ne vom referi la unele din principiile de bază ale educației interculturale. Printre ele, se numără:

Educația pentru pace, ce a evoluat de-a lungul a trei faze, aduce o contribuție importantă în cadrul analizei și a tratării conflictelor și violenței la nivel individual, specific grupurilor, național și internațional. Aceasta se manifestă prin crearea unor teorii și prin dezvoltarea de modele de învățare:

- în prima fază, așa-numita „educație pentru pace individualist-idealistică”, s-au făcut remarcate teoriile individualiste, care afirmă că războiul începe în mințile oamenilor;
- cea de-a doua fază, bazată pe științele politice, percepe războiul ca pe o problemă politică a sistemului internațional, ca o continuare a politicului sub altă formă;
- faza a treia a fost marcată de conflictul dintre Est și Vest, soluționat la ora actuală.

Soluționarea constructivă a conflictelor reprezintă unul dintre elementele centrale ale dezbaterilor cu privire la război și pace. În spiritul educației pentru pace și pe baza drepturilor omului, conflictele trebuie rezolvate fără violență, conform normelor juridice curente și cu respectarea procedurilor de conciliere și mediere. Educația pentru pace poate ajuta tinerii, dar și adulții să nu se mai teamă de conflicte și să intervină cu curaj pentru stoparea lor.

Educația pentru democrație trebuie să răspundă la întrebarea *de ce și cu ce scop trăim împreună*. Ea trebuie să ofere fiecărei persoane, pe parcursul întregii sale vieți, posibilitatea de a avea un rol activ în proiectarea viitorului societății. De aceea, fiecare sistem educațional

Based on the above, we can say that a few key values must emerge within our education: aspiration to democracy, respect for human rights, social justice, ecological balance, tolerance and peace, and cultural traditions. The teachers and trainers are usually the first to have to observe the changes in the society. Also they can provide information about the operation of projects and educational programs. However, intercultural education assumes a new approach to an axiological horizon. Values are not designed in a binary way: good/bad, ours/theirs, etc.

The problems of the contemporary world are present in the new types of education or the “new educations”. These “new educations” correspond to social and educational needs. In UNESCO programs 11 examples of “new educations” are listed as follow: education relative to the environment, education and media communication, education for a new international economic order, education for change and development, nutrition education, modern economic and domestic education, leisure education, the intercultural education, the education for peace, the education for democracy and tolerance. The phrase “new education” is a reaction to higher adaptability of education to the phenomena due to globalization, taking into account the specific conditions of each educational system. In what follows, we refer to some of the basic principles of intercultural education. The following are among them:

Education for Peace, which evolved in three phases, makes an important contribution to the analysis and treatment of conflicts and violence at the individual level, specific to the groups, national and international. This is demonstrated through the creation of some theories and the development of learning models:

- in the first phase, so-called “education for individualistic idealist peace”, the individualist theories were noted, declaring that war begins in the minds of people;
- the second phase, based on political science, interpreted war as a matter of the international system, as a continuation of politics in a different form;
- the third phase was marked by the conflict between East and West, now settled.

Solving the conflicts is one of the central elements of debates on war and peace. In the spirit of education for peace and human rights, the conflicts should be resolved without violence, according to the current legal rules and respecting the procedures of conciliation and mediation. Education for peace can help young people and adults not to be afraid of conflicts and to act with courage for their cessation.

Education for democracy should answer the question, “*why and what for we live together*”. It should give each person throughout his life the possibility to take an active role in planning the future of the soci-

are sarcina explicită și implicită de a pregăti indivizii pentru a putea face față noilor provocări, prin participarea la un proiect politic comun de modelare a societății multiculturală. Membrii unei comunități trebuie să-și asume responsabilitatea față de aceasta: la serviciu, în cadrul activităților culturale pe care le întreprind, în cadrul asociațiilor sau ca simpli consumatori. Școala îi pregătește pentru acest rol, le explică drepturile și obligațiile care le revin, dezvoltă competențele sociale prin și pentru lucru în echipă, odată cu răspândirea principiilor democratice pe întregul glob. În această privință, într-o democrație modernă, există multe domenii de activitate care ar trebui să se completeze reciproc în procesul educativ.

Educația pentru o nouă ordine economică reprezintă o acțiune responsabilă și complexă, ținând cont de faptul că „satul mondial” va cuprinde și o piață mondială a forței de muncă. Fabricile se mută dintr-un loc în altul, dintr-o țară în alta, în căutarea de forței de muncă care să dețină, aparent contradictoriu, două calități: să fie calificată și ieftină. Tinerii absolvenți trebuie să fie pregătiți să facă față noilor provocări, de a obține un loc de muncă, acolo unde este cerut, în oricare din țările UE. Pentru aceasta, din educația lor, alături de cunoștințele de cultură generală, nu trebuie să le lipsească: cunoștințe din domeniul TIC, cultura și limbile engleză/franceză, abilități practice în meserii căutate în UE, cu precădere în servicii.

Educația pentru comunicare este strâns legată de educația pentru o nouă ordine economică. Comunicarea este esențială în procesul informațional-decisional al societății comerciale a cărei activitate se distribuie pe un teritoriu ce poate cuprinde mai multe state. Educația pentru comunicare și mass-media își propune să formeze personalitatea pentru a gestiona corect și adecvat mesajele mediatică, pentru a decodifica operativ sensurile diferitelor informații mediatică, pentru a selecta și adecva sursele informaționale. A ști să ne relaționăm la sursele emitente, a însuși noi coduri de lectură, a ne racorda simultan la emitenți alternativi, a amenda și neutraliza informațiile false, a activa competențele proprii de a comunica cu semenii, toate aceste conduite se pot forma și prelucra prin diferite exerciții și practici educative.

În prezent, globalizarea vieții economice, sociale și politice devine din ce în ce mai evidentă. Din această perspectivă, se observă o creștere a mobilității oamenilor de pretutindeni, inclusiv a numărului de migranți de diferite credințe și origini care trăiesc și lucrează în Europa. În ultimii zece ani, în Europa, se constată o creștere numerică a unor comunități din punct de vedere multicultural, fără însă a le fi recunoscută și valoarea competențelor interculturale, fiindu-le refuzată participarea la dezvoltarea vieții sociale și politice. Pe de altă parte, se observă o creștere a popularității partidelor de extremă dreapta, a rasismului, antisemitismului și islamofobiei în aproape toate statele europene. Toate aceste tendințe negative au adus conceptul de „învățare interculturală” pe primul plan, fiind considerat ca unul din aspectele esențiale și de necesitate în formarea pe parcursul întregii vieți.

ety. Therefore, every educational system has explicit and implicit tasks to prepare individuals to meet the new challenges through the participation in a common political project of modeling a multicultural society. The members of the community must take the responsibility over this: at work, in the cultural activities they undertake, in associations or as usual consumers. School prepares them for this role, explaining the rights and obligations incumbent on them, developing social skills for and through team work, with the spread of democratic principles all over the world. In this regard, in a modern democracy, there are many fields of activity which should complete each other in the educational process.

Education for a new economic order represents a responsible and complex action, taking into account that the “global village” will include a global market of labor. The factories are moving from one place to another, from one country to another searching for employment to hold two qualities apparently contradictory: to be qualified and cheap. Young graduates should be prepared to cope with new challenges, with getting a job where required in any of EU countries. To do this, besides general knowledge of culture, they should not lack: knowledge of ICT, culture and the English/French, practical skills for jobs in great demand in the EU, especially in services.

Education for Communication is closely linked to education for a new economic order. Communication is essential in informational and decisional-making of the company whose business is distributed on a territory that may include several states. Education for media communication – is to form the personality to manage properly and adequately media messages to decrypt operationally different ways of media information, to select informational sources. To know how to relate to issuing sources, to learn codes of reading, to amend and/or neutralize false information, to boost their own abilities to communicate with the fellow-mates, – all these behaviors can be formed through different exercises and teaching practices.

Currently the globalization of economic, social and political life becomes more and more evident. An increase in the mobility of people from everywhere is noticed, including the number of migrants of different faiths and origins who live and work in Europe. In the last ten years, Europe has registered a numeric increase of a number of multicultural communities without their recognition of the value of their intercultural abilities, the development of their social and political life being neglected. On the other hand, there is an increase in the popularity of extreme right-wing parties, of racism, of anti-Semitism and Islam in almost all European countries. Because of all these negative tendencies the EU has come to the concept of “intercultural learning”, being considered as one of the essential and necessary elements of training during their lives.

Nivelurile de educație interculturală identificate de specialiști sunt în număr de cinci, după cum urmează:

1. Educația monoculturală – este punctul de plecare în politicile educaționale, curricula și materialul didactic fiind reprezentative doar pentru cultura dominantă;
2. Starea de toleranță – în care diferențele sunt suportate, trecute cu vederea;
3. Starea de acceptare – în care diferențele sunt cunoscute și recunoscute, nemaifind negate sau respinse fără apel;
4. Respectul reprezintă admirație față de diversitate;
5. Solidaritatea și afirmarea constituie nivelul la care este evidentă preocuparea față de echitate și justiție socială.

Educația interculturală este una din dimensiunile educației integrale. Criteriile de succes în realizarea educației interculturale în mediul academic sunt:

- a) asigurarea unei balanțe între diferitele finalități majore ale educației (scopuri culturale, profesionale de calificare, sociale, de dezvoltare profesională);
- b) asigurarea de oportunități pentru comunicare și cooperare, chiar între grupuri diferențiate;
- c) asigurarea de șanse egale în educație;
- d) reflectarea diverselor realități specifice societăților multiculturale prin toate tipurile de curriculum;
- e) prezentarea informațiilor din cât mai multe perspective, pentru a stimula conștiința diversității și a unității prin diversitate.

În acest context, rolul instituțiilor de învățământ este de a-i învăța pe tineri cum să conviețuiască într-o lume marcată de diferențe lingvistice și culturale, prin acceptarea acestora, dar și prin identificarea și însușirea valorilor care îi unesc.

Formarea interculturală este, probabil, partea cea mai complexă, dificilă și delicată cu care se confruntă societatea umană. Această formare presupune corelarea mai multor activități prin intermediul cărora viitorul specialist în afaceri internaționale să poată deveni familiar cu problemele ridicate de contactele și relațiile dintre specificități culturale diferite. Alături de inițierea prin cursuri speciale de cultură, civilizație și management intercultural, acestuia trebuie să i se ofere stagii și mobilități internaționale, contacte și schimburi de experiență cu specialiști din diferite domenii și medii culturale.

Motivarea joacă un rol important în formarea viitorilor specialiști în afaceri internaționale. Construirea unei politici de comunicare interculturală, ca punct de sprijin al afacerilor internaționale, poate avea următoarele repere:

- dezvoltarea contactelor internaționale și elaborarea unei politici interne de comunicare la scară internațională;
- dinamizarea rețelelor de comunicare și favorizarea schimburilor internaționale;

The 5 levels of intercultural education are identified by specialists, as follows:

1. Monoculture Education – the starting point in educational policies, curricula and teaching materials; being representative only for the dominant culture;
2. Status of tolerance – in which the differences are admitted, ignored, overlooked;
3. Status of acceptance – in which the differences are known and recognized, not being denied or rejected without appeal;
4. Status of respect – admiration towards diversity;
5. Solidarity and affirmation – is the level at which the preoccupation given to equity and social justice is obvious.

Intercultural education is one of the measures of integral education. The criteria of success in achieving intercultural education in academia are:

- a) providing a balance between the major purpose of education (for cultural, professional qualifications, social, professional development);
- b) providing the opportunities for communication and cooperation, even between different groups;
- c) providing equal opportunities in education;
- d) reflecting different realities specific to multicultural societies in all types of curricula;
- e) presentation of information from a lot of perspectives, to stimulate awareness of diversity and unity through diversity.

In this context, the role of educational institutions is to teach young people to live together in a world marked by cultural and linguistic differences, by accepting them, and also by identifying and acquiring values that unite them.

Intercultural training is probably the most complex, difficult and delicate that the human society confront with. This training involves the correlation of several activities by which the future specialist in international business can become familiar with the problems arisen by the contacts and relations between different cultural specificities. Besides initiating special courses for culture, civilization and intercultural management there should be offered, internships and international mobility, contacts and exchange experiences with specialists from different fields and cultural backgrounds.

Motivation plays an important role in training future professionals in international business. Setting up a policy of intercultural communication as a support for international affairs can have the following points:

- developing international contacts and developing an internal policy of communication on international scale;
- galvanizing networks of communication and facilitating international exchanges;

- dezvoltarea de programe de formare pentru participanți din diferite țări.

Formarea interculturală înseamnă adaptarea propriei culturi, naționale și organizaționale, printr-o mai mare deschidere spre universal, spre cunoașterea și recunoașterea valorilor celorlalți, prin acceptarea informării ca regulă și resursă fundamentală a funcționării oricărei afaceri.

În această perspectivă, țelul procesului educativ modern constă în pregătirea tinerilor pentru realitățile complexe și diverse ale societății, prin dezvoltarea abilităților de recunoaștere, valorificare și achiziționare de cunoștințe provenite din orizonturi culturale eterogene. Scopul esențial rezidă în dezvoltarea unui respect fundamental pentru moduri de viață și procedee diferite de a munci și de a învăța. Valorificarea diversității trece dincolo de simpla toleranță față de variate medii și concepții; ea recunoaște, apreciază și facilitează procesele implicate în explorarea și descoperirea a ceea ce nu este familiar, permițând o gamă largă de modalități de a gândi și de a comunica. În plus, valorificarea diversității conduce la întărirea relațiilor în cadrul comunității și mărește posibilitățile tinerilor de a se realiza într-o societate pluralistă, din ce în ce mai complexă. Aceștia vor învăța să înțeleagă și să respecte oameni și puncte de vedere diferite de ale lor, deoarece aceasta este lumea în care ei vor trăi și își vor desfășura activitatea.

Prin formarea gradată a unei astfel de atitudini va crește și flexibilitatea legată de abordarea și însușirea noilor experiențe educaționale și nu numai. Diversitatea încurajează gândirea critică – fapt deosebit de important în societatea contemporană, unde inovația se bazează, în primul rând, pe colaborare. Însușirea abilităților de a „naviga” într-un „ocean” de diferențe culturale reprezintă o necesitate pentru orice persoană într-o lume al cărei liant îl constituie tehnologia și dezvoltarea facilităților de a călători și de a comunica. Schimbul real de idei – cheia inovației și a progresului – solicită sensibilitate și înțelegerea punctelor de vedere, a valorilor și a ideilor celorlalți.

Un demers interesant și util, în acest sens, ar fi plasarea anilor de studiu în contextul mai larg al dezvoltării psiho-sociale. Conform cercetărilor în domeniu, această perioadă se caracterizează printr-o influență semnificativă a membrilor grupului asupra dezvoltării intelectuale și sociale a individului. În această etapă, au loc schimbări substanțiale în ceea ce privește personalitatea, identitatea și respectul de sine, valorile și atitudinile. În esență, această perioadă se remarcă printr-o expunere deschisă la experiențe și idei diferite de cele întâlnite anterior. Astfel, contactul cu oameni și concepții noi, cu perspective care nu au fost explorate sau imaginate anterior, facilitează o dezvoltare de sine creativă și autentică.

În calitate de factor determinant al procesului educativ, școala/instituția de învățământ trebuie să se orienteze nu numai către crearea cadrului adec-

- developing training programs for participants from different countries.

Intercultural training means adapting their own national and organizational culture with larger openness to the universal, to the cognition and recognition of the values of others, by accepting information as a basic rule and resource of any business operation.

In this perspective, the goal of modern process of education is to prepare young people for complex and diverse realities of the society by developing skills of recognition, recovery and acquisition of knowledge from heterogeneous cultural horizons. The essential aim is to develop a fundamental respect for the ways of life and different processes to work and learn. Turning to account the diversity goes beyond the tolerance of diverse backgrounds and views, it recognizes, appreciates and facilitates the processes involved in the exploration and discovery of what is not familiar, allowing a wide range of ways of thinking and communicating. Moreover, the recovery of the diversity leads to reinforcement of the relationships within the community and increases the opportunities for young people to pronounce themselves in a pluralistic and increasingly complex society. They will learn to understand and respect people and different points of views, because this is the world where they will live and work.

By gradual formation of such attitudes, the flexibility related to the approach to acquiring and learning new experiences will increase. The diversity encourages critical thinking – very important thing in the contemporary society, where innovation is based primarily on cooperation. Acquiring the skills of “navigating” in an “ocean” of cultural differences is a necessity for any person in a world where technology and the development of the facilities to travel and communicate is the binder. The real exchange of ideas – the key for innovation and progress – requires sensibility and understanding points of view, values and ideas of others.

An interesting and useful approach in this regard would be placed on the years of study in a larger context of psycho-social development. According to the research in the field, this period is characterized by a significant influence of group members on the social and intellectual development of the individual. Substantial changes of personality, identity and self-respect, values and attitudes take place at this stage. Essentially, this period is noted by an open report to different ideas and experiences from those dated previously. Thus, the contact with people and new concepts with the prospects that have not been previously explored or imagined, facilitates creative and authentic development.

As a determinant element of the educational process, the educational institution must not only direct to the creation of proper specialists for per-

vat în vederea autodezvoltării personale, dar și către definirea unui mediu care să furnizeze o experiență educațională de cea mai înaltă calitate. O parte importantă a acestei misiuni este garantarea capacității tinerilor de a percepe, în mod coerent și critic, probleme complexe și de a-și aplica propriile cunoștințe într-o lume în continuă schimbare. Este esențială, în această privință, abilitatea de a gândi profund, creativ și din perspective diferite. Rolul școlii este acela de a încuraja tinerii să articuleze și să evalueze opinii, să asimileze date din multiple surse și să emită judecăți într-un mod inovativ și modern. Este necesar să se creeze situații de învățare care să-i angajeze, să încurajeze discuțiile și să faciliteze dezbaterile pentru a crea perspective multiple de abordare a diferitelor situații și probleme.

Învățarea simultană a cel puțin două limbi străine, difuziunea simbolurilor general-umane, accentuarea valorilor care mai degrabă unesc oamenii decât îi divizează, participarea tineretului la gestionarea comunității școlare, integrarea școlilor în relații de înfrățire la nivel european sunt alte mijloace de sporire a valențelor culturale ale activităților educative.

Din cercetările psihologice reiese, din ce în ce mai clar, că interacțiunea dintre studenți în cadrul unui colectiv divers promovează acest tip de experiență de învățare. Prin interacțiunea între tineri care provin din medii și experiențe de viață diferite, aceștia sunt puși, în mod inevitabil, în fața unor concepții care diferă de cele personale. Acest contact furnizează oportunități nelimitate de cercetare, exprimare și dezvoltare a propriilor puncte de vedere. În consecință, acești tineri vor avea un nivel de gândire critică mai ridicat și vor demonstra un mai mare angajament și grad de motivație.

Pe lângă încurajarea gândirii critice și crearea de oportunități pentru abordarea problemelor din unghiuri diverse, educația multiculturală poate conduce la formarea unor abilități superioare de a negocia și de a funcționa într-un mediu ocupațional și social complex. Date fiind schimbările demografice actuale și diversitatea în creștere a pieței muncii la nivel global, acesta este un aspect foarte important în pregătirea tinerilor pentru viață după absolvire.

Marile companii multinaționale susțin că diversitatea procesului educațional contribuie semnificativ la dezvoltarea capacității tinerei generații de a trăi și munci în relații de colaborare și de a comunica dincolo de limitele geografice. Mai mult decât atât, aceste companii consideră că diversitatea în cadrul forței lor de muncă va conduce la apariția unor idei și produse mult mai avansate decât în alte condiții.

Abilitatea de a funcționa cu succes în medii sociale complexe necesită mai mult decât simpla identificare a unui set de reguli sau de principii călăuzitoare preluate din manuale sau cursuri. Deși discuțiile la ore și lecturile abordate din diferite perspective pot îmbunătăți calitățile sociale și interpersonale, acestea sunt dezvoltate, interiorizate și accentuate prin expe-

sonal self-development as a guide, but also define a medium to provide an educational experience of the highest quality. One of the significant parts of this mission is to ensure the ability of young people to perceive the problems and to apply their knowledge in a changing world. The ability to think profoundly, creatively and with perspectives is essential in this regard. The role of school is to encourage the young people to articulate and evaluate the points of views, to assimilate data from multiple sources and to issue the opinions in an innovative and modern manner. It is necessary to create learning situations that engage them, to encourage discussions and facilitate debates, to create multiple perspectives of different situations and problems.

Simultaneous learning of at least two foreign languages the distribution of human symbols pinpointing the values that unite people rather than divide them, the participation of youth in the management of school community, twinning relations between schools at European level are other means to increase cultural valences of educational activities.

The psychological research shows clearly that the interaction between students in a diverse group promotes this type of learning experience. Through interaction between young people from different backgrounds and life experiences, they are inevitably in front of some conceptions that differ of their personal. This contact provides unlimited opportunities for research, development and expression of their points of view. Consequently, these young people will have a higher level of critical thinking and will demonstrate a greater degree of commitment and motivation.

In addition to encouraging critical thinking and creating opportunities to approach problems, multicultural education can lead to formation of higher skills to negotiate and operate in a complex social environment. This is a very important aspect in preparing young people for life after graduation due to the current demographic changes and the diversity of the labor market at the global level.

The large multinational companies argue that the educational diversity contributes significantly to the development of young generation to live and work in collaborative relationships and to communicate beyond geographical limits. Moreover, the companies believe that the diversity within their work force will lead to ideas and products much more advanced than in other conditions.

The ability to work successfully in complex social environments requires more than simple identification of a set of rules or guiding principles taken from books or classes. Although class discussions and readings approached from different perspectives can improve social and inter-personal skills, they are developed and enhanced by interiorize implicit learning

riențe implicite de învățare care pot apărea în contextul expunerii directe față de un cadru social divers. Nu este vorba numai de diversitate în sens structural și demografic, dar și de interacțiunile care facilitează schimbul de idei, experiențe și perspective între grupuri diferite. Într-adevăr, tinerii expuși mai mult acestui tip de diversitate demonstrează un nivel mai ridicat de conștiință culturală și rasială și o mai mare deschidere către toleranță și provocare în sensul de motor al progresului.

Cercetările asupra beneficiilor educaționale ale diversității culturale au demonstrat că aceasta prezintă o multitudine de avantaje creative și funcționale. În condiții ideale, diversitatea promovează creativitatea, îmbunătățește procesul luării deciziilor, deoarece ridică nivelul de informații, cunoștințe, perspective și abilități. Aceste condiții ideale includ capacitatea de a controla posibilele disfuncționalități ale eterogenității de grup (stereotipuri, lipsă de comunicare, polarizare, anxietate). Prin urmare, deoarece compoziția demografică a grupurilor de lucru afectează procesele de grup care, la rândul lor, afectează performanțele grupului, realizarea unui management efectiv al grupurilor eterogene este vitală în vederea îndeplinirii obiectivelor educaționale actuale, destul de complexe.

În concluzie, menționăm că dimensiunea interculturală a unui proces educativ de calitate joacă un rol deosebit de important în societatea modernă prin capacitatea sa de a îmbogăți creativ sistemul general de valori, dar și prin abilitatea de a împărtăși, în mod efectiv, aceste valori cu cei din jurul nostru. Considerăm că acest fenomen va avea o consecință logică și necesară: dezvoltarea inevitabilă a unor relații bazate pe toleranță, înțelegere și flexibilitate între cetățenii lumii de azi.

experiences that can occur in the context of a direct exposure to a socially diverse framework. It is not only the diversity from demographic structure and structural points of view, but also the interactions that facilitate exchange of ideas, experiences and perspectives among different groups. Indeed, the young people exposed more to this type of diversity show a higher level of cultural and racial consciousness and a greater tolerance to openness and challenge as a motor of progress.

The research on educational benefits of cultural diversity has shown that it presents a multitude of creative and functional advantages. The diversity promotes the creativity, improves the process of making decision because it raises the level of information, knowledge, skills and perspectives. These ideal conditions include the ability to control the potential failures heterogeneity group (stereotypes, lack of communication, polarization, and anxiety). Therefore, because the demographic composition of the working group processes affect, in its turn affects group performance, an effective management of heterogeneous groups is vital to meet quite complex the current educational objectives.

In conclusion, we mention that inter-cultural dimension of a qualitative education process plays an important role in the modern society through its capacity to enrich through creation in the general system of values, and also through the ability to share effectively these values with those around us. We believe that this phenomenon will have a necessary and logical consequence: the inevitable development of relations based on tolerance, understanding and flexibility between citizens in today's world.

Bibliografie / Bibliography:

1. Cucuș Constantin, Cozma Teodor, *Locul educației pentru diversitate în ansamblul problematicei educației contemporane // O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea* / coord. Teodor Cozma. – Iași: Editura Polirom, 2001.
2. Ouellet F., *L'éducation interculturelle. Essai sur le contenu de la formation des maîtres*. – Paris: L'Harmattan, Collection Espaces interculturels, 1991. – P. 29-30
3. www.preferatele.com/docs/psihologie/5/educatia-intercultur17.php
4. Zaiț Dumitru *Management intercultural*. – București: Editura Economică, 2002. – 356 p.

**„L'ASSERTIVITÉ”
(„ASSERTIVENESS”)
(STARE POZITIVĂ, ÎN SITUAȚIE DE
CONFLICT, ÎN COMUNICAREA
PROFESIONALĂ)**

*Lect. sup. R. DUMITRAȘ,
Lect. univ. A. TALPĂ, AESM*

Acest articol scoate în evidență ideea unui comportament numit „assertiveness, „assertivité” (stare pozitivă în situații de conflict), care este demn să fie respectat atât de către autoritățile unei instituții sau întreprinderi, cât și de către subalternii acestora. Acest cuvânt înseamnă exprimarea liberă a oricăror emoții vis-à-vis de o altă persoană, fără teamă, fără neliniște, dar cu atenție. Această direcție cuprinde patru elemente principale: pasivitate, agresivitate, manipulare, „assertivité”. Pentru a ne depăși pe noi înșine și a fi pozitivi într-o situație de conflict, trebuie: să ne afirmăm drepturile noastre și să respectăm drepturile altora, să fixăm scopuri pozitive, să criticăm pozitiv etc.

„L'assertivité” provine de la cuvântul englez *assertiveness*, care a fost inițiat în prima jumătate a secolului trecut de către un psiholog din New York, Andrew Salter, și dezvoltat recent de către profesorul și psihiatrul Josephe Wolpe.

Acest cuvânt înseamnă exprimarea liberă a oricăror emoții vis-à-vis de o altă persoană, fără teamă, fără neliniște, dar cu atenție.

„L'assertivité” este un comportament prin care suntem capabili să ne afirmăm, respectând întru totul, pe interlocutor(i).

Este vorba de a ne respecta pe noi înșine, exprimându-ne direct, fără înconjur, dar, atent, cu stimă, față de cel cu care stăm de vorbă. Aceasta conduce la diminuarea stresului atât personal, cât și a celui ce ne stă în față, la mărirea eficacității, în majoritatea situațiilor, a convorbirilor.

Comportamentul dat este important în toate situațiile vieții, în general, în toate situațiile de convorbiri profesionale, și, în special, în management (domeniu, în care el este, deseori, ignorat).

Din acel număr mare de comportamente umane, ne vom referi la patru din ele. Este vorba de:

1. Pasivitate,
2. Agresivitate,
3. Manipulare,
4. „Assertivité”

„L'assertivité” înseamnă a fi pozitiv într-o situație de conflict.

Primele trei comportamente sunt mai puțin performante decât cel de-al patrulea, pentru că au tendința de a se manifesta în situațiile dificile într-un mod „reflex”. Ele dau dovadă de încordare, de apărare, de neînțelegere și de pierdere de timp.

Cel de-al patrulea comportament, dimpotrivă, definește perfect o calitate înaltă a comunicării, în timpul căreia ne respectăm pe noi înșine, în aceeași măsură, în care îl respectăm pe interlocutorul nostru.

**„L'ASSERTIVITÉ”
(„ASSERTIVENESS”)
(POSITIVE STATE IN A CONFLICT
SITUATION, IN PROFESSIONAL
COMMUNICATION)**

*Sup. Lect. R. DUMITRAȘ, AESM
Univ. Lect. A. TALPĂ, AESM*

This communication discloses a very important behaviour called „assertiveness” (positive state in conflict situations), which is necessary to be followed by both the authorities of one institution or company and employees of that institution. This word means free expression of any feelings towards another person, without fear, restlessness, but with carefulness. This trend comprises four elements: passivity, aggression, manipulation, assertiveness. In order to overcome ourselves and be positive in a conflict situation we have to: assert the own rights and respect the rights of others, set positive goals, criticize positively etc.

The English word *assertiveness*, was introduced in the first half of the past century, by a psychologist from New-York, Andrew Salter, and it has been recently developed by the professor and psychiatrist, Josephe Wolpe.

This word means free expression of feelings towards another person, with no fear, no restlessness but carefulness.

„Assertiveness”, is like a behaviour through which we are able to assert ourselves, respecting in this way our addressee.

We are talking about self respect, speaking directly, without beating about the bush, but, carefully, with respect against the person we are discussing with. This fact leads to the decrease of stress both personal and of the person sitting in front of us. This leads to the increase of efficiency in different conversations.

This behaviour is important in all life situations, especially, in cases of professional discussions, and, especially, in management (where this behaviour is often ignored).

In order to define the great number of human behaviours, we shall refer to four of them. They are:

1. Passivity,
2. Aggression,
3. Manipulation,
4. „Assertiveness”.

„Assertiveness”, means to be positive in a conflict situation.

The first three behaviours are less performant than the fourth, because they have the trend to express in a „reflex” way in difficult situations. They show framing, protection, misunderstanding and time waste.

The fourth behaviour, on the contrary, defines perfectly a high trait of communication during which we respect ourselves, in the same way, in which we respect our interlocutor.

Această atitudine se exprimă într-un mod sensibil și chibzuit. Ea permite acțiuni adaptate situațiilor, lucru important în toate circumstanțele existenței noastre personale și profesionale.

Fie la întreprindere, fie la serviciu, în general, deseori, apar conflicte.

A fi „asertiv” în astfel de situații înseamnă a fi în măsură să-ți exprimi propria personalitate, fără a semăna dușmănie în jurul tău.

O persoană „asertivă” e acea persoană:

1. Care știe să spună „nu”, fără a se simți vinovată;
2. Care știe să desfășoare convorbiri cinstit și deschise față de neînțelegerile normale pe care le provoacă viața profesională;
3. Care dă cărțile pe față și nu se teme de confruntări.

A fi „asertiv” mai înseamnă a fi real, cu condiția ca situația să fie pozitivă.

Etapele (momentele) ce trebuie depășite, pentru a deveni pozitiv în situațiile de conflict, sunt:

I. A-ți afirma drepturile respectându-le pe ale altora. Aceasta presupune:

1. Dreptul de a avea și de a-ți exprima propriile gusturi, sentimente, opinii și reacții;
2. Dreptul de a fi responsabil pentru propriul comportament;
3. Dreptul de a-ți exprima slăbiciunile tale;
4. Dreptul de a comite erori „pozitive”;
5. Dreptul de a-ți exprima preferințele proprii în cadrul grupului, echipei, fie că acesta e compus din persoane egale sau din persoane care dețin un volum inegal de putere.

II. Al doilea moment ce trebuie depășit pentru a deveni pozitiv în situațiile de conflict este: A-ți fixa scopuri pozitive și a le evita pe cele negative.

Un scop „asertiv” (pozitiv) presupune:

1. A fi iubit, respectat și a nu crea conflicte, pur și simplu;
2. A face în așa fel, ca cei ce ne stau în față să aibă nevoie de noi.

În situația în care o persoană vrea să stăpânească anumite situații inextricabile (de nerezolvat), trebuie să procedeze în așa fel, ca să obțină consimțământul cert al celor din jur.

Această persoană trebuie să inspire admirație sau simpatie prin abnegația sa în muncă.

III. Al treilea moment ce trebuie depășit, pentru a rămâne pozitiv într-o situație de conflict, este de a ști să critici, dar, cu pretenții justificate, de a ști, de asemenea:

1. Să faci reproșuri, să spui ce nu merge, păstrând relații normale și o cooperare pe viitor;
2. Să faci reproșuri anume acelor persoane, care o merită, dar să nu faci asta prin intermediul altcuiva;
3. Să discuți, mai întâi, individual cu persoana, înainte de a o face public (dacă e cazul);
4. Să eviți comparațiile. De exemplu: „Cutare procedează, dar Dumneavoastră nu procedați bine”;

This attitude is expressed in a sensitive and considerate way. This fact allows actions adapted to situations, fact very important in all circumstances of our personal and professional life. Either at the enterprise, or at work, usually, conflicts appear very often.

To be „assertive” in such situations means to be capable to show the own personality, without causing rancour around you.

An „assertive” person is the person:

1. Who can say „no”, without feeling guilty;
2. Who is capable to have honest and open conversations against normal misunderstandings caused by the professional life;
3. Who can be open and is not afraid of „face to face”.

To be „assertive”, means to be real under the condition that the situation is positive.

The stages (moments) that must be overcome in order to become positive in conflict situations are the following:

I. To assert the rights respecting the rights of others. This means:

1. The right to have and express the own tastes, feelings, opinions and reactions;
2. The right to be responsible for the own behaviour;
3. The right to express the personal weaknesses;
4. The right to make positive errors;
5. The right to express the own preferences within the group, the team, either it is composed of equal persons or persons who have an unequal power level.

II. The second moment that must be overcome in order to become positive in a conflict situation is: “To set positive goals and to avoid the negative goals”.

An “assertive” (positive) goal means:

1. To be loved, respected and not to create conflicts;
2. To behave like, those who are in front of us, should need us.

When a person wants to possess certain insoluble situations, this person should behave fairly in order to get the permanent agreement of the persons surrounding her. This person should inspire admiration or sympathy through his abnegation in work.

III. The third moment that must be overcome in order to remain positive in a conflict situation is to know how to criticize, but with justified critics.

1. To reproach, to say what is going wrong, keeping in this way a normal relationship and a future cooperation;
2. To reproach to those persons, who deserve it and not to make it by using another person;
3. To discuss it, at first, personally, before making it public (if necessary);

5. Să protestezi verbal, nu prin mimică;
6. Să eviți umorul și ironia (ceea ce poate jena interlocutorul);
7. Să nu lași să se acumuleze o situație de conflict, o plângere etc.;
8. Să depui o plângere, în același timp, să n-o lași să se acumuleze. Trebuie expuse imediat plângerea, nemulțumirea apărută;
9. Să nu te scuzi, atunci când critici. „Cine se scuză se acuză”. Sau ar trebui atribuite criticii note mai mici, mai slabe;
10. Să nu folosești cuvintele „întotdeauna” sau „niciodată”;
11. Să fii corect și precis;
12. Să te referi la sistemele de valori ale interlocutorului tău;
13. Să descrii consecințele negative ale lucrurilor care au avut loc;
14. Să reproșezi interlocutorului cu sobrietate (cu cumpătare), fără a dramatiza;
15. Să menționezi și aspectul pozitiv al lucrurilor;
16. Să nu repeți întruna: „Dvs., Dvs., ... , însă „eu”, „eu” ... ;
17. Să nu zici, de exemplu: „Dumneavoastră mă enervați, ci: „Eu mă simt într-o situație incomodă”. Sau, să nu zici: „Dumneavoastră sunteți insuportabil”, ci, mai bine: „Eu nu suport...”;
18. Să nu ceri imposibilul;
19. Să sugerezi o soluție reală și acceptabilă pentru toate părțile;
20. Să te pregătești, pentru a protesta; să exerciți înainte de aceasta;
21. Să știi să răspunzi la obiecțiile referitoare la lucrurile care nu au avut loc.

Incapacitatea de a accepta critici este punctul slab al oricărei persoane. Criticile trebuie să fie percepute ca un mijloc esențial de corecție. Critica trebuie să fie făcută în așa mod, ca persoana să se simtă îndemnată (convocată) la franchețe, la sinceritate.

Pentru aceasta trebuie:

1. Să acceptăm critica cu calm;
2. Să nu căutăm să ne apăram, să ne justificăm cu orice preț sau să contraatacăm;
3. Să nu consimțim să fim categorisiți. De exemplu: „Toți profesorii ...”, „Toți studenții ...”, „Toți oamenii ...”, „Toate femeile ... sunt așa ...”;
4. Să se ceară explicații concrete;
5. Să distingem „importantul” de „secundar”;
6. Să nu luăm critica prea „aproape de inimă”;
7. Să demonstrăm că critica a fost bine înțeleasă și acceptată;
8. Să depășim reproșul propriu-zis, elaborând un compromis cu cealaltă parte.

IV. Al patrulea moment, ce trebuie depășit pentru a deveni pozitiv în situațiile de conflict, într-o echipă, este **de a face față agresiunilor morale și psihologice nejustificate**. E vorba de a ne nota „lovitura” (de a lua notițe), fără a contraataca în mod agresiv. (Am putea spune, de exemplu: „Poate că ceea ce zi-

4. To avoid the comparisons. For example: „This person does this well, You do not do it well”;
5. To protest verbally and not through mimicry;
6. To avoid humour and irony (this can disturb the addressee);
7. Do not let a conflict situation or a complaint to accumulate etc.;
8. To make a complaint, meanwhile, not to let it accumulate. The complaint or misunderstanding should be immediately exposed;
9. Do not ask for excuse, when you criticize. „Who apologizes, accuses himself”. Or the critics must be given on a weaker tone;
10. Do not use the words „always” or „never”;
11. To be correct and precise;
12. To refer to the values of the addressee;
13. To describe the negative consequences of the things that happened;
14. To reproach to the addressee with sobriety (with temperance), without dramatizing;
15. To show the positive aspect of things;
16. Do not say in a systematic way „You., You., ... , but „I”, „I” ... ;
17. Do not say, for example: „You make me nervous, but, „I feel embarrassing”. Or, do not say: „You are unbearable”, but, „I do not bear ...”;
18. Do not ask for impossibility;
19. To suggest a real and acceptable way for all parties;
20. To prepare, for protest; to exercise beforehand;
21. To be able to answer at objections for the things that did not happen.

The inability to be criticized is the weak point of every person. The critics must be understood as an essential way for correction. The critics must be made in the way in which the person should be encouraged to be sincere and fair.

In order to accomplish this fact we should:

1. Be calm when we are criticized;
2. Do not try to defend, to justify or contrattack;
3. Do not feel to be put in this category. For example: „All teachers ...”, „All students ...”, „All people ...”, „All women ... are alike ...”;
4. Ask for specific explanations;
5. Make the difference between „the important” and „the secondary”;
6. Do not take the criticism too „close to the heart”;
7. Make understand that the critics have been well understood and accepted;
8. Overcome the reproach reaching a compromise with the second party.

IV. The fourth moment that should be overcome for being positive in a conflict situation, in a team, is **to face the unjustified moral and psychological aggressions**. We are talking about to write “the kick” (to take notes), and we should not contrattack aggressively. (We could say, for example, „Perhaps what

ceți Dumneavoastră e adevărat, dar nu merită să ne schimbăm bunele relații dintre noi”).

Dacă partea agresivă insistă, adică dacă situația continuă să rămână tensionată, atunci trebuie să neutralizăm agresorul încercând să-i atingem locul slab care se descoperă în momentul agresivității sale.

„Assertivité” (starea pozitivă) exprimă relații, în care sunt prezente ambele părți, fără ca una din aceste relații să fie în detrimentul celeilalte părți: pe cât de important e să te respecti pe tine însuși, tot atât de important e să-l respecti pe celălalt.

Secretul pentru un respect autentic față de celălalt constă în a înțelege că acesta are o cauză, un motiv în situația de conflict, și de a-l ajuta să și-o exprime.

Dându-i interlocutorului oportunitatea de a se manifesta și de a fi auzit, putem dezamorsa „bombele” relaționale. Cu un pic de sensibilitate, descoperim că la originea agresivității acestuia stă cu totul altceva decât crezusem noi.

Într-adevăr, un individ nu e numai ceea ce el demonstrează, ceea ce ne exprimă. Un individ reprezintă, de asemenea, ceea ce el a trăit și tot ceea ce a fost mai înainte.

Una dintre bazele fundamentale ale comunicării și ale comportării pozitive este de a nu avea frică de a ne deschide la ceea ce interlocutorul are de spus, pentru că ceea ce ne-ar spune el are o cauză și nouă nu ne este frică să o auzim.

Deci noi încetăm să ne comportăm ca un animal amenințat de către un alt animal rapace, stând cu urechile ciulite, gata de a mușca la cel mai mic pericol, chiar dacă, poate, nu există niciun pericol, comportându-ne ca și câinii ce latră de îndată ce simt doar trecând cineva pe lângă casa stăpânului lor.

A fi pozitiv, într-o situație de conflict, mai înseamnă:

- A-ți umaniza comportamentul și a te relaxa un pic, permițând, astfel, anturajului tău să se relaxeze și el, deoarece și acesta, deseori, reacționează ca și cum ar fi amenințat.
- A-ți adopta un comportament mai performant, ce ar aplana situațiile de conflict și ar dezmoți stările încordate, stresante.
- A te afirma și a îndrăzni să spui lucrurilor pe nume este foarte important pentru calitatea relațiilor într-o echipă (într-un colectiv).

Deseori, din delicatețe, nu îndrăznim să ne exprimăm, să spunem ceea ce avem de spus. De aceea, noi tăcem, apoi, în mod spontan, involuntar adoptăm o atitudine frustrantă sau un pic colerică. Aceasta îl face pe celălalt să reacționeze inadecvat, fără a îndrăzni să vă vorbească, nici el, la rândul său.

Astfel, relațiile devin complicate, tensionate și stresante. În cel mai bun caz, ele sunt sterile (neproductive), în cel mai rău caz, devin distructive.

Aceste relații duc la tăcere, la lipsă de comunicare între persoane, apoi la situația de a se plânde de cele întâmplate unei alte persoane. Bârfele și „radio-culoa-

You are saying is true, but it is not worth to change the attitude between us”.

If the aggressive party insists, i.e. if the situation continues to stay strained, as a result we have to neutralize the aggressor trying to touch his weakness which is inside his aggression.

„Assertiveness” (positive state) defines attitudes, in which both parties are present and no party should act to somebody’s detriment: it is important to respect yourself and it is also important to respect the second party.

The secret for an authentic respect for the second party consists in understanding that the addressee has a reason, a cause, in the conflict situation and it is important to help him to express it.

Offering the addressee the opportunity to be heard, we can thaw the relationship “bombs”. With some sensibility we discover that at the origin of his aggression stands something else that we believe.

Of course, an individual is not only what he shows, he expresses. An individual represents also what he has lived and everything he had been in the past.

One of the basic backgrounds of communication and positive behaviour is not to be afraid to open ourselves to what the addressee has to say, because anything he says, we know, he has a reason and we are not afraid to hear it.

Thus, we stop to behave like an animal threatened by a destroyer, with ears pricked up, ready to bite at the smallest peril, even if it is not a peril. This is exactly like the dogs who bark as soon as they feel us passing by their houses.

To be positive in a conflict situation means:

- To humanize the own behaviours and to relax a while, letting in this way people around us to relax also because very often people react like they are accused.
- To adopt a more performant behaviour, that would calm down the conflict situations and would revive the strained and stressed appearances.
- To assert and to endeavour to say the things directly is very important for the quality of negotiations in a team (in a group).

Very often, we do not endeavour to express because of delicacy, to say what we have to say.

Thus we keep silence, then unwillingly, take a frustrating attitude or a little choleric. This fact makes the second party to react, without trying to speak, at its turn.

Thus, the relations become complicated, strained and stressed. In the best sense they are unproductive, in the worst case they become destructive.

These relations lead to a silence between the persons, then to a complaint about what has happened to another person. Gossips and „radio halls” are, in general, fed especially by such speakings, that do not represent our own expression, but only a situation in

rul” sunt, în general, alimentate anume de astfel de vorbe, care nu mai reprezintă o exprimare a propriei persoane, ci doar o situație în care căutăm să ne ușurăm sufletul, generând o succesiune a tensiunilor.

Atitudinea de a tăcea și a ne preface ne ia multă energie. Aceasta ne epuizează, ne face să ne plângem de anturaj și, după cum am mai menționat, la o mare cheltuială de timp, alimentând o sursă permanentă de stres cotidian.

Doar o comportare ceva mai pozitivă poate conduce la reglarea situației de conflict și la eficacitate în rezolvarea problemelor apărute.

A pretinde că te consideri perfect nu duce decât la apariția și dezvoltarea unei uri față de ceilalți, fapt ce va produce, cu siguranță, efectul invers celui așteptat.

Trebuie să fim simpli, recunoscând în sine neajunsurile noastre și asumându-ne efectele acestor defec-te. Asta e bogăția noastră.

A îndrăzni să spui lucrurilor pe nume, fără a ezita, este foarte important pentru a ne exprima ceea ce simțim, ceea ce trebuie să fie spus, ceea ce poate fi realizat prin „*assertivité*” (comportare pozitivă).

În concluzie, s-ar putea spune: „A fi pozitiv în situa-ție de conflict înseamnă a fi capabil de o adevărată comunicare atât cu alții, cât și cu tine însuși”.

A fi pozitiv înseamnă, în cele din urmă, a asocia două calități care păreau cândva contradictorii:

- Afirmarea de sine și respectarea celuilalt (interlocutorului);
- Aceasta înseamnă, în sfârșit, a reuni aceste calități pentru a obține o eficacitate reală și un confort de viață real, atât pentru noi înșine, cât și pentru interlocutorul nostru.

Chiar dacă starea pozitivă, în situație de conflict, pare a fi delicată și greu de realizat (de îndeplinit), el este absolut accesibil. Scopul nostru nu este de a atinge o perfecțiune în astfel de situații, ci, mai degrabă, de a tinde spre un progres.

Și, din progres în progres, ceea ce noi trăim, fie în viața personală, fie în cea profesională, devine mai perfect, lucru care ne îmbunătățește starea morală, ne scade intensitatea stresurilor, ne ameliorează cali-tatea vieții de toate zilele.

which we are looking for releasing the soul, generat-ing a succession of strains.

To keep silence and not to say any words takes much energy. This fact exhausts us, leads to com-plaints around us, as we have mentioned, this leads to a great waste of time, remaining an imposing source of everyday stress.

Only a behaviour that is little positive can lead to the settlement of the conflict situation and to the gain of efficiency in solving the problems which have arisen.

To pretend to consider yourself perfect leads to the creation and development of hatred against the other party, fact that leads, of course, to the contrary effect of the one wished.

We must be simple, recognizing in ourselves the weaknesses and assuming the results of these de-fects. This is our wealth.

To endeavour to say the things right, without lengthening is very important to express what we feel, we have to say, and can be carried out through „*assertivité*” (through positive behaviour).

In conclusion we could say that „To be positive in a conflict situation, means to be capable of a real com-munication, both with others and yourself”.

To be positive means, at last, to associate two qualities which seemed once contradictory:

- Self assertion and respect towards the others (interlocutors);
- This fact means, at last, to unite them in what makes a real efficiency and a real life confort, both for ourselves and our interlocutor.

Even if assertiveness in conflict situations seems to be delicate to achieve (to fulfill), it is absolutely easy to access. The goal is not to get a perfection, in such situations, but it is better to tend to get a progress.

And, from progress to progress, from what we live, either in personal or professional life will become more perfect. This fact improves our moral existence, decreases the level of stress, improves the quality of our everyday life.

Bibliografie / Bibliography:

1. Tournebise Thierry. *L'art d'être communicatif*. Dangle 2008.
2. *L'écoute thérapeutique*. ESF 2001-2006.
3. Coteanu I., Seche L., Seche M. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Univers enciclopedic, București, 1998.
4. <http://www.thebecompany.com/assertivity.htm>

PARTICULARITĂȚILE ANALIZEI RENTABILITĂȚII PRODUCȚIEI ÎN ÎNTREPRINDERILE AGRICOLE

*Conf. univ. dr. Natalia TCACI, UASM,
Lect. sup. univ. dr. Alexandru TCACI, USM*

Identificarea posibilităților de sporire a rentabilității în întreprinderile agricole trebuie să se bazeze pe cunoașterea particularităților specifice ramurale și a factorilor care acționează cu o intensitate diferită asupra procesului de producție în agricultură. Pornind de la aceasta, în articol, sunt expuse principalele particularități ce constituie baza metodologică a rentabilității producției în unitățile agricole.

Obiectivul principal al fiecărui agent economic este asigurarea eficienței activității desfășurate. Forma concretă de manifestare a acestui principiu se caracterizează prin elementul determinant al eficienței economice – rentabilitatea. În acest context, sporirea rentabilității trebuie să reprezinte o preocupare permanentă a managerilor unităților de producție din toate ramurile și, în primul rând, din agricultură, ceea ce este legată de necesitatea promovării produselor tradiționale autohtone pe piața externă în condițiile valorificării maxime a resurselor proprii și limitării importurilor.

În cadrul acestui studiu, ne vom referi la principalele particularități ce trebuie luate în considerare în analiza rentabilității producției agricole.

Una din principalele particularități ale analizei rentabilității în întreprinderile agricole constă în utilizarea indicatorului „profitul la un hectar de teren agricol, arabil sau suprafață productivă” (ca mărime absolută a rentabilității), ceea ce se explică prin faptul că pământul este principalul mijloc de producție în agricultură. Creșterea în dinamică a acestui indicator atestă sporirea producției medii la hectar și la un animal, adică caracterul intensiv al producției agricole.

Ca mărime absolută a rentabilității se prezintă și indicatorul „profitul în calcul la o unitate (chintal, tonă, bucată) vândută”, valoarea căreia caracterizează calitatea și competitivitatea produsului, raționalitatea consumurilor efectuate.

Însă, în teoria și practica autohtonă, rentabilitatea se determină prin intermediul unor indicatori relativi ai profitului (ratelor) cu diferite forme de exprimare:

- rata rentabilității producției la nivel de întreprindere;
- rata rentabilității produselor concrete;
- rata rentabilității activelor;
- rata rentabilității capitalului.

Referitor la ratele rentabilității activelor și capitalului, ținem să menționăm că există o coincidență absolută în calculul și analiza acestora în toate ramurile economiei naționale. Spre deosebire de alte ramuri, rata rentabilității producției agricole poate fi calculată ca raportul dintre profitul brut din vânzarea producției agricole și costul producției agricole vândute,

PECULIARITIES OF PRODUCTION PROFITABLENESS ANALYSIS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

*PhD, Assoc. Prof. Natalia TCACI, ASUM
PhD, Superior Lecturer Alexandru TCACI, SUM*

The identification of opportunities of increase of agricultural enterprises profitableness should be based on the knowledge of specific branch peculiarities and factors that act on production process with a different intensity. Based on this, in the article are displayed the main features that make up the methodological basis of profitability of agricultural production units.

The main aim of every economic agent is to provide the efficacy of developed activity. A certain form of this principle manifestation is characterized by the profitableness which is the chief element of economic efficacy. In this context profitableness increase should represent a permanent concernment of managers of production units from different branches and, first of all, from agriculture. This is in a direct connection with the idea of promotion of native traditional products on the external market in conditions of maximal account of the own resources and limitation of imports.

In our study we will reflect the main peculiarities that should be taken into consideration while analysing agricultural production profitableness.

One of the main peculiarities of profitableness analysis of agricultural enterprises is utilization of „profit at one hectare of arable agricultural land or productive surface” as an absolute size of profitableness which can be explained by the fact that land is the principal production mean in agriculture. The increase of this indicator in dynamics demonstrates the increase of mean production at one hectare and at one animal, that is the intensive character of agricultural production.

„Profit calculated at one sold unit (quintal, tone, piece)” is also presented as an absolute size of profitableness, the value of this indicator characterizes quality and competitiveness of a product as well as the rationality of made consumes.

But in theory and practice of local yield is determined by means of indicators of relative profits (rates) with different forms of expression:

- the profitableness rate of production at the company level;
- the rate of profitableness of concrete products;
- rate of profitableness of assets;
- rate of profitableness of capital.

Regarding the profitableness rates of assets and capital we keep to mention that there is an absolute coincidence in the calculation and analysis in all branches of national economy. Unlike other branches of agricultural production, yield rate can be calculated as the ratio of gross profit from the sale of agricultural production and the cost of agricultural produc-

utilizând ca bază informațională Formularele specializate pe activitatea întreprinderilor agricole și anume formularul 7 – CAI „Vânzarea producției agricole, prestarea lucrărilor și serviciilor”.

Un alt indicator specific întreprinderilor este rentabilitatea produselor concrete (grâu, porumb, floarea-soarelui etc.), care exprimă raportul dintre profitul în calcul la un chintal de produs și costul unitar.

Ambii indicatori de rentabilitate caracterizează mărirea profitului obținut la fiecare unitate valorică de resurse consumate și utilizate, numai că, în cadrul primului – la toată producția agricolă vândută, iar al celui de-al doilea – la produsul concret.

O altă particularitate constă în faptul că analiza indicatorilor de rentabilitate în întreprinderile agricole trebuie efectuată în dinamică, deoarece rezultatele financiare nu sunt uniforme, ca urmare a influenței extrem de variabile a factorilor naturali și biologici.

Pentru exemplificarea metodologiei de analiză, ținând cont de cele expuse, vom utiliza datele tabelului 1.

tion sold; using that information forms the basis of activity of enterprises specialized in agricultural and namely form 7 – AIC “The sale of agricultural production, provision of business and services”.

Another indicator is the specific yield on concrete products (wheat, corn, sunflower, etc.), which expresses the ratio of profit in the calculation of a quintal of product and unit cost.

Both indicators of return characterize the size of the profit derived from each unit value of consumed resources, and used only in the first - to the whole agricultural production sold and the second to the concrete product.

Another peculiarity is the fact that analysis of profitability indicators in agricultural enterprises should be performed in dynamics because financial results are not uniform as a result of an extremely variable influence of natural and biological factors.

In connection with aforesaid we will use table 1 data for clarity of the methodologies of the analysis.

Tabelul 1

Dinamica rentabilității producției în întreprinderile agricole din Regiunea de Centru a Republicii Moldova

Indicatori	Anii				
	2003	2004	2005	2006	2007
A	1	2	3	4	5
1. Revine la un hectar de terenuri agricole, lei:					
- profit brut	552,8	862,14	832,24	812,24	624,23
- profit până la impozitare	40,64	273,1	157,8	146,47	131,9
- profit net	8,68	216,44	136,07	130,55	126,0
2. Rata rentabilității producției agricole în ansamblu (vegetale și animaliere), %	19,66	20,63	18,51	18,14	15,51
3. Rata rentabilității produselor agricole, %:					
- grâu de toamnă	-5,03	23,16	17,91	14,62	17,93
- porumb	43,31	36,93	25,26	2,02	16,97
- floarea-soarelui	32,7	26,87	20,98	30,14	25,64
- sfeclă de zahăr	2,06	10,71	7,07	30,28	17,09
- legume	-3,42	1,43	10,23	-0,06	8,12
- fructe sămânțoase	25,65	17,39	5,6	14,94	15,47
- struguri	59,85	32,58	14,67	-0,83	2,47

Calculul s-a efectuat în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova

Table 1

Dynamics of the product profitability in the agricultural enterprises of the Central region

Indicators	Years				
	2003	2004	2005	2006	2007
A	1	2	3	4	5
1. It accounts for 1 hectare of the agricultural grounds, lei:					
- gross profit	552,8	862,14	832,24	812,24	624,23
- profit before taxation	40,64	273,1	157,8	146,47	131,9
- net profit	8,68	216,44	136,07	130,55	126,0
2. The rate of profitability of the agricultural product as a whole (vegetable and animal), %	19,66	20,63	18,51	18,14	15,51
3. The rate profitability of the agricultural products, %:					
- autumn wheat	-5,03	23,16	17,91	14,62	17,93
- maize	43,31	36,93	25,26	2,02	16,97
- sunflower	32,7	26,87	20,98	30,14	25,64
- sugar beet	2,06	10,71	7,07	30,28	17,09
- vegetables	-3,42	1,43	10,23	-0,06	8,12
- seed fruits	25,65	17,39	5,6	14,94	15,47
- grapes	59,85	32,58	14,67	-0,83	2,47

Calculation were performed on the data base of the National Bureau of Statistics of Republic of Moldova.

Conform calculelor efectuate în tabelul 1, putem afirma că, în dinamică, nu se respectă o legitate unică privind modificarea indicatorilor ce caracterizează mărimea profitului în calcul la un hectar de terenuri agricole. Cele mai performante rezultate au fost obținute în anii 2004 și 2005. În medie, în acești doi ani, suma profitului brut, a profitului până la impozitare și a profitului net au depășit valorile efective obținute, în medie, pe anii 2006-2007, respectiv, cu 17,96, 9,3 și 3,93%. În medie, pe anii 2006-2007, rata rentabilității producției agricole a fost mai redusă decât, în medie, pe anii 2004-2005 cu 2,75 puncte procentuale. Aceasta se explică prin faptul că, după condițiile climatice, anii 2004 și 2005 au fost mult mai favorabili pentru agricultură decât anii 2006 și 2007.

Analizând rata rentabilității în profilul produselor agricole în dinamică, se observă că, din an în an, oscilațiile de modificare a acesteia devin tot mai pronunțate. De exemplu, în perioada 2003-2007, rentabilitatea grâului de toamnă variază de la -5,03 până la 23,16%; porumbului de la 2,02 la 43,31%; a strugurilor de la -0,83 până la 59,85%. Totuși, la majoritatea produselor rata rentabilității, în medie, pe anii 2004-2005, a depășit media pe anii 2006-2007. Astfel, la grâu, porumb și struguri, această depășire constituie, respectiv, 3,79, 21,6 și 19,96 puncte procentuale. La floarea-soarelui, sfecla de zahăr și fructe, rata rentabilității, în medie, pe anii 2006-2007, a depășit media anilor 2004-2005, respectiv, cu 3,97, 14,88 și 4,05 puncte procentuale. În cea mai mare parte, aceste devieri sunt condiționate de influența factorilor climaterici. Aici ținem să menționăm că pentru a reduce influența factorilor climaterici, este necesar să se respecte cu strictețe tehnologiile de cultivare, aplicând soiurile de culturi cu o rezistență sporită la secetă, îngrășăminte și lucrarea solului conform recomandărilor agrotehnice.

O particularitate destul de importantă în analiza rentabilității constă în structura și sortimentul larg al producției ce implică contribuția diferitelor produse în formarea rentabilității producției în ansamblu. Influența structurii și sortimentului producției agricole la modificarea rentabilității reiese din faptul că ponderea mai mare a produselor cu rentabilitate mai înaltă față de cea medie va acționa pozitiv asupra rentabilității producției agricole în ansamblu pe întreprindere.

De rând cu structura și sortimentul produselor, rentabilitatea producției la nivel de întreprindere depinde și de următorii factori, cum ar fi costurile de producție (C) și prețurile de vânzare (P), care au un caracter mediu, ceea ce rezultă din formulele:

$$\bar{C} = \frac{\sum g_i * C_i}{100} \quad (1) \text{ și } \bar{P} = \frac{\sum g_i * P_i}{100} \quad (2)$$

unde: g_i exprimă ponderea produsului i în volumul total al vânzărilor;
 C_i – costul pe unitate al produsului i ;
 P_i – prețul de vânzare pe unitate al produsului i .

On the base of calculations called on in table 1 we can affirm, that in dynamics is not kept unique regularity concerning the changes of the indicators which characterize size of profit at 1 hectare of the agricultural grounds. The most leading results were received in 2004 and 2005. At the average for these two years value of gross profit, profit before taxation and net profit has exceed actual values received at the average for 2006 and 2007 respectively on 17,96, 9,3 and 3,93%. At the average for 2006 and 2007 the level of profitability of agricultural product was lower than at the average for 2004-2005 by 2,75 percent points. It is explained because of climatic conditions which were more favorable for agriculture in 2004-2005 than in 2006-2007.

Analyzing the level of the profitability over profile of the agricultural products is noticed that year by year the fluctuation of changes of its becomes more and more marked. For example, in the period 2003-2007 autumn wheat profitability varies from -5.03 to 23.16% for maize from 2,02 to 43,31%; grapes from -0.83 to 59.85 %. However, in most cultures the average profitability in the years 2004-2005 exceeded the average for the years 2006 to 2007. Thus in wheat, maize, sugar beet, vegetables, grapes, this exceedance is respectively 4.26, 21.6, 2.36, 18, 22.8 percentage points. Only the sunflower and the fruit yield averaged over years 2006-2007 exceeded the 2004-2005 average respectively 3.97 and 3.7 percentage points. For the most part these deviations are subject to the influence of climatic factors. We want to mention here that to reduce the influence of climatic factors is necessary to observe the cultivation technologies, applying crop varieties with increased resistance to drought, soil fertilizer and work under scientific advice.

A very important feature in analyzing the structure and profitability is the wide assortment of production involving the contribution of various products in shaping the overall profitability of production. The influence of structure and range of agricultural production to changes in yield shows that the largest share of products with higher profitability over the medium will act positively on the profitability of agricultural production in the whole enterprise.

Along with the assortment and structure of products profitability of production at the company level depends on factors such as production costs (C) and selling prices (P) having a medium which results from the formula:

$$\bar{C} = \frac{\sum g_i * C_i}{100} \quad (1) \text{ and } \bar{P} = \frac{\sum g_i * P_i}{100} \quad (2)$$

where g_i – the share of product in total sales;
 C_i – cost per unit of product;
 P_i – the selling price per unit of product i .

Legătura dintre factorii numiți (structura și sortimentul producției, costul mediu unitar și prețul de vânzare) și rentabilitatea producției agricole, în ansamblu, pe întreprindere, se exprimă după formula:

$$Rpa = \frac{PB}{CV} * 100 = \frac{\sum qP - \sum qC}{\sum qC} * 100$$

unde: $\sum qP$ indică veniturile din vânzări (VV);
 $\sum qC$ – costul vânzărilor (CV);
 PB – profit brut.

Pornind de la conținutul formulei 3, influența factorilor la devierea rentabilității se determină după următoarele relații de calcul:

- Influența structurii și sortimentului producției agricole

$$\begin{aligned} \Delta R_{pa}^q &= \left[\left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_0}{\sum q_{1C_0}} \right) - \left(\frac{\sum q_0 P_0 - \sum q_0 C_0}{\sum q_0 C_0} \right) \right] = \\ &= \left[\left(\frac{407954,8 - 336019,9}{336010,9} * 100 \right) - \right. \\ &\left. - \left(\frac{282308,1 - 227797,5}{227797,5} * 100 \right) \right] = 21,41\% - \\ &\quad - 23,93\% = -2,52 p.p. \end{aligned}$$

- Influența costului mediu unitar

$$\begin{aligned} \Delta R_{pa}^C &= \left[\left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_1}{\sum q_{1C_1}} \right) - \left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_0}{\sum q_{1C_0}} \right) \right] = \\ &= \left[\left(\frac{407954,8 - 286708,7}{286708,7} * 100 \right) - \right. \\ &\left. - \left(\frac{407954,8 - 336010,9}{336010,9} * 100 \right) \right] = \\ &= 42,29\% - 21,41\% = +20,88 p.p. \end{aligned}$$

- Influența prețului mediu de vânzare

$$\begin{aligned} \Delta R_{pa}^P &= \left[\left(\frac{\sum q_1 P_1 - \sum q_1 C_1}{\sum q_{1C_1}} \right) - \left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_1}{\sum q_{1C_1}} \right) \right] = \\ &= \left[\left(\frac{363337,3 - 286708,7}{286708,7} * 100 \right) - \right. \\ &\left. - \left(\frac{407954,8 - 286708,7}{286708,7} * 100 \right) \right] = \\ &= 26,73\% - 42,29\% = -15,56 p.p. \end{aligned}$$

În urma calculelor efectuate, observăm că totalitatea studiată de întreprinderile agricole a sporit cu 2,8 (26,73% – 23,93%) puncte procentuale. Această creștere a fost determinată de influența pozitivă a reducerii costurilor unitare de produse ce a condiționat majorarea rentabilității cu 20,88 puncte procentuale.

Influența pozitivă a acestui factor a fost diminuată de reducerea ponderii produselor de o rentabilitate înaltă în totalul vânzărilor și al prețurilor de vânzare.

The relationship between the factors appointed (and the assortment of production cost and average unit selling price) and profitableness of agricultural production in the whole enterprise is expressed by:

$$Rpa = \frac{PB}{CV} * 100 = \frac{\sum qP - \sum qC}{\sum qC} * 100$$

where $\sum qP$ – revenue from sales (VV);
 $\sum qC$ – cost of sales (CV);
 PB – gross profit.

Starting from the formula 3, the influence of factors in determining profitableness of diversion the following relationship for calculation:

- Influence the structure and range of agricultural production

$$\begin{aligned} \Delta R_{pa}^q &= \left[\left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_0}{\sum q_{1C_0}} \right) - \left(\frac{\sum q_0 P_0 - \sum q_0 C_0}{\sum q_0 C_0} \right) \right] = \\ &= \left[\left(\frac{407954,8 - 336019,9}{336010,9} * 100 \right) - \right. \\ &\left. - \left(\frac{282308,1 - 227797,5}{227797,5} * 100 \right) \right] = 21,41\% - \\ &\quad - 23,93\% = -2,52 p.p. \end{aligned}$$

- The influence of average unit cost

$$\begin{aligned} \Delta R_{pa}^C &= \left[\left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_1}{\sum q_{1C_1}} \right) - \left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_0}{\sum q_{1C_0}} \right) \right] = \\ &= \left[\left(\frac{407954,8 - 286708,7}{286708,7} * 100 \right) - \right. \\ &\left. - \left(\frac{407954,8 - 336010,9}{336010,9} * 100 \right) \right] = \\ &= 42,29\% - 21,41\% = +20,88 p.p. \end{aligned}$$

- The influence of average selling price

$$\begin{aligned} \Delta R_{pa}^P &= \left[\left(\frac{\sum q_1 P_1 - \sum q_1 C_1}{\sum q_{1C_1}} \right) - \left(\frac{\sum q_1 P_0 - \sum q_1 C_1}{\sum q_{1C_1}} \right) \right] = \\ &= \left[\left(\frac{363337,3 - 286708,7}{286708,7} * 100 \right) - \right. \\ &\left. - \left(\frac{407954,8 - 286708,7}{286708,7} * 100 \right) \right] = \\ &= 26,73\% - 42,29\% = -15,56 p.p. \end{aligned}$$

Following the calculations performed we see that in all the studied agricultural enterprises increased by 2.8 (26.73% – 23.93%) percent points. This growth has been driven by positive impact of reducing unit costs of products to increase profitability by conditioning 20.88 percent points.

Positive influence of this factor has been diminished by reducing the weight of a high yield of total sales and selling prices. Under the profitability of

Sub acțiunea acestor factori, rentabilitatea s-a diminuat, respectiv, cu 2,52 și 15,56 puncte procentuale.

În mare măsură, sporirea rentabilității în întreprinderile agricole este determinată de intensivitatea utilizării terenului agricol, mijloacelor de producție, forței de muncă, cât și de factorii naturali (fertilitatea solului, cantitatea precipitațiilor atmosferice în perioada de vegetație etc.).

Pentru a neutraliza cât de cât influența factorilor climaterici, propunem calculul indicatorilor de rentabilitate și efectuarea analizei factoriale pe perioade în baza datelor medii, unde fiecare perioadă să includă un număr egal de ani (de exemplu, 2 ani). Aceasta va spori obiectivitatea rezultatelor analizei și argumentarea concluziilor.

De regulă, formula dependenței factoriale a rentabilității produselor agricole se exprimă după formula:

$$R_p = \frac{B}{C} * 100 \quad (4)$$

unde: B exprimă profitul pe unitate de produs, adică diferența (P - C);
C - costul unitar.

Calculul influenței factorilor la devierea rentabilității pe produse se efectuează conform relațiilor:

$$\Delta R_p^B = \left[\frac{B_1}{C_1} - \frac{B_0}{C_1} \right] * 100 \quad (4.1)$$

$$\Delta R_p^C = \left[\frac{B_0}{C_1} - \frac{B_0}{C_0} \right] * 100 \quad (4.2)$$

În tabelul 2, vom demonstra calculul influenței factorilor la devierea rentabilității produselor agricole. Pentru analiză, s-au calculat datele medii pe perioadele 2004-2005 și 2006-2007.

these factors decreased respectively with 2.52 and 15.56 percentage points.

Largely increase of the agricultural profitableness is determined by intensivity use of agricultural land, means of production, labor, and natural factors (soil fertility, atmospheric deposition amount during the growing season, etc.).

To neutralize the influence of factors as climatic indicators suggest the calculation of factor profitableness and the analysis time period based on average data, where each includes an equal number of years (for example, 2 years). This will increase the objectivity of analysis and reasoning behind conclusions.

Typically, the factorial dependence formula of profitableness of agricultural products is expressed by:

$$R_p = \frac{B}{C} * 100 \quad (4)$$

where: B - profit per unit of product, namely the difference (P - C);
C - unit cost.

Calculation of factors influence the profitableness of the deviation shall be made according to the relations:

$$\Delta R_p^B = \left[\frac{B_1}{C_1} - \frac{B_0}{C_1} \right] * 100 \quad (4.1)$$

$$\Delta R_p^C = \left[\frac{B_0}{C_1} - \frac{B_0}{C_0} \right] * 100 \quad (4.2)$$

In table 2 we show the calculation of factors influence over the profitableness of diversion of agricultural products. For analysis were calculated average data for the periods 2004-2005 and 2006-2007.

Tabelul 2

Calculul influenței factorilor la modificarea rentabilității produselor agricole

Indicatori	În medie		Calculul influenței factorilor	Rezultatul influenței, (±) p.p.
	2004-2005	2006-2007		
A	1	2	3	4
Grâu de toamnă				
1.1.Profitul la 1 q de grâu, lei	18,67	24,09	$\left[\frac{24,09}{143,0} - \frac{18,67}{143,0} \right] * 100$	+3,79
1.2.Costul la 1 q de grâu, lei	90,44	143,0	$\left[\frac{18,67}{143,0} - \frac{18,67}{90,44} \right] * 100$	-7,58
1.3. Rata rentabilității grâului, %	20,64	16,85	16,85-20,64=3,79+(-7,58)-3,79=-3,79 p.p.	X
Sfeclă de zahăr				
2.1.Profitul în calcul la 1 q de sfeclă, lei	2,3	6,0	$\left[\frac{6,0}{25,43} - \frac{2,3}{25,43} \right] * 100$	+14,55
2.2.Costul la 1 q de sfeclă, lei	26,42	25,43	$\left[\frac{2,3}{25,43} - \frac{2,3}{26,42} \right] * 100$	+0,33
2.3.Rata rentabilității, %	8,71	23,59	23,59-8,71=14,55+0,33+14,88=+14,88 p.p.	X

Legume				
3.1.Profitul în calcul la 1 q de legume, lei	7,14	12,43	$\left[\frac{12,43}{191,24} - \frac{7,14}{191,24} \right] * 100$	+2,77
3.2.Costul la 1 q de legume, lei	113,96	191,24	$\left[\frac{7,14}{191,24} - \frac{7,14}{113,96} \right] * 100$	-2,53
3.3.Rata rentabilității legumelor, %	6,26	6,5	6,5-6,26=2,77+(-2,53)+0,24=+0,24 p.p.	X
Fructe sămânțoase				
4.1.Profitul în calcul la 1 q de fructe, lei	9,55	23,5	$\left[\frac{23,5}{154,25} - \frac{9,55}{154,25} \right] * 100$	+9,05
4.2.Costul la 1 q de fructe, lei	85,37	154,25	$\left[\frac{9,55}{154,25} - \frac{9,55}{85,37} \right] * 100$	-5,0
4.3.Rata rentabilității fructelor, %	11,19	15,24	15,24-11,19=9,05+(-5,0)+4,05=+4,05 p.p.	X
Struguri				
5.1.Profitul în calcul la 1 q de struguri, lei	44,61	4,3	$\left[\frac{4,3}{247,91} - \frac{44,61}{247,91} \right] * 100$	-16,26
5.2.Costul la 1 q de struguri, lei	205,71	247,91	$\left[\frac{44,61}{247,91} - \frac{44,61}{205,71} \right] * 100$	-3,7
5.3.Rata rentabilității strugurilor, %	21,69	1,73	1,73-21,69=16,26+(-3,7)-19,96=-19,96 p.p.	X

Calculule s-au efectuat în baza formularelor specializate pe activitatea întreprinderilor agricole din Regiunea de Centru a Republicii Moldova.

Table 2

Calculation of factors influence over modification of profitableness of agricultural products

Indicators	Average		Calculation of factors influence	Result of influence (±), p.p.
	2004-2005	2006-2007		
A	1	2	3	4
Autumn wheat				
1.1. Profit from 1 q of wheat, lei	18,67	24,09	$\left[\frac{24,09}{143,0} - \frac{18,67}{143,0} \right] * 100$	+3,79
1.2. Cost of 1 q of wheat, lei	90,44	143,0	$\left[\frac{18,67}{143,0} - \frac{18,67}{90,44} \right] * 100$	-7,58
1.3. The rate of profitableness of wheat, %	20,64	16,85	16,85-20,64=3,79+(-7,58)-3,79=-3,79 p.p.	X
Sugar beet				
1.1. Profit from 1 q of sugar beet, lei	2,3	6,0	$\left[\frac{6,0}{25,43} - \frac{2,3}{25,43} \right] * 100$	+14,55
1.2. Cost of 1 q of beet, lei	26,42	25,43	$\left[\frac{2,3}{25,43} - \frac{2,3}{26,42} \right] * 100$	+0,33
1.3. The rate of profitableness of beet, %	8,71	23,59	23,59-8,71=14,55+0,33+14,88=+14,88 p.p.	X
Vegetables				
1.1. Profit from 1 q of vegetables, lei	7,14	12,43	$\left[\frac{12,43}{191,24} - \frac{7,14}{191,24} \right] * 100$	+2,77
1.2. Cost of 1 q of vegetables, lei	113,96	191,24	$\left[\frac{7,14}{191,24} - \frac{7,14}{113,96} \right] * 100$	-2,53
1.3. The rate of profitableness of vegetables, %	6,26	6,5	6,5-6,26=2,77+(-2,53)+0,24=+0,24 p.p.	X
Seed fruits				
1.1. Profit from 1 q of fruits, lei	9,55	23,5	$\left[\frac{23,5}{154,25} - \frac{9,55}{154,25} \right] * 100$	+9,05
1.2. Cost of 1 q of fruits, lei	85,37	154,25	$\left[\frac{9,55}{154,25} - \frac{9,55}{85,37} \right] * 100$	-5,0

1.3. The rate of profitableness of fruits,%	11,19	15,24	$15,24-11,19=9,05+(-5,0)+4,05=+4,05$ p.p.	X
Grapes				
1.1. Profit from 1 q of grapes, lei	44,61	4,3	$\left[\frac{4,3}{247,91} - \frac{44,61}{247,91} \right] * 100$	-16,26
1.2. Cost of 1 q of grapes, lei	205,71	247,91	$\left[\frac{44,61}{247,91} - \frac{44,61}{205,71} \right] * 100$	-3,7
1.3. The rate of profitableness of grapes,%	21,69	1,73	$1,73-21,69=16,26+(-3,7)-19,96=-19,96$ p.p.	X

The calculations were made based on the specialized forms for activity of agricultural enterprises in the Central region of the Republic of Moldova.

În urma calculelor efectuate în tabelul 2, se observă că majorarea rentabilității grâului, sfecele de zahăr, legumelor și fructelor a fost condiționată de factorul de acțiune directă – profitul pe unitate de produs. Creșterea profitului la 1 q de produs a contribuit la majorarea nivelului rentabilității grâului cu 3,79, sfecele – cu 14,55, legumelor – cu 2,77 și fructelor sămânțoase – cu 9,05 puncte procentuale.

Sub influența majorării costului unitar, se constată reducerea rentabilității produselor agricole (cu excepția sfecele de zahăr). Astfel, creșterea costului 1 q de grâu de la 90,44 până la 143,0 lei a cauzat reducerea rentabilității grâului cu 7,58 puncte procentuale. Rezultatele calculelor (tab.2) ne arată că rata rentabilității strugurilor s-a diminuat de la 21,69% până la 1,73%, ceea ce se datorează acțiunii negative a ambilor factori. Astfel, reducerea profitului la 1 q de struguri cu 40,31 lei (4,3-44,61) a cauzat diminuarea rentabilității cu 16,26 puncte procentuale. Pe de altă parte, creșterea costului 1 q de struguri cu 42,2 lei a condus la reducerea rentabilității cu 3,7 puncte procentuale. Această situație se explică prin faptul că, în perioada 2006-2007, producția medie de struguri la hectar s-a diminuat în comparație cu datele medii pe 2004-2005 aproximativ cu 11,8%.

Din cele prezentate rezultă că, în întreprinderile agricole, la calculul și analiza indicatorilor de rentabilitate, trebuie luate în considerare particularitățile ramurale ce și-au pus amprentă la modificarea producției medii la hectar, profitului și ratelor rentabilității, majorarea cărora atestă respectarea corelației dintre efortul depus și efectul economic realizat.

Following the calculations in table 2, that increase the profitableness of wheat, sugar beet, vegetables and fruit has been conditioned by the factor of direct action – the profit per unit of product. Increasing profits at 1 q of product has helped increase the yield of wheat by 3.79, 14.55 with beet, vegetables and fruit with seed 2.77 to 9.05 percentage points.

Under the influence of increasing unit cost reduction is found profitableness of agricultural products (except sugar beet). Thus q 1 increase in the cost of wheat from 90.44 to 143.0 lei wheat yield reduction caused by 7.58 percentage points. The results of calculations (tab.2) shows that the grape yield has declined from 21.69% to 1.73%, which is due to both the negative factors. Thereby reducing profits at q 1 with grapes 40.31 lei (4.3-44.61) caused the decrease yield of 16.26 percentage points. On the other hand increase the cost of grapes q 1 with 42.2 lei led to reduced profitableness by 3.7 percentage points. This situation is explained by the fact that during 2006-2007 the average yield of grapes per hectare has declined compared to the 2004-2005 average approximately 11.8%.

From the results presented, that the agricultural calculation and analysis of indicators of profitableness should be taken into consideration that particular branch has a fingerprint on changing the average output per hectare, profit rates and profitableness, which certify that the increasing correlation between effort and economic effect achieved.

Bibliografie / Bibliography:

1. Țiru Nicovă N., Paladi V., Gavriluic L., Chirilova N., Furtună D. *Analiza rapoartelor financiare*, Chișinău, 2004, 384 pag. ISBN 9975-78-300-7.
2. Iosif Gh. N. *Analiza economico-financiară a firmei în domeniul agroalimentar*. București. Ed. Tribuna Economică. 2000, 528p. ISBN 973-9348-81-5.
3. Crecană Cornel. *Rentabilitatea întreprinderilor mici și mijlocii*. București: Ed. Economică, 2000, 224 p.

EFICIENȚA ECONOMICĂ A POTENȚIALULUI DE PRODUCȚIE ÎN UNITĂȚILE AGRICOLE

Competitor Eduard BULGAC, UASM

În baza datelor a 857 întreprinderi agricole din Republica Moldova, s-a determinat nivelul potențialului de producție în profilul regiunilor de dezvoltare și eficiența economică privind utilizarea acestuia. Folosind metode economico-statistice, s-au stabilit factorii ce țin de capacitatea productivă a terenului agricol, înzestrarea tehnică a forței de muncă și influența lor la creșterea eficienței economice a potențialului de producție.

Din toate subsistemele potențialului economic, care se află în interdependență, un rol primordial revine aparținând potențialului de producție. Având un caracter complex și multilateral, potențialul de producție încorporează în sine resursele, însuși procesul de producție și rezultatele finale ale acestui proces. Rezultatele finale ale procesului de producție pot fi caracterizate prin intermediul următorilor indicatori: valoarea producției agricole globale în prețuri comparabile (sau curente), veniturile din vânzări, rezultatele financiare. Considerăm că, de rând cu acești indicatori de volum ai activității economice, în condițiile actuale, rezultatele finale trebuie să exprime și proporționalitatea dintre efectele obținute și eforturile depuse, adică eficiența utilizării resurselor, cât și situația financiară a întreprinderii (2, p.17). Aici devine semnificativă prima lege a renumitului savant-economist B. Rain, conform căreia „...întreprinderea nu va supraviețui folosind potențialul de resurse în modul cel mai eficace, dacă nu va dispune de mijloace bănești necesare pentru acoperirea consumurilor și cheltuielilor de întreținere a acestui potențial”.

Totodată, criza economică adâncă, consecințele secetei din ultimii ani, precum și cerințele dure ale economiei de piață nu permit o redresare financiară rapidă. Multe întreprinderi agricole sunt sortite falimentului. În acest context, numai pe baza unui potențial de producție competitiv, cu o strategie bine argumentată se va asigura eficiența și viabilitatea agriculturii pe viitor (2, p.14).

Cunoașterea potențialului de producție permite reducerea riscului în agricultură și asigurarea eficienței a agenților economici (1, p.94).

În opinia unor economiști, „prin potențial de producție se înțelege nivelul maxim atins al indicatorilor de rezultate și de eficiență economică a resurselor consumate și utilizate”. Valorile acestora acumulează posibilitățile reale privind utilizarea eficientă a resurselor, condițiile și caracterul de producție practic realizat, care au asigurat în perioada respectivă rezultatul maxim. Acest rezultat caracterizează pe deplin și real potențialul de producție (3, p.75).

Pentru a aprecia nivelul actual al potențialului de producție în profilul regiunilor de dezvoltare a Republicii Moldova*, vom analiza datele tabelului 1.

THE ECONOMIC EFFICACY OF PRODUCTION POTENTIAL IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

PhD Candidate Edvard BULGAC, ASUM

Based on data from 857 agricultural enterprises of the Republic of Moldova has been determined the production potential profile in the regions of development and economic efficiency on its use. Using economic and statistical methods have been determined factors related to the productive capacity of agricultural land, the technical capacity of the workforce and increasing of their efficiency of production potential.

From all the interdependent subsystems of economic potential, the primordial role is attributed to the production potential. Having a complex and multilateral character, the production potential incorporates resources, the production potential itself and final results of this process. The final results of the production process can be characterized by the following indicators: value of global agricultural production in compared or current prices, incomes from sales and financial results. We consider that, together with these volume indicators of economic efficacy, in actual conditions final results should also express proportionality between the obtained effects and made efforts, in other words it should express both the efficacy of resources use and financial situation of an enterprise (2, p. 17). Here the first law of the famous economist-scientist B. Rain becomes significant, according to which „... an enterprise can not survive using resources potential in the most efficient mode if it does not possess the necessary financial means to cover consumes and expenses for maintaining this potential”.

At the same time the deep economic crisis, sequences of the drought from the last years, as well as hard exigencies of the market economy do not allow a rapid financial straightening. Many agricultural enterprises are doomed to bankruptcy. In this context the efficacy and viability of agriculture in future will be ensured basing only on a competitive production potential with a well motivated strategy (2, p. 14).

The knowledge of production potential allows to reduce risks in agriculture and to ensure economic agents efficiently (1, p. 94).

According to the opinion of some economists “the production potential is defined as a maximal reached level of indicators of results and economic efficacy of consumed and used resources”. The values of these accumulate real possibilities of efficient use of resources, conditions and character of achieved production that ensured a maximal result in the respective period. This result completely characterizes a real production potential (3, p.75).

In order to assess the actual level of production potential in different profile regions of the Republic of Moldova* we will analyse the data from table 1.

**Nivelul potențialului de producție în întreprinderile agricole
din Republica Moldova (anul 2007)**

Indicatori	Republica Moldova în total	Inclusiv regiunile de dezvoltare**			
		Nord	Centru	Sud	UTA „Găgăuzia”
A	1	2	3	4	5
1. Ponderea, %:					
- în suprafața totală de teren agricol;	100	40,8	21,9	25,1	9,5
- valoarea medie a mijloacelor fixe productive cu destinație agricolă	100	29,1	24,0	28,8	9,2
2. Gradul de înzestrare tehnică a forței de muncă, lei	52032,4	35640,4	58042,9	65096,8	56275,7
3. Valoarea producției agricole globale în prețuri comparabile ale anului 2005:					
- mii lei	2540118	950264	559165	580925	157667
- în procente	100	37,41	22,01	22,87	6,21
4. Venituri din vânzări:					
- mii lei	3983932	1582725	885730	824245	226205
- în procente	100	39,73	22,23	20,69	5,68
5. Profitul brut:					
- mii lei	601436	247247	118945	128656	8521
- în procente	100	41,11	19,78	21,39	1,42
6. Profitul net:					
- mii lei	425181	210471	24010	101474	2181
- în procente	100	49,5	5,65	23,87	0,51

Calcululele autorului în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova.

* Legea privind Dezvoltarea regională în Republica Moldova din 16 februarie 2007, nr. 68.

** cu excepția municipiului Chișinău.

Table 1

**The level of production potential in agricultural enterprises of the
Republic of Moldova (2007)**

Indicators	The Republic of Moldova in general	Regions of development inclusively**			
		North	Centre	South	UTA „Gagauzia”
A	1	2	3	4	5
1. Weight, %:					
- in total surface of agricultural land;	100	40,8	21,9	25,1	9,5
- in mean value of fix productive means with agricultural destination	100	29,1	24,0	28,8	9,2
2. Degree of technical equipment of labour force, lei	52032,4	35640,4	58042,9	65096,8	56275,7
3. Value of global agricultural production in compared prices of the year 2005:					
- thousands lei	2540118	950264	559165	580925	157667
- percentage	100	37,41	22,01	22,87	6,21
4. Incomes from sales:					
- thousands lei	3983932	1582725	885730	824245	226205
- percentage	100	39,73	22,23	20,69	5,68
5. Gross profit:					
- thousands lei	601436	247247	118945	128656	8521
- percentage	100	41,11	19,78	21,39	1,42
6. Net profit:					
- thousands lei	425181	210471	24010	101474	2181
- percentage	100	49,5	5,65	23,87	0,51

60 Calculation made by the author basing on the data of National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova.

* the Law about regional Development in the Republic of Moldova from the 16th of February 2007, nr. 68.

** with the except of city of Chisinau.

Conform calcululelor efectuate în tabelul 1, observăm o amplitudine semnificativă privind nivelul potențialului de producție în regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova. Astfel, Regiunea de Nord deține 37,41%

According to the estimations made in table 1, it has been found a significant amplitude of the level of production potential in regions of development of the Republic of Moldova. Thus, the region of North holds

din valoarea producției agricole globale obținută în anul 2007, în timp ce Regiunile de Centru, Sud și UTA „Găgăuzia” au o pondere cu mult mai redusă, ceea ce constituie, respectiv, 22,01, 22,87 și 6,21%.

Contribuția diferită a regiunilor de dezvoltare în formarea rezultatului final – valorii producției agricole globale, se explică prin faptul că acestea dispun de un potențial de resurse neomogen. De exemplu, ponderea terenului agricol pe regiuni constituie, respectiv, 40,8, 21,9, 25,1 și 9,5%. De asemenea, ponderea lucrătorilor ocupați în agricultură se prezintă pe regiuni de dezvoltare în felul următor: Nord – 42,5; Centru – 21,5; Sud – 23,0; UTA „Găgăuzia” – 8,5%. Aceste cifre denotă faptul că regiunea de Nord dispune de un potențial de resurse mai mare comparativ cu alte regiuni și, respectiv, a obținut rezultate finale mai majorate. Astfel, ponderea acestei regiuni în componența veniturilor din vânzări, profitului brut și profitului net depășește Regiunile Centru, Sud și UTA „Găgăuzia” de la 17,5 până la 49,0%.

În plus, capacitatea productivă a terenurilor agricole pe regiuni de dezvoltare se deosebește considerabil. Astfel, în urma studiului efectuat privind fertilitatea terenului agricol după nota medie ponderată de bonitate în baza datelor Cadastrului funciar al Republicii Moldova, putem constata că, în ansamblu, pe Republică, bonitatea medie constituie 63 grad-hectare. În Regiunea de Nord, nota medie ponderată de bonitate constituie 72,4 grad-hectare, urmată de Regiunea de Centru cu 60,5 grad-hectare. În regiunea de Sud și UTA „Găgăuzia”, nota medie ponderată de bonitate constituie, respectiv, 59,8 și 56,4 grad-hectare. Aceste rezultate ne confirmă influența decisivă a capacității productive a terenului agricol, cât și a altor factori climaterici (cum ar fi, cantitatea de precipitații în perioada de vegetație) la obținerea producției agricole globale, veniturilor din vânzări, rezultatelor financiare și altor indicatori economici. De aceea, considerăm oportună calcularea eficienței economice a producției agricole, ținând cont de factorii pedo-climaterici.

Analizând eficiența utilizării potențialului de producție în întreprinderile agricole după indicatorii valorici, observăm o diferențiere semnificativă în profilul regiunilor de dezvoltare (tabelul 2).

37,41% from the value of global agricultural production obtained in 2007, while the regions of Centre, South and UTA “Gagauzia” have a much more reduced weight which constitutes 22,01, 22,87 and 6,21% respectively.

The different contribution of regions of development in formation of the final result, that is the value of global agricultural production, is explained by the fact that these regions possess an unhomogeneous potential of resources. For example, the weight of agricultural land according to regions constitutes 40,8, 21,9, 25,1 and 9,5% respectively. The weight of workers employed in agriculture is represented in regions of development in the following way: North – 42,5%, Centre – 21,5%, South – 23,0% and UTA “Gagauzia” – 8,5%. These data show that the region of North possesses a much greater potential of resources in comparison with other regions and that is why it obtained better final results. Thus, the weight of this region in the composition of incomes from sales, gross profit and net profit exceeds the regions of Centre, South and UTA “Gagauzia” from 17,5 to 49,0%.

Moreover, production capacity of agricultural lands in regions of development differs considerably. In this way, the results of the previous study of fertility of agricultural lands according to the average mark of soil quality (data of Land Survey of the Republic of Moldova) show us that generally in the republic the mean soil quality constitutes 63 degree-hectares. In the region of North the average mark of soil quality constitutes 72,4 degree-hectares, followed by the region of Centre with 60,5 degree-hectares. In the region of South and UTA “Gagauzia” the average mark of soil quality constitutes 59,8 si 56,4 degree-hectares respectively. These results confirm the decisive influence of production capacity of an agricultural land as well as of other climatic factors (such as quantity of rainfall in the period of vegetation) on obtaining global agricultural production, incomes from sales, financial results and other economic indicators. That is why we consider important to estimate economic efficacy of agricultural production taking into consideration pedo-climatic factors.

Analysing the efficacy of production potential use in agricultural enterprises according to the value indicators we can see a significant difference in the profile of regions of development (table 2).

Tabelul 2

Eficiența comparată a utilizării potențialului de producție în întreprinderile agricole din Republica Moldova (anul 2007)

Indicatori	Regiunile de dezvoltare				În medie, pe Republică
	Nord	Centru	Sud	UTA „Găgăuzia”	
A	1	2	3	4	5
1. Revine la un hectar de teren agricol, lei:					
- producție agricolă globală în prețuri; - comparabile ale anului 2005;	2677,5	2934,5	2660,7	1910,4	2920,1
- venit global;	1276,1	936,5	1239,5	787,9	1265,6
- venituri din vânzări;	4459,5	4648,4	3775,1	2740,8	4579,9

- profit până la impozitare;	598,8	131,9	475,1	24,8	497,0
- profit net.	593,0	126,0	464,8	26,4	488,8
2. Productivitatea medie anuală a unui lucrător ocupat în agricultură, lei	33306,37	34998,12	35919,43	26082,22	36332,0
3. Randamentul mijloacelor fixe productive cu destinație agricolă, lei	0,809	0,577	0,5	0,425	0,63
4. Rentabilitatea producției agricole, %	18,51	15,51	18,5	3,91	17,78
5. Profitabilitatea vânzărilor, %	15,62	13,43	15,61	3,77	15,1
6. Rentabilitatea mijloacelor fixe productive, %	18,1	2,59	8,94	0,55	10,72

Calcululele autorului în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova.

Table 2

The compared efficacy of production potential use in agricultural enterprises of the Republic of Moldova (year 2007)

Indicators	Regions of development				In average in republic
	North	Centre	South	UTA „Gagauzia”	
A	1	2	3	4	5
1. Estimation at one hectare of agricultural land, lei:					
- global agricultural production in compared prices from 2005;	2677,5	2934,5	2660,7	1910,4	2920,1
- global income;	1276,1	936,5	1239,5	787,9	1265,6
- incomes from sales;	4459,5	4648,4	3775,1	2740,8	4579,9
- profits until taxation;	598,8	131,9	475,1	24,8	497,0
- net profit.	593,0	126,0	464,8	26,4	488,8
2. Average annual productivity of one worker engaged in agriculture, lei	33306,37	34998,12	35919,43	26082,22	36332,0
3. Productivity of fix productive means with agricultural destination, lei	0,809	0,577	0,5	0,425	0,63
4. Level of agricultural production profitableness, %	18,51	15,51	18,5	3,91	17,78
5. Level of sales profitableness, %	15,62	13,43	15,61	3,77	15,1
6. Level of fix production means profitableness, %	18,1	2,59	8,94	0,55	10,72

Calculation made by the author basing on the data of National Bureau of Statistic of the Republic of Moldova.

Astfel, cele mai înalte randamente, în anul 2007, au fost obținute în Regiunea de Centru, unde, la fiecare hectar de teren agricol, s-a obținut producție agricolă globală în prețuri comparabile și venituri din vânzări, respectiv, cu 14,4 și 68,5 lei mai mult decât, în medie, pe Republică. Productivitatea medie anuală a unui lucrător și randamentul mijloacelor fixe productive în această regiune se află sub nivelul mediu. Acești indicatori au înregistrat cele mai mari performanțe în Regiunile de Sud și Nord.

În regiunile de Nord și Sud, randamentul terenurilor agricole este mai redus decât, în medie, pe Republică, respectiv, cu 9,06 și 9,75%. De asemenea, se constată în aceste regiuni și diminuarea veniturilor din vânzări la fiecare hectar de teren agricol, respectiv, cu 2,7 și 21,3%, în comparație cu datele medii pe Republică.

Totodată, ținem să menționăm că în regiunile de Nord și Sud cheltuielile activității operaționale sunt la un nivel mai scăzut decât în regiunile de Centru, ceea ce a contribuit la obținerea rezultatelor financiare mai sporite. Astfel, în Regiunea de Nord, la fiecare hectar de teren agricol s-a obținut profit până la impozitare și profit net aproape de 4,54 și 4,71 ori mai mult decât în Regiunea de Centru, iar în comparație cu datele medii pe Republică, respectiv, cu 20,5 și 21,3% mai mult.

Rezultatele obținute (tabelul 2) atestă un nivel comparativ majorat al rentabilității producției agri-

Thus, the highest levels of productivity in 2007 were obtained in the region of Centre, where global agricultural production in compared prices and incomes from sales at every hectare of agricultural land were with 14,4 and 68,5 lei respectively greater than in average in the republic. Average annual productivity of one worker and productivity of fix productive means in this region is under the average level. These indicators had the highest values in the regions of South and North.

In the regions of North and South productivity of agricultural lands is less than in average in the republic with 9,06 si 9,75% respectively. At the same time in these regions a diminution of incomes from sales at one hectare of agricultural land with 2,7 and 21,3% respectively was revealed in comparison with average data from the republic.

At the same time we would like to mention that in the regions of North and South the operational activity expenses are at a lowerer level than in the region of Centre, that contributed to obtainig of better financial results. Thus, in the region of North profits until taxation and net profit at one hectare of agricultural land were aproximately 4,54 and 4,71 times greater than in the region of Centre and higher with 20,5 and 21,3% respectively in comparison with mean data on republic.

The obtained results (table 2) demonstrate a comparatively higher level of agricultural produc-

cole în Regiunile de Nord și Sud. Nivelul rentabilității producției agricole în aceste regiuni depășește datele medii pe Republică și a Regiunii de Centru, respectiv, cu 0,72 și 3,0 puncte procentuale. Aceeași legitate se respectă și la modificarea profitabilității vânzărilor.

Luând în considerație faptul că, în anul 2007, din suma totală a profitului până la impozitare pe republică – 432366 mii lei, Regiunea de Nord a deținut 212519 mii lei sau 49,15%, rentabilitatea mijloacelor de producție a atins nivelul maxim, constituind 18,1%, ceea ce depășește media pe Republică cu 7,38 puncte procentuale și regiunile de Centru și Sud, respectiv, cu 15,51 și 9,16 puncte procentuale.

Referitor la eficiența redusă a potențialului de producție în UTA „Găgăuzia”, în opinia noastră, aceasta este un rezultat al nivelului scăzut de bonitate a solului și al înzestrării tehnice a forței de muncă, a cantității insuficiente de precipitații atmosferice în perioada de vegetație a culturilor agricole, cât și a altor factori de ordin tehnologic și economic.

Considerăm că numai combinarea întregului complex de factori într-un ansamblu bine gestionat poate să asigure obținerea potențialului de producție maxim în condițiile actuale ale economiei de piață.

tion profitableness in the regions of North and South. The level of agricultural production profitableness in these regions exceeds mean data on republic and of the region of South with 0,72 and 3,0 percentage points respectively. The same tendency is respected in case of changing of sales profitableness.

Taking into account the fact that in 2007 the region of North held 212519 thousands lei or 49,15% from the total sum of 432366 thousands lei of profits until taxation in the republic, the level of fix production means profitableness reached the maximal level and constituted 18,1% that exceeds the average level in the republic with 7,38 percentage points and in the regions of Centre and South with 15,51 si 9,16 percentage points respectively.

In our vision, a reduced efficacy of production potential in UTA “Gagauzia” is a result of a decreased level of the soil quality, of labour force technical equipment, an insufficient quantity of rainfalls in the period of vegetation, as well as of other factors of technological and economical origin.

We consider that only the combination of the entire complex of factors into a well administered ensemble can ensure obtaining of the maximal production potential in actual conditions of the market economy.

Bibliografie / Bibliography::

1. Parmakli, D. *Ispolizovanie zemli v seliskom hozeistve (economiceskaia teoria i hoyaistvennaia praktika)*, Chișinău, 2004, 154 p., ISBN 9975 – 9751 -8-6
2. Tcaci N., Nicolaescu A. *Valorificarea potențialului economic al legumiculturii în Republica Moldova*. Chișinău. UASM, 2008. – 232 p. ISBN 978-9975-64-105-0
3. Muravschii S. *Potențialul de producție al agriculturii Republicii Moldova*. În culegerea de lucrări științifico-practice a Institutului de Economie și Perfecționare în domeniul Agroalimentar “Dezvoltarea agriculturii la etapa postprivatizațională”, Chișinău 2003, p.70-82.
4. Tcaci N., Sârbu O. *Diagnosticul și aprecierea potențialului de producție în pomicultură*. Chișinău. UASM, 1998,50 p.

DEZVOLTAREA SERVICIILOR HOTELIERE LA NIVEL MONDIAL ȘI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

**Prof. univ. dr. hab. Alexandru Gribincea, ULIM;
Lect. drd. Ecaterina Palnițcaia, ULIM,
Inspector învățământ Jamil Oweidah, Israel**

Industria hotelieră și, respectiv, calitatea serviciului de cazare influențează nu numai dezvoltarea turismului, în general, ci și eficiența acestei activități. Prin atracția exercitată, serviciile de cazare asigură o bună valorificare a potențialului turistic, a disponibilităților de forță de muncă, a capacității bazei tehnico-materiale, conducând la realizarea unor coeficienți superiori de exploatare. De asemenea, complexitatea serviciilor de cazare, diversitatea lor reprezintă un factor de prestigiu, de atractivitate a produsului turistic și, indirect, de creștere a eficienței comercializării lui.

Serviciul de cazare (serviciul hotelier) vizează, prin conținutul său, crearea condițiilor și a confortului necesar adăpostirii și odihnei călătorului și reprezintă produsul a ceea ce se numește „industrie hotelieră”, respectiv, acel sector care, conform accepțiunii actuale, înglobează ansamblul activităților desfășurate în spațiul de cazare.

Fiind constituit, la rândul său, dintr-un grup de prestații oferite turistului pe timpul sejurului, în unitățile de cazare, serviciul de cazare se prezintă ca o activitate complexă, ale cărei dezvoltare și calitate depind de cel puțin doi factori:

- baza tehnico-materială adecvată (hoteluri, moteluri, hanuri, cabane, popasuri etc.), cu dotări corespunzătoare, astfel, încât să poată fi asigurate turiștilor condițiile optime de cazare;
- un personal calificat, de dimensiuni corespunzătoare, care-și desfășoară munca în condiții optime de organizare.

Existența unei minime neconcordanțe între acești factori poate influența, în mod negativ, calitatea prestației turistice și, de aici, nivelul rezultatelor activității turistice.

Activitatea turistică și industria hotelieră se află în legături strânse de interdependență. Pe de o parte, industria turistică se dezvoltă ca o consecință a circulației turistice, pe de altă parte, dezvoltarea turismului este condiționată de existența unor spații de cazare echipate conform standardelor de exigență respective.

Conținutul industriei hoteliere a evoluat paralel cu dezvoltarea capacităților de cazare, implicarea lor în activitatea turistică, îmbogățindu-se cu noi funcții și forme de prestații. La început, existența hotelului, unitate reprezentativă pentru capacitățile de cazare și suport material al industriei hoteliere, a fost asociată cu efectuarea unor deplasări în alte scopuri decât cele turistice, cele mai multe dintre dotările de această natură fiind amplasate în afara orașelor, în zonele turistice și, implicit, activitatea lor se orientează spre satisfacerea nevoilor turiștilor. Concomitent cu aceste schimbări, industria hotelieră se cristalizează ca sector particular

HOTEL SERVICES DEVELOPMENT GLOBALLY AND IN MOLDOVA

**Dr. Hab. Univ. Prof. Alexandru Gribincea, ULIM
PhD Candidate Ecaterina Palnițcaia, ULIM,
Education inspector Jamil Oweidah, Israel**

The hotel industry and respectively the quality of the facilities influence not only the development of the tourism in general, but the efficiency of such activities. The great attention to facilities assures a good tourist potential evaluation. The availability of the labor force the capacity of the technical and material base leads to superior efficiency in the exploitation. At the same time the diversity of the hotel facilities represents the prestige factor of the tourist product attractiveness and indirect represents the efficiency of its commercialization.

The accommodation (hotel service) services represent, through its content, about creating the necessary conditions and comfort required for housing and for customers rest, the product of what it's named "hospitality industry", and that sector which under current actual acceptance encompasses all activities performed on the accommodation space.

Composed from a group of services provided to the customers during their stay, in housing, the hospitality service is represented as a complex action of which development and quality depends at least from two factors:

- the appropriate technical facilities (hotels, motels, inns, cottages, stops, etc.), with befitting facilities so that they can be assured as the best tourist accommodation;
- a qualified staff, appropriate number, which carries the working in optimized conditions for organization.

The existence of minimal differences between these factors can negatively influence the quality of tourist services, and from here the results of tourist activity as well.

Hospitality and Tourism industry are linked tightly by interdependence. On the one hand, tourism industry develops as a consequence of tourist movement, on the other hand, tourism development is the subject to availability of spaces, equipped accommodation standards for those requirements.

The content of the hospitality industry has evolved alongside with the development of accommodation capacity, their involvement in tourism, enriching it with new functions and types of benefits. Initially, the hotel, unit representing the capacity for accommodation and material support of the hospitality industry, has been linked to arranging some travelling for purposes other than tourism, most of the facilities of this nature are located outside cities and in tourist areas hence their activity is oriented towards the needs of tourists. Along with these changes, the hospitality in-

de activitate, își definește cu precizie funcțiile, se perfecționează continuu, adaptându-se exigențelor mereu sporite ale călătorilor și, în special, ale turiștilor.

Se știe că, pe lângă atracția exercitată de un obiectiv turistic, amenajările legate, în principal, de condițiile de odihnă și agrement, contribuie, în mod hotărâtor, la prezența turiștilor în zona respectivă. Rolul acestor dotări și implicit al serviciului de cazare este și mai important în cazul turismului rezidențial, de odihnă, de sejur lung, când turistul dorește să-și petreacă vacanța într-un cadru natural, fără să fie lipsit însă de confortul specific civilizației moderne.

Valorificarea superioară a patrimoniului turistic, prin atragerea în circuitul economic a diferitelor zone, reprezintă o altă latură a aportului industriei hoteliere la dezvoltarea turismului și indirect a întregii economii. Astfel, zone deosebit de bogate în obiective turistice pot rămâne în afara interesului turiștilor datorită echipării necorespunzătoare sau lipsei unor condiții minime de cazare, după cum zone mai puțin dotate din punct de vedere turistic sunt solicitate pentru confortul care îl oferă. Cunoașterea acestui aspect al relației turism-industrie hotelieră prezintă o deosebită valoare pentru orientarea investițiilor și direcționarea dezvoltării sectorului hotelier.

Nivelul de dezvoltare a industriei hoteliere reprezintă, de asemenea, măsura satisfacerii nevoii pentru turism a populației. Sporirea veniturilor bănești, urbanizarea, creșterea timpului liber etc. au provocat mutații în comportamentul consumatorilor, în sensul intensificării cererii turistice a acestora.

Serviciile hoteliere insuficiente, în raport cu nevoile populației sau calitativ necorespunzătoare, pe lângă efectele negative asupra odihnei și recreerii oamenilor, vor determina schimbări în destinația veniturilor și disponibilitățile de timp liber și, indirect, scăderi în circulația turistică. Acestea trebuie să creeze condiții ca o parte mai importantă a populației să beneficieze de posibilitatea petrecerii vacanței sau sfârșitului de săptămână într-o zonă turistică.

Dacă activitatea hotelieră este considerată un atribut obligatoriu al industriei turistice, atunci lanțurile hoteliere integrate reprezintă forța motrice a acesteia. Creșterea medie anuală, în jur de 7%, contribuie la concentrarea lanțurilor hoteliere integrate și la adaptarea lor pe diverse piețe. Repartizarea lanțurilor integrate confirmă poziția privilegiată a țărilor bogate în activitatea hotelieră mondială (figura 1.1).

Intensificarea călătoriilor și dezvoltarea circulației turistice, ajunse la dimensiunile atinse în prezent, asociate cu creșterea vertiginoasă a solicitărilor cotidiene pentru repaos și hrană, au transformat serviciile hoteliere și ospitalitatea tradițională în servicii complexe, respectiv, ospitalitate comercială de anvergură, adăugând la satisfacerea, pe baze economice, a nevoilor primare de găzduire și de ospătare (de alimentație) și alte oferte de servicii pentru recreere, destindere, amuzament etc.

Activitățile terțiare contribuie, într-o proporție însemnată, la crearea PIB-ului în orice economie, fiind

industry is presented as a particular sector of activity, that defines its functions precisely, and it is improving continuously by adapting to the increasing demands of travelers, and particularly the tourists.

It is known that the attraction exerted by a target-market the related facilities, principally in terms of rest and entertainment, contribute to the decisive presence of tourists in the area. The role of these facilities and the default service and accommodation is more important in residential tourism, rest, stay for long time, when the tourists want to spend their holidays in a natural environment, without being deprived from the comfort specific to modern civilization.

Valuation of the top heritage tourism by attraction into various economic zones, is another side of the hospitality's industry contribution to sustainable tourism and indirectly of the whole economy. Those kind of areas, particularly rich in tourist attractions, may remain outside the tourists interest due to our improper equipment or lack of minimum conditions offered for accommodation, as the areas that are less endowed in terms of comfort required by the tourists. Knowledge of this aspect of the relationship between the hospitality and tourism industry has a great value for directioning the investment and development of the hospitality sector.

The development of the hospitality industry is also meeting the need for tourism population. Increased cash incomes, urbanization, increased leisure time, etc., have caused mutations in consumer behavior, for the purposes of enhancing the tourism demand.

Insufficient Hotel facilities in relation with the populations needs for the quality, in addition to the negative influence to the rest and recreation of people, will determine changes in income and free time and indirectly decreases in tourist movement. They should create conditions for a larger population the possibility to spend the holiday or the week end in a tourist area.

If the hospitality business is considered a mandatory attribute of the tourism industry, than the where integrated hotel chains represent the driving force of it. The average annual growth, around 7% consists of integrated hotel chains and their adaptation to different markets. The distribution of integrated chains confirms a privileged position in the rich world of hospitality. (figure 1.1)

Intensifying the travel and tourism development, came to the now achieved dimensions, associated with rapidly increasing demands of daily rest and food have turned the hospitality services and traditions in full commercial scale, added to meet the economic base of the primary needs of accommodation and food (nutrition) and other leisure, recreation, entertainment services offered.

Tertiary activities contribute to a significant creation of GDP (gross domestic product) in any econo-

evidentă contribuția pe care o au în economiile țărilor dezvoltate (peste 70%). De asemenea, populația ocupată în acest sector din totalul populației ocupate deține o pondere hotărâtoare. Din nou, se poate observa un procent însemnat al populației ocupate în servicii în țările dezvoltate, 70-75%. Este firesc să afirmăm că serviciile se fac remarcate în evoluția economiei prin crearea de locuri de muncă suficiente pentru a se putea limita problema șomajului, având desigur și o ofertă diferențiată și adaptată la cerere. Important este și aspectul legat de lipsa reglementărilor în acest sector.

my, the contribution they have in the economies of developed countries (over 70%) is obvious. Also the population employed in this sector of employment holds a decisive share. Again you can see a large proportion of the population employed in services in developed countries, 70-75%. It is natural to say that services are being noticed in the evolution of the economy creating enough jobs in order to minimize the unemployment problem, having a differentiated offer and adapted to demand. The issue is the lack of regulations in this sector.

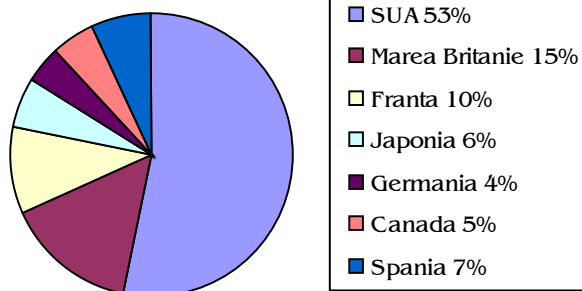


Figura / Figure 1.1. Concentrarea globală a lanțurilor hoteliere integrate, repartizate pe țări (în procente din numărul total de camere) / Concentration of integrated hotel chains distributed globally in different countries (as a percentage of the total number of rooms).

Europa rămâne, în continuare, un teren virgin pentru expansiunea rețelelor hoteliere. Pe acest segment, se duce încă un „război” destul de dur. În țara noastră, sunt foarte slab afiliate la lanțurile internaționale complexuri ce reprezintă circa 0,25% din capacitatea de cazare. Noi avem responsabilitatea de a pregăti hotelierii pentru concurență, care încă nu se simte pe piața moldovenească.

Europe remains, still a virgin territory for hotel networks expansion. In this segment goes, a pretty hard ‘war’ yet. In our country, international complex chains are very poorly related which consist about 0.25% of the capacity of accommodation. We have a responsibility to prepare the hotels for competition but it does not feel the Moldovan market yet. Moldova, unfortunately, remained isolated by the integration processes both in the international tourism and hospitality industry.

Republica Moldova, din nefericire, a rămas izolată de procesele integraționale atât în cadrul turismului internațional, cât și al industriei hoteliere.

Hospitality industry in Moldova was directly influenced by political and economic crises affecting the country over the past 10 years. Evolution of accommodation structures reflects both a reduction in the number of units of accommodation, and insufficient use of existing units (table 1).

Industria hotelieră din Republica Moldova a fost direct influențată de crizele politice și economice, care au afectat țara în ultimii 10 ani. Evoluția structurilor de cazare reflectă o reducere atât a numărului de unități de cazare, cât și a utilizării insuficiente a unităților existente (tabelul 1).

Tabelul 1

Capacitatea de cazare turistică din Republica Moldova, anul 2007

	Numărul de camere		Numărul de locuri	
	Existent, anul 2007	În % față de total	Existent, anul 2007	În % față de total
Total	7970	100,0	27269	100,0
Hoteluri și structuri similare	2457	30,8	4519	16,6
Din care:				
Hoteluri și moteluri	1958	24,6	3381	12,4
Pensiuni turistice și agroturistice	248	3,1	493	1,8
Cămine pentru vizitatori	251	3,1	645	2,4
Structuri de întremare	1057	13,3	1959	7,2
Structuri de odihnă	4456	55,6	20791	76,2
Din care:				
Vile turistice	10	0,1	20	0,1
Sate de vacanță și alte structuri	2081	26,1	5989	22,0
Tabere de vacanță pentru copii	2365	29,7	14782	54,2

Sursa: www.Hotels.md, anul 2007.

Table 1

Capacity of Tourist accommodation in the Republic of Moldova, 2007

	Number of Rooms		Number of places	
	Present in 2007	In total by %	Present in 2007	In total by %
Total	7970	100,0	27269	100,0
Hotels and similar structures	2457	30,8	4519	16,6
From which:				
Hotels and Motels	1958	24,6	3381	12,4
Campus and agrotouristic resorts	248	3,1	493	1,8
Dormitories for visitors	251	3,1	645	2,4
Recovery Structures	1057	13,3	1959	7,2
Leisure Structures	4456	55,6	20791	76,2
From which:				
Tourist Cottages	10	0,1	20	0,1
Holiday villages and other structures	2081	26,1	5989	22,0
Holiday camps for children	2365	29,7	14782	54,2

Source: *www. Hotels.md*, 2007.

Analizând datele tabelului 1, observăm că, după modul de funcționare, 43,3% din totalul numărului de camere aparțin structurilor de cazare turistică colective permanente și 56,6% – structurilor sezoniere. Numărul de hoteluri și structuri similare reprezintă 16,6% din total, ponderea cea mai mare o reprezintă structurile de odihnă – 76,2%, iar ponderea cea mai mică o dețin structurile de întremare – 7,2%. După numărul de camere, structurile de odihnă dețin ponderea cea mai mare – 55,9%, apoi hotelurile – 30,8%, și ponderea cea mai mică o dețin structurile de întremare cu – 13,3%.

Capacitatea de cazare din Republică reprezintă 211 unități, dintre care 76 de hoteluri și structuri similare, 6 structuri de întremare și 129 de structuri de odihnă. Din numărul total de hoteluri și structuri similare, hotelul „Royal Park” are categoria de clasificare – 5 stele, 10 hoteluri – de 4 stele, 11 hoteluri – de 3 stele, 7 hoteluri – de 2 stele, 3 hoteluri – 1 stea, celelalte nu au clasificare.

Majoritatea unităților de cazare din țară sunt amplasate în unitățile urbane, iar ponderea cea mai mare din acestea o deține municipiul Chișinău, unde funcționează 30 de hoteluri.

Deși industria ospitalității la nivel mondial receptoare ar fi putut fi un factor favorizat al economiei turismului nostru, în condițiile în care, pe de o parte, devalorizarea monedei naționale față de principalele valute occidentale constituie un factor al creșterii fluxurilor de turiști străini spre Republica Moldova, iar pe de altă parte, la sfârșitul anului 1995, aproximativ 38% din structurile de primire erau privatizate, reprezentând un alt factor al creșterii sosirilor din turismul internațional, precum și al atragerii mai semnificative a investitorilor străini în turism, totuși, n-a fost realizată relansarea reală a creșterii economice a turismului, care și-a menținut, în această perioadă, ponderea modestă de 1% și sub 1% în cadrul PIB, în perioada 1999-2007.

Concluzie:

Starea turismului Republicii Moldova parcurge o dificilă etapă de tranziție, exprimată prin declinul producției în toate sectoarele, și mai ales al serviciilor, deprecierea monedei naționale, dezechilibrele eco-

By analyzing the data from table 1 we can see that after the operation system, 43.3% of the total number of rooms belong to the groups of tourists with permanent accommodation structure, and 56.6% belong to the seasonal structure. A number of hotels and structures represent 16.6% from the total, the biggest share 76,2% is represented by the leisure structures, but the smallest share is represented by the recovery system 7,2%. By the room numbers the leisure structures hold the biggest share-55,9%, then the hotels-30,8%, and the smallest share is held by the recovery systems-13,3%.

The Capacity of accommodation in Moldova represents 211 units, from which 76 are hotels and similar structures, 6 are recovery structures and 129 leisure structures. From the total number of Hotels and similar structures, the “Royal Park” Hotel is classified as a 5 star, 10 hotels-as 4 star, 11 hotels-as 3 star, 7 hotels-as 2 stars, 3 hotels-as 1 star, and the rest do not have a classification.

The majority of accommodation structures from the country are situated in the urban units, but the biggest share from this is held by Chisinau municipality where 30 hotels are operating.

Although the hospitality industry worldwide could be a factor in favour of our tourism economy, where, on the one hand, devaluing the national currency against major Western currencies is a factor of increased flows of foreign tourists to Moldova and on the other hand, the end of 1995 approximately 38% of structures were privatized receipt, is another factor of increasing arrivals of international tourism and the attraction of major foreign investors in tourism, however, was not boosting real growth of tourism which has continued in this period of modest share of 1% and less than 1% in the GDP during 1999-2007.

Conclusion:

The status of tourism in the Republic of Moldova, through a difficult stage of transition, as expressed by declining production in all sectors, especially services, currency depreciation, economic imbal-

nomice ale cererii și ofertei, balanței de plăți, bugetului public. Starea de criză este alimentată de existența unui mecanism economic care nu stimulează creșterea economică.

Considerăm că, pe lângă acești factori defavorabili enumerați, o importantă cauză a declinului turismului internațional receptor spre Republica Moldova a constituit-o imaginea defavorabilă a țării, în general, și a ofertei turistice naționale, în particular, pe piețele occidentale emițătoare de turiști. Totodată, acest deficit de imagine nu a fost compensat cu o strategie promoțională fundamentată științific și, totodată, concretizată practic, în mod ofensiv, care să ofere imaginea reală a ofertei turismului.

ances of supply and demand, balance of payments, the public budget. State of crisis is fuelled by the existence of a mechanism which does not stimulate economic growth.

We believe that in addition to those listed disadvantaged factors an important cause of decline in international tourism receiver to Moldova has been an unfavourable image of the Republic of Moldova in general and the national tourism supply in particular markets by issuing Western tourists. However, this deficit picture has not been compensated with a based scientific promotional strategy and also resulted in an offensive practice, which provides real image of the tourism offer.

Bibliografie / Bibliography:

1. Gribincea Al., *Dezvoltarea turismului la începutul sec. IX*. Analele ULIM, Chișinău: ULIM, 2006, p.15
2. Turcov E., *Direcții de dezvoltare și promovarea turismului în Republica Moldova*, Chișinău: ASEM, 2002 p.123-135
3. Țău N., *Dezvoltarea turismului la începutul sec. XXI. Rolul turismului ecologic în dezvoltarea economiei naționale*. Analele ULIM, Chișinău: ULIM, 2006, p.71
4. www.turism.ro
5. www.hotels.md.

ÎMBUNĂȚIREA STATISTICII ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI CA INSTRUMENT PENTRU DEZVOLTAREA POLITICILOR ȘTIINȚIFICE (CAZUL MOLDOVEI)

*Dr. Gheorghe Cuciureanu,
Dr. hab. Natalia Gorodnikova, IEFS, AȘM
Drd. Elena Dybtsyna, ISSEC, Moscova, Rusia*

În articol, se analizează situația actuală privind sistemul statistic oficial în sfera științei și inovării din Republica Moldova din perspectiva comparabilității internaționale. Se propune completarea formei statistice existente cu indicatori statistici elaborați în conformitate cu standardele OECD și UNESCO. Se descriu rezultatele testării acestei noi forme statistice la organizații din cele 4 sectoare de activitate. În final, autorii înaintează recomandări privind dezvoltarea ulterioară a noilor indicatori și căi pentru îmbunătățirea sistemului național al statisticii științei.

Necesitatea îmbunătățirii indicatorilor statistici

Indicatorii din domeniul științei și tehnologiei reprezintă mijloace importante pentru o mai bună înțelegere a performanțelor și tendințelor sistemelor de cercetare-dezvoltare și sunt tot mai pe larg utilizați în dezvoltarea politicilor științifice și inovaționale. Ei sunt considerați a fi printre așa-numitele instrumente inteligente de elaborare a politicilor [1, p.74]. În cazul Republicii Moldova, acești indicatori, de asemenea, pot oferi o oportunitate de a evalua imparțial situația curentă a sistemelor naționale de știință, tehnologie și inovație, utilizând aceleași noțiuni ca și comunitatea internațională, de a crea baza informațională necesară pentru cooperare și investiții în domeniu și de a stimula integrarea țării în comunitatea științifică și tehnologică globală. Îmbunătățirea statisticii de cercetare-dezvoltare înseamnă, în primul rând, adaptarea ei la standardele internaționale. Necesitatea adaptării la standardele internaționale reiese din faptul că acestea au fost utilizate cu succes în țările înalt dezvoltate pentru evaluarea potențialului științific. Dar standardele internaționale servesc doar ca un cadru pentru dezvoltarea statisticilor naționale în domeniul științei, tehnologiei și inovației. Iată de ce adaptarea statisticii naționale la sistemele internaționale include, de asemenea, dezvoltarea bazei metodologice, care ar întruni necesitățile politicilor științifice și tehnologice din țara respectivă. Astfel, scopul studiului nostru a constat în analiza situației curente a statisticii științei în R. Moldova și dezvoltarea recomandărilor pentru îmbunătățirea sistemului național, precum și adaptarea acestuia la standardele internaționale statistice.

Metodologia

Pentru atingerea scopurilor propuse, am efectuat o anchetă în baza unui chestionar și un studiu de caz pentru R. Moldova. Atât chestionarul, cât și baza teoretică pentru studiul de caz au fost elaborate de că-

IMPROVEMENT OF S&T STATISTICS AS TOOL FOR DEVELOPING SCIENCE POLICIES (THE CASE OF MOLDOVA)

*PhD Gheorghe Cuciureanu,
Dr. Hab. Natalia Gorodnikova, IEFS, ASM
PhD. Candidate Elena Dybtsyna, ISSEC, Moscova*

This article analyzes both the current status of S&T statistics in the Republic of Moldova, and its compatibility with international statistical standards. It also proposes improvement of existing statistical form by adding statistical indicators elaborated according to OECD and UNESCO standards. In the paper are described the results of testing new statistical form at the organizations from 4 sectors of performance. Finally, the authors provide recommendations for the further development of new indicators and ways for improving national system of S&T statistics.

Need for improving statistical indicators

S&T indicators are important tools for better understanding of performance and trends of R&D systems and are increasingly used in developing S&T and innovation policies. They are considered to be among so called intelligent policy-making instruments [1, p.74]. In case of the Republic of Moldova they also can give an opportunity to impartially evaluate the current state of national science, technology and innovation systems by using the same definitions as the world community, to create the much-needed information basis for cooperation and investment and to stimulate the integration of the country into global scientific and technological community. Improving R&D statistics concerns, first of all, adapting it to the international standards. The need to adapt it to international standards ensues from the fact that these standards have been used successfully for assessing research potential of highly developed countries. But international standards of S&T statistics serve only as a framework for the development of national science, technology and innovation statistics. That is why adapting national statistics to the international system of statistics also includes developing the methodological base that would meet the requirements of a country's scientific and technological policy. So, the goal of our study was to analyze the current status of S&T statistics in the Republic of Moldova and to develop recommendations on improving national systems of S&T statistics as well as ways of adapting it to the international statistical standards.

Methodology

To achieve our goals we have worked out and implemented a questionnaire survey and a case study for Moldova. Both the questionnaire and case-study framework have been elaborated by Higher School of

tre Școala Superioară de Economie (Rusia) și Centrul pentru Inovații Sociale (Austria) în cadrul unui proiect PC7. Chestionarul, cu indicatorii, definițiile și clasificările principale, a fost elaborat în baza principiilor metodologice recunoscute internațional – Manualul Frascati¹ [2] și Nomenclatorul pentru analiza și compararea programelor și bugetelor științifice – NABS², elaborat de către Eurostat [3]. Astfel, prin completarea lor, am analizat compatibilitatea practicilor existente în Republica Moldova cu standardele statistice internaționale. În cadrul studiului de caz, am elaborat, bazându-ne pe problemele identificate, o nouă formă statistică pentru Anchetare Generală Națională în conformitate cu standardele statistice internaționale în domeniul științei. Au fost incluse cele mai importante grupe de indicatori pentru studierea potențialului științific – personalul și cheltuielile de cercetare-dezvoltare. În final, a fost efectuată o anchetare-pilot în baza acestei forme la 4 organizații din diferite sectoare (guvernamental, antreprenorial, învățământul superior și privat non-profit). În aceste activități, am utilizat și sursele metodologice UNESCO în domeniul statisticii științei [4, 5].

Situația generală privind statistica națională în domeniul cercetării-dezvoltării

Sistemul statistic al Republicii Moldova, coordonat de către Biroul Național de Statistică (NBS), este în curs de reformare. Referitor la cercetare-dezvoltare, indicatorii statistici sunt colectați încă de la începutul anilor 90, dar, inițial, au fost utilizate abordări metodologice și forme statistice, care nu corespundeau schimbărilor generate de economia de tranziție. În următorii ani, unele schimbări în sistemul statistic au fost introduse, dar nu totdeauna s-a respectat principiul comparabilității datelor și unele inconsistențe au existat. Începând cu anul 2006, sunt în vigoare noi forme statistice cu noi indicatori, pentru colectarea datelor de cercetare-dezvoltare după sectoare de performanță.

Astfel, în prezent, BNS colectează informație în domeniul cercetării-dezvoltării utilizând următoarele trei forme statistice: 1-știința „Activitatea de cercetare-dezvoltare”, 1-cș „Activitatea de doctorat și post-doctorat” și 4-tn „Depunerea, implementarea și utilizarea invențiilor și propunerilor de raționalizare”. Totuși, există încă probleme în

Economics (Russia) and Centre for Social Innovation (Austria) within the FP7 project. The questionnaire, its main indicators, definitions and classifications, has been worked out on basis of the internationally recognized methodological guiding principles on S&T statistics adopted by OECD – Frascati Manual¹ [2] and also on the “Nomenclature for analysis and comparison of scientific programs and budgets” – NABS², elaborated by Eurostat [3]. So, through its filling we analyzed the compatibility and incompliance of existing practice in the Republic of Moldova with international statistical standards. Within the case study based on identified problems related to S&T statistics in Moldova we worked out the draft of the new statistical form for a General National Survey in accordance with international statistical standards. Moreover, in the draft of the statistical form the most important group of indicators for the aim of studying the research potential, namely R&D personnel and R&D expenditure indicators, have been included. Finally, pilot survey based upon this form has been undertaken at 4 organizations from different sectors (government, business, higher education, and private non-profit). In these activities we also have used the UNESCO methodological sources on S&T statistics [4, 5].

The overall situation with national S&T statistics

The statistical system of the Republic of Moldova, coordinated by National Bureau of Statistics (NBS), is now in reforming process. As to research-development, statistical indicators are collected since the beginning of the 1990, however initially the obsolete methodological approach and statistical forms, which did not correspond to the changing environment of the transition economy were used. Within the next years some changes in the statistical system had been introduced, but the comparability approach was not followed, and data inconsistencies were existed. Starting from 2006, there are available new statistical forms with new indicators for collecting R&D data by sector of performance.

So, at present, in the framework of NBS, the information regarding science is obtained through the following three statistics forms: 1-science “Research-development activity”, 1-cs “Doctoral and post-doctoral

¹ Manualul Frascati sintetizează experiența de colectare, procesare și analiză a datelor statistice în domeniul științei. De la sfârșitul anilor 80, el devine cel mai important standard internațional în domeniul statisticii cercetării-dezvoltării. Manualul Frascati stabilește definițiile de bază privind cercetarea-dezvoltarea, structura și limitele ei; sistemele de clasificare instituțională și funcțională; modalitățile de măsurare a numărului personalului implicat și a cheltuielilor în domeniul cercetării-dezvoltării; procedurile de efectuare a anchetărilor; recomandări privind evaluarea și analiza alocațiilor bugetare în cercetare-dezvoltare ș.a.

² NABS furnizează baza pentru colectarea datelor privind alocațiile bugetare pentru cercetare-dezvoltare după scopurile sociale și economice, generalizarea datelor și elaborarea rapoartelor privind finanțarea de către stat a științei în UE

¹ The Frascati Manual concludes experience in the field of collecting, processing and analyzing statistical data on science development. Since the late 1980's it has become the major international standard for statistics of scientific research and development. The Frascati Manual determines basic definitions concerning scientific research and development, their structure and limits; systems of institutional and functional classifications; approaches to measurement of the number of staff involved in scientific research and development; measurement of expenditures devoted to R&D; procedures for conducting inspections; recommendations on evaluation and analysis of budget allocations on scientific research and development; methodology of calculating deflators and currency parities

² NABS provides the basis for collecting data on budget allocations on scientific R&D on social and economic purposes, summarizing data and drawing up reports on state financing of science in the EU.

colectarea statisticii cercetării-dezvoltării, legate de insuficiența bazei metodologice și fragmentarea ei, în consecință, imposibilitatea colectării unor date complete și comparabile. În particular, există dificultăți cu definirea sectoarelor de performanță, personalul de cercetare-dezvoltare în echivalent normă întreagă și cheltuieli de cercetare-dezvoltare după obiective socio-economice, astfel, încât acești indicatori nu sunt colectați [6]. De asemenea, nu sunt colectate date de la toate unitățile cu activități de cercetare-dezvoltare. De exemplu, BNS nu colectează informația de la nicio unitate din sectorul privat non-profit (deși există, cel puțin, trei instituții independente ce efectuează cercetări științifice în domeniul economic și social – „Expert-grup”, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” și Institutul pentru Politici Publice).

Există, de asemenea, anumite probleme interne ale BNS ca agenție statistică. Doar o singură persoană din secția „Statistică socială” este responsabilă pentru colectarea statisticii cercetării-dezvoltării. Se simte lipsa de personal statistic instruit pentru implementarea standardelor statistice internaționale. De asemenea, în afară de anchetare, BNS nu utilizează alte metode pentru obținerea datelor în domeniul științei (recensământ, informație bugetară, estimări etc.).

Proiectul noii forme statistice

Luând în considerare neajunsurile expuse, am elaborat o nouă formă statistică pentru Anchetarea Națională Generală în cercetare-dezvoltare. Am decis să utilizăm cât mai mult posibil forma statistică existentă pentru a evita inconsistența formei în condițiile locale. Pentru a obține date comparabile internaționale, următorii indicatori de cercetare-dezvoltare au fost introduși în forma statistică pentru prima dată:

- Personal în echivalent normă întreagă – FTE (persoană/an);
- Personal după nivelul de educație (formală) în conformitate cu Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED) [7];
- Personal după ocupație în conformitate cu Clasificarea Internațională Standard a Ocupațiilor (ISCO) [8];
- Cercetători după vârstă în conformitate cu recomandările ONU privind Clasificarea Internațională Standard după Vârstă (în forma veche, grupele de vârstă sunt diferite);
- Personal după gen (în forma veche, doar cercetătorii sunt divizați după gen);
- Fonduri din străinătate după tipurile de organizații finanțatoare (în forma veche, nu există divizarea conform organizațiilor);
- Cheltuieli curente de cercetare-dezvoltare după destinația rezultatelor;
- Cheltuieli curente pentru administrare și alte activități de suport;
- Cheltuieli pentru cercetare-dezvoltare după obiective socio-economice.

activities” and 4-tn “Implementation, utilization of inventions and proposal for rationalization”. Nevertheless, there are still glitches in collecting R&D statistics, such as lack of methodological base and its fragmentation and consequently the impossibility to collect comprehensively the comparable data. In particular, there are difficulties with definitions of sectors of performance, R&D personnel in full-time equivalent and R&D expenditures by socio-economic objectives, so these indicators are not collected [6]. Also, there are not collected data from all units with R&D activities. For example, NBS does not collect data from any unit of private non-profit sector (although there are at least three independent institutes in field of economic and social sciences – “Expert-group”, Institute for Development and Social Initiatives “Viitorul” and Institute for Public Policies).

There are also some internal problems of NBS as main statistical agency. Only one person from unit “Social statistics” is responsible for collecting R&D statistics. There is obvious need for trained statistical personnel for implementation international statistical standards. Also, besides surveys, NBS does not use other methods for obtaining R&D data (census, budgetary information, estimation etc.).

Draft statistical form

Taking into consideration the exposed shortcomings we have elaborated new statistical form for General National Survey on R&D. We decided to use as much as possible the existing statistical form where national characteristics of Moldovan research potential are presented in order to avoid the inconsistency of the form to the local conditions. Moreover, to get internationally comparable data, the following R&D indicators have been introduced to the statistical form for the first time:

- R&D personnel in full-time equivalent (person/year);
- R&D personnel by level of (formal) qualification, in accordance with the International Standard Classification of Education [7];
- R&D personnel by occupation, in accordance with the International Standard Classification of Occupations [8];
- Researchers by age (in accordance with the United Nations Provisional Guidelines on Standard International Age Classifications, since at the former form the age groups have been different);
- R&D personnel by gender (at the former form only researchers have been identified by gender);
- Funds from abroad by sources of funds (at the former form the funds from abroad have not been represented);
- R&D expenditure by sectors of performance;
- Current expenditure for R&D administration and other supporting activities;
- R&D expenditure by socio-economic objectives.

În plus, clasificarea națională a sectoarelor de performanță, care, tradițional, corespundea subordonării unui minister, a fost revizuită în conformitate cu standardele și definițiile OECD. O definiție mai clară a tipurilor de cercetare-dezvoltare, la fel, a fost introdusă în noua formă.

La pregătirea noii forme statistice, au fost utilizate clasificările naționale dezvoltate în conformitate cu clasificările internaționale respective: Clasificatorul Activităților în Economia Moldovei (ediția-2005) corespunde International Standard Industrial Classification of all Economic Activities – ISIC (rev.3); Clasificatorul Statistic al Produselor și Serviciilor în Republica Moldova (ediția-1999) dezvoltat în conformitate cu Statistical Classification of Products by Activity in the European Economic Community (CPA, 1993).

Anchetarea-pilot

Pentru efectuarea anchetării-pilot, în baza noii forme statistice, au fost selectate patru organizații din diferite sectoare, și anume: Institutul de Energetică al Academiei de Științe (sectorul guvernamental), Universitatea de Stat din Tiraspol (sectorul învățământului superior), Compania „Romany Gaz Group” (sectorul antreprenorial) și Institutul pentru Politici Publice (sectorul privat non-profit).

Anchetarea a arătat că, la compartimentul „Cheltuieli”, cele mai mari dificultăți au fost constatate la colectarea datelor privind distribuția cheltuielilor după tipurile de activitate economică și obiectivele socio-economice. Este util de a compara datele anchetării cu cele din sursele bugetare, în special la Institutul de cercetare și Universitate. La compartimentul „Personal”, mai dificilă s-a dovedit a fi determinarea datelor în echivalent normă întreagă, deoarece a fost realizat pentru prima dată la noi în țară. În acest scop, a fost utilizată următoarea metodologie:

- numărul personalului este estimat în persoane fizice;
- aceste date sunt reduse la echivalent normă întreagă (ENI) sau persoane-ani cheltuite pentru cercetare-dezvoltare;
- un ENI este luat ca o persoană-an. Astfel, o persoană ce cheltuiește 30% din timpul său pentru cercetare-dezvoltare și restul pentru alte activități e considerat 0,3 ENI. Similar, dacă o persoană este angajată complet în cercetare-dezvoltare într-o unitate de cercetare pe parcursul a 6 luni, rezultatul este considerat ca 0,5 ENI;
- numărul pozițiilor pentru fiecare categorie de personal este calculată și apoi multiplicată cu coeficientul de cercetare-dezvoltare stabilit (o persoană poate să fie maximum un ENI într-un an).

Procesul de colectare și rezultatele obținute în urma anchetării-pilot în baza noii forme a arătat că:

- în cadrul *sectorului guvernamental*, introducerea noilor indicatori trebuie să aibă loc paralel cu modificarea formelor statistice pentru raportul anual al organizațiilor din cadrul Academiei de Științe a Moldovei;

Furthermore, the national classification of sector of performance, which traditionally was in line with subordination to a ministry, has been revised in accordance with OECD standards and definitions of R&D sectors. More clear definition of types of R&D has been introduced in the form.

During preparation of the new statistical form the national classification has been developed according to respective international classification: Classification of Activities from Moldovan Economy (edition-2005) in line with International Standard Industrial Classification of all Economic Activities – ISIC (rev.3); and Statistical Classification of Products in the Republic of Moldova (edition-1999) that has been developed in accordance with Statistical Classification of Products by Activity in the European Economic Community (CPA, 1993).

Pilot survey

In order to conduct the pilot survey based upon the newly developed statistical forms, four organizations from different sectors of performance have been chosen, namely Institute of Power Engineering of the Academy of Sciences (government sector), Tiraspol State University (higher education sector), “Romany Gas Group” (business enterprise sector), and Institute for Public Policy (private non-profit sector).

The survey had shown that in the section “Expenditures” of the statistical form there were more difficulties in collecting data regarding the distribution of expenditures by types of economical activity and socio-economic objectives. It is useful to compare data from performer with budgetary sources, principally at the research institute and at the university. In the section “Personnel” more difficulties appeared when to determine data about full time equivalent because it was done for the first time in our country. For this aim the following methodology has been used:

- the number of personnel in headcount is estimated;
- these data is reduced to full-time equivalent (FTE) or person-years spent on R&D;
- one FTE is taken as one-person year. So, a person who spends 30% of his/her time on R&D and the rest on other activities is considered as 0.3 FTE. Similarly, if a full-time R&D person is employed in R&D unit for only six months, this result is considered as 0.5 FTE;
- the number of positions for each category of personnel has been calculated and then multiplied to appropriate R&D coefficients (Note: one person can at maximum represent one FTE on R&D in any year).

The results of collecting R&D data based upon the new form of the General National Survey and the conducted pilot survey has shown that

- within the *Government sector* modifications of the Annual report for organizations of the Academy of Sciences of Moldova, namely structure and indicators, are needed;

- în *sectorul învățământului superior*, trebuie avut în vedere că, până în prezent, universitățile colectează date privind personalul și cheltuielile de cercetare-dezvoltare numai bazându-se pe sursele de finanțare care intră în universitate sub formă de proiecte de cercetare-dezvoltare. Activitățile de cercetare-dezvoltare efectuate la catedre și finanțate din fonduri universitare generale și sursele proprii ale universității nu sunt incluse în statistica oficială. De aceea, este necesară o clarificare în termenii distribuției funcționale a cheltuielilor de cercetare-dezvoltare după sursa de finanțare;
- *sectorul antreprenorial* necesită date clare privind distribuția cercetării-dezvoltării conform activităților economice. Este necesar de a utiliza coeficienți care ar permite determinarea cotei-părți a activităților de cercetare-dezvoltare la o companie industrială;
- în *sectorul privat non-profit*, s-a evidențiat faptul că există un important flux de fonduri de peste hotare. Referitor la obiectivele socio-economice, este necesar de definit activitățile economice în cadrul proiectelor de cercetare-dezvoltare. Personalul de cercetare-dezvoltare în ENI trebuie calculat atent atât în baza personalului de bază, cât și a celui angajat pe bază de contract.

Concluzii, propuneri

Efectuarea anchetării-pilot a evidențiat necesitatea schimbărilor adiționale și îmbunătățirii formei statistice pregătite. Însă, există, de asemenea, necesitatea de a lua măsuri pentru implementarea colecțiilor datelor în conformitate cu standardele internaționale. Este necesar de a modifica forma statistică în sensul simplificării și reducerii acesteia. În următoarea etapă, se impune pregătirea unor tabele simplificate pentru completare, în special pentru organizațiile din sectoarele privat non-profit și antreprenorial. Este evident că și instrucțiunile de completare necesită îmbunătățiri. În instrucțiunile pentru sectorul antreprenorial, ar fi binevenită, spre exemplu, explicarea modalității de deosebire a cercetării-dezvoltării de pre-producție. Se recomandă ca, în forma statistică, să fie cerute la început date privind personalul, apoi cele privind cheltuielile.

O atenție specială trebuie acordată organizațiilor din sectorul privat non-profit, deoarece la BNS, nu există experiență de colectare a datelor de la aceste entități. În sectorul antreprenorial, de asemenea, nu toate organizațiile cu activități de cercetare-dezvoltare furnizează date statistice. De aceea, există o insuficiență de date, dar și de personal calificat pentru completarea formelor statistice în aceste sectoare.

Pentru o mai bună și adecvată comparabilitate internațională, Moldova ar trebui să introducă și anumite subclasificări ale sectoarelor, ex., tipurile de întreprinderi după numărul de angajați, după proprietate etc.

- the *Higher education sector* has to take into account the traditional funding of the R&D projects, so far, the university collects data on R&D personnel and expenditure only based on source of funds directly entering the university in the format of R&D projects. R&D activities carried out at the departments, financed from general university funds and own sources of university are not included in official statistics. Therefore, clarification should be made in terms of functional distribution of R&D expenditures by source of funds;
- the *business enterprise sector* needs clear data about the distribution of R&D by economic activities. Therefore, it is necessary to use coefficients permitting to assess the share of R&D activities in an industrial company;
- for *private non-profit sector* it was shown that there is an important inflow of funds from abroad. When it comes to the socio-economic objectives, the types of economic activities within an R&D project have to be defined. Moreover, the R&D Personnel in FTE should be counted carefully based upon the contracts with full-time personnel and part-time personnel in this sector.

Conclusions, proposals

By performing the pilot survey it became obvious to do additional changes and improvements in the prepared statistical form. However, there is also a need to take measures and procedures in order to implement the collection of R&D data in accordance with international standards. It is necessary to continue the improvement of the new statistical form to make it simpler and shorter. For the pilot survey the changes have been done. As a next step, it is necessary to prepare simplified tables for filling in the data, in particular for organizations from the private non-profit and the business enterprise sectors. It is rather obvious, that instructions also need improvements. In the instructions for the business enterprise sector, for example, it would be worthwhile to explain how to distinguish R&D and pre-production. It is recommended in the statistical form to require firstly the data on R&D personnel, then on expenditure.

Special attention should be given to organizations from the private non-profit sector. So far, there is no experience in the national statistical office how to collect data from organizations of this sector. In the business enterprise sector not all organizations with R&D activities submit data (official statistics cover some designing and industrial enterprises with R&D activities, but not new economic actors). Therefore, there is lack of data and also shortage of competent personnel to fill in statistical forms in this sector.

For better and more adequate international comparison in the future, Moldova needs to include sub-classifications of the sectors, for example the types of enterprise according to number of employees, by ownership, etc.

Pentru obținerea unor date complete, este foarte important de a face estimări și de a utiliza coeficienți. În acest context, R. Moldova trebuie să-și dezvolte metodologii și coeficienți pentru toate tipurile de organizații, în special, în sectorul învățământului superior referitor la cheltuielile care nu sunt acoperite din proiectele de cercetare, de asemenea, la calcularea echivalentului normă întregă etc.

Este esențial de a întreprinde următoarele măsuri la nivel național:

- Dezvoltarea studiilor științifice în domeniu, educația și perfecționarea statistică;
- Organizarea anchetării naționale de cercetare-dezvoltare în baza Manualului Frascati, cu acoperirea tuturor unităților cu activitate de cercetare-dezvoltare;
- Utilizarea unor cerințe de calitate, timp și relevanță la anchetarea cercetării științifice la fiecare etapă, pentru a genera impact pozitiv de la funcționarea sistemului statistic;
- Asigurarea unei continuități a abordărilor metodologice în procesul de adaptare a statisticii științei la standardele internaționale. Se recomandă BNS de a utiliza o metodologie de construire a seriilor de timp ale statisticii științei în țară, într-o manieră comparabilă cu practica internațională, după cum a fost implementată în Rusia în perioada tranziției la standardele internaționale [9, p.184-185];
- Efectuarea unor sondaje regulate cu utilizatorii informației pentru identificarea cerințelor lor în date (guvern, antreprenori, unități de cercetare, mass-media). Opiniile utilizatorilor trebuie luate în considerare la definirea domeniului cercetărilor metodologice, pentru planificarea observațiilor statistice și organizarea și distribuirea datelor statistice;
- Implicarea experților și organizațiilor specializate internaționale în procesul de implementare a noii forme statistice în Republica Moldova.

To obtain complete data it is very important to do estimations and to use coefficients. Therefore, Moldova needs to develop methodologies and coefficients to all types of organizations, especially in the higher education sector regarding the expenditure that are not financed from research projects, and also the calculation of full time equivalent, etc.

It is essential also to undertake the following measures at national level:

- Developing R&D statistical studies and statistical education and retraining;
- Organizing the National R&D survey based on the Frascati Manual with coverage of all R&D performing units;
- Using appropriate quality, timeliness and relevance requirements should be followed at each stage of research development to generate inevitably positive impacts on the efficiency of statistical system's operation;
- Assuring a continuity of methodological approaches statistical reporting while adapting it to international standards. NBS is recommended to employ a methodology of construction of time series of statistical data on science development in the country in a way comparable with international practice, as it was implemented in Russia during the transition to international standards [9, p.184-185].
- Starting with regular surveys of statistic information users to identify their requirements in data (government, business, research centers, universities, enterprises, and mass media). Users' opinions should be taken into consideration to define the area of methodological research, to plan statistical observations and to organize and distribute statistical data.
- Involvement of international experts and specialized international organizations in the process of implementation of a new statistical form in the Republic of Moldova.

Bibliografie / Bibliography:

1. Inzelt A. (2005). *Indicators in Policy Deliberations* // In: Science and Technology Policy Lessons for CEE Countries. Expert Publishing House, Bucharest
2. OECD (2002). *Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Survey on Research and Experimental Development*. Paris: OECD
3. Eurostat (2007). *Comparison between NABS 2007 and NABS 1992*
4. UNESCO (1978). *Recommendation concerning the International Standardization of Statistics on Science and Technology*. Issued by the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization on 27 November 1978
5. UNESCO (1984). *Manual for Statistics on Scientific and Technological Activities*. Published by the former UNESCO Division for Statistics
6. BNS (2008). Raportul statistic 1-știința „Activitatea de cercetare-dezvoltare”. Biroul Național de Statistică, Chișinău
7. UNESCO (1997). *ISCED (International Standard Classification of Education)*. Paris: UNESCO
8. ILO (1990). *International Standard Classification of Occupations: ISCO-88*. Geneva: ILO
9. Gokhberg L. (2003). *R&D Statistics*. M., TEIS

ANALIZA UNOR PROPRIETĂȚI PROBABILISTE ALE FUNCȚIEI- SCOP ÎN DOUĂ MODELE DE PRODUCȚIE

Lect. sup. Anatol BARACTARI, ASEM

Se modelează și analizează, sub aspect analitic, venitul mediu al întreprinderii când se iau în considerare fluctuațiile stocastice ale cererii. Se cercetează două modalități de lansare a produselor, când o parte din producția fabricată este irealizabilă și cazul în care fiecare produs este divizat în două categorii de calitate. Pentru ambele cazuri, se argumentează aspectele decizionale privind volumele lansate, pentru situații de risc și incertitudine.

Cuvinte-cheie: Întreprindere, cerere aleatorie, ofertă, risc, incertitudine, venit mediu maxim, programe optime de producție, calitate, funcție concavă, criteriu maxim.

Modelarea mecanismului de optimizare a programelor de producție este oglindită în diverse lucrări de specialitate [1, 3, 4, 5], fiind abordate, în general, situațiile când, fie că cererea la producția fabricată este mult mai mare decât volumele lansate sau există ipoteza că volumul bunurilor propuse pe piață se va realiza cu certitudine. Pentru o reprezentare mai adecvată a situațiilor respective, sunt propuse și analizate două modele de optimizare a programelor de producție, în care cererea poate avea un comportament aleatoriu sau incert.

Modelul 1. Cercetarea situației în care se ia în considerare producția irealizabilă

În activitatea de producere, de obicei, este imposibil, din mai multe considerente, de a fabrica doar bunuri fără anumite defecte sau care corespund totalmente condițiilor tehnologice. Astfel, în aceste circumstanțe, pentru a reflecta mai adecvat realitatea, sunt necesare unele concretizări ale modelului:

$$V(y; Y) = \sum_{j=1}^n \varphi_j(y_j; Y_j) \rightarrow \max_y \quad (1)$$

cu restricțiile:

$$\sum_{j=1}^n a_{ij} y_j \leq b_i, i = \overline{1, m}, \quad (2)$$

$$\underline{y}_j \leq y_j \leq \overline{y}_j, j = \overline{1, n} \quad (3)$$

$$\underline{Y}_j \leq Y_j \leq \overline{Y}_j, j = \overline{1, n}. \quad (4)$$

unde: v_j indică prețul unitar al produsului j , $j = \overline{1, n}$; y_j – cantitatea (volumul) bunului j – mărime ce urmează a fi determinată pe parcurs; $V(y)$ – venitul total ce s-ar obține de la realizarea produselor output, oferite în cantitățile y_1, y_2, \dots, y_n , luând în considerare vectorul de cerere $Y = (Y_1, Y_2, \dots, Y_n)$; b_i – disponibilul resurselor de tip i , $i = \overline{1, m}$; a_{ij} – coeficientul tehnologic – cantitatea resursei i utilizate pentru producerea unei unități de produs j , $i = \overline{1, m}$, $j = \overline{1, n}$; \underline{y}_j și \overline{y}_j semnifică nivelul obligatoriu minim și capacitatea maximă de

ANALYSIS OF SOME PROBABILISTIC PROPERTIES OF OBJECTIVE FUNCTION IN TWO MODELS OF PRODUCTION

Sup. Lect. Anatol BARACTARI, AESM

We model and analyze the revenue of enterprise represented in analytical form, considering stochastic behavior of demand. We research two modalities for supply of productions, when a part of goods can't be sold and the case when each product is divided in two categories of quality. For both cases are presented decisional aspects about supplied quantities for risky and uncertain situations.

Enterprise, random supply, demand, risk, uncertainty, average maximum income, optimal programs of production, quality, concave function, maximum criteria.

The modeling of mechanism for optimization of production's programs is described in different works of specialty [1, 3, 4, 5], where are presented generally situations when, whether supply for production is much more then demanded quantities or exists hypothesis that quantity of supplied goods will be certainly sold. To get a more adequate representation of respective situations we propose and analyze two models of optimization of production's programs, where behavior of supply can be risky or uncertain.

Model 1. Research of situation when a part of production can't be sold

Usually in activity of production is impossible, from many reasons, to produce only goods without defects or goods that satisfy all technological standards. In these circumstances, to represent more adequately real situations, we consider necessary some concretizations of the following model:

$$V(y; Y) = \sum_{j=1}^n \varphi_j(y_j; Y_j) \rightarrow \max_y \quad (1)$$

subject to:

$$\sum_{j=1}^n a_{ij} y_j \leq b_i, i = \overline{1, m}, \quad (2)$$

$$\underline{y}_j \leq y_j \leq \overline{y}_j, j = \overline{1, n} \quad (3)$$

$$\underline{Y}_j \leq Y_j \leq \overline{Y}_j, j = \overline{1, n}. \quad (4)$$

here: v_j – income per unit of product j , $j = \overline{1, n}$; y_j – quantity of good j – value that will be determined later; $V(y)$ – total income that can be obtained selling output products, supplied in quantities y_1, y_2, \dots, y_n , considering the vector of demand $Y = (Y_1, Y_2, \dots, Y_n)$; b_i – quantity of available resources of type i , $i = \overline{1, m}$; a_{ij} – technological coefficient – quantity of resource i used to produce an unit of good j , $i = \overline{1, m}$, $j = \overline{1, n}$; \underline{y}_j and \overline{y}_j signify minimum obligatory level and maximum production possibilities of enterprise, respectively,

producere a întreprinderii corespunzător, în raport cu produsul j , iar \underline{Y}_j și \overline{Y}_j – plafonul minim și maxim, respectiv, al cererii la bunul j , $i = \overline{1, n}$.

Fie ($0 < k_j \leq 1$) reprezintă ponderea producției competitive în volumul lansat y_j , iar $\alpha_j (\alpha_j = 1 - k_j)$ partea care nu poate fi acceptată spre realizare (conform anumitor standarde). Presupunem k_j – fixat, cu toate că, în general, ar putea exista o dependență în raport cu volumul producției $k_j = k_j(y_j)$. În acest caz, venitul total este determinat de următoarea dependență:

$$V(y; Y) = \sum_{j=1}^n [v_j \cdot \min\{k_j y_j; Y_j\} - p_j \cdot \max\{y_j - Y_j; \alpha_j y_j\}] \quad (5)$$

cu restricțiile (2), (3), (4).

Expresia din paranteza pătrată, care definește funcția (5), se va nota cu $\varphi_j(y_j; Y_j)$ și, în acest caz, o formă echivalentă a acesteia este următoarea:

$$\varphi_j(y_j; Y_j) = \begin{cases} v_j \cdot Y_j - p_j(y_j - Y_j), & \text{pentru } Y_j \leq k_j y_j \\ v_j k_j y_j - p_j \alpha_j y_j & \text{pentru } Y_j > k_j y_j \end{cases}$$

Vom analiza unele proprietăți ale funcției $\varphi_j(y_j; Y_j)$ pentru cazul în care cererea la produsul j – mărimea Y_j , reprezintă o variabilă aleatorie cu distribuție uniformă pe intervalul $[\underline{Y}_j, \overline{Y}_j]$.

Vom evalua media venitului maximal, în raport cu bunul j , neluând în considerare restricțiile (2). În acest scop, considerăm indicatorul:

$$\Phi_j^{med}(y_j) = \int_{\underline{Y}_j}^{\overline{Y}_j} \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot [\varphi_j(y_j; Y_j)] dY_j \rightarrow \max_{y_j \in \{\underline{Y}_j, \overline{Y}_j\}}$$

Efectuând calculele necesare, constatăm:

1) dacă $y_j \leq \frac{\underline{Y}_j}{k_j}$ urmează că

$$\Phi_j^{med}(y_j) = (v_j k_j - p_j \alpha_j) \cdot y_j;$$

2) dacă $\frac{\underline{Y}_j}{k_j} \leq y_j \leq \frac{\overline{Y}_j}{k_j}$ sau $\underline{Y}_j \leq k_j y_j \leq \overline{Y}_j$, atunci:

$$\begin{aligned} \Phi_j^{med}(y_j) &= \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\int_{\underline{Y}_j}^{k_j y_j} \varphi_j(y_j; Y_j) dY_j + \int_{k_j y_j}^{\overline{Y}_j} \varphi_j(y_j; Y_j) \cdot \right. \\ &\cdot dY_j \left. \right] = \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left[-\frac{v_j + p_j}{2} \cdot k_j^2 y_j^2 + (p_j \underline{Y}_j + (v_j k_j - \right. \\ &\left. - p_j \alpha_j) \overline{Y}_j) y_j - \frac{v_j + p_j}{2} \underline{Y}_j^2 \right]; \end{aligned}$$

Evident, funcția $\Phi_j^{med}(y_j)$ este concavă și diferențiable pe intervalul $(\underline{Y}_j/k_j; \overline{Y}_j/k_j)$. Luând în vedere condiția necesară de extremum, care, în acest caz, este și suficientă, obținem:

$$\frac{d\Phi_j^{med}(y_j)}{dy_j} = \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left[-(v_j + p_j) \cdot k_j^2 y_j + \right.$$

in rapport with good j , but \underline{Y}_j and \overline{Y}_j – minimum and maximum value of demand, respectively, for the good j , $i = \overline{1, n}$.

We consider ($0 < k_j \leq 1$) represents part of competitive production from demand quantity y_j , and $\alpha_j (\alpha_j = 1 - k_j)$ – part that can not be sold (according to certain standards). Let suppose k_j – fixed, however, generally can exist a dependence of quantity of produced goods $k_j = k_j(y_j)$. In this case total revenue can be represented as following dependence:

$$V(y; Y) = \sum_{j=1}^n [v_j \cdot \min\{k_j y_j; Y_j\} - p_j \cdot \max\{y_j - Y_j; \alpha_j y_j\}] \quad (5)$$

with constraints (2), (3), (4).

Expression from square parentheses that define function (5), will be represented by $\varphi_j(y_j; Y_j)$ and, in this case, an equivalent form of expression is following:

$$\varphi_j(y_j; Y_j) = \begin{cases} v_j \cdot Y_j - p_j(y_j - Y_j), & \text{pentru } Y_j \leq k_j y_j \\ v_j k_j y_j - p_j \alpha_j y_j & \text{pentru } Y_j > k_j y_j \end{cases}$$

Further on, we will analyze some proprieties of function $\varphi_j(y_j; Y_j)$ for the case when demand of good j – value Y_j represents a random variable with uniform distribution on interval $[\underline{Y}_j, \overline{Y}_j]$.

We will evaluate the average of maximum income, for the good j , ignoring constraints (2). For this goal we consider the following indicator:

$$\Phi_j^{med}(y_j) = \int_{\underline{Y}_j}^{\overline{Y}_j} \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot [\varphi_j(y_j; Y_j)] dY_j \rightarrow \max_{y_j \in \{\underline{Y}_j, \overline{Y}_j\}}$$

Making necessary calculation we establish:

1) if $y_j \leq \frac{\underline{Y}_j}{k_j}$ follow that

$$\Phi_j^{med}(y_j) = (v_j k_j - p_j \alpha_j) \cdot y_j;$$

2) for $\frac{\underline{Y}_j}{k_j} \leq y_j \leq \frac{\overline{Y}_j}{k_j}$ or $\underline{Y}_j \leq k_j y_j \leq \overline{Y}_j$, then:

$$\begin{aligned} \Phi_j^{med}(y_j) &= \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\int_{\underline{Y}_j}^{k_j y_j} \varphi_j(y_j; Y_j) dY_j + \int_{k_j y_j}^{\overline{Y}_j} \varphi_j(y_j; Y_j) \cdot \right. \\ &\cdot dY_j \left. \right] = \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left[-\frac{v_j + p_j}{2} \cdot k_j^2 y_j^2 + (p_j \underline{Y}_j + (v_j k_j - \right. \\ &\left. - p_j \alpha_j) \overline{Y}_j) y_j - \frac{v_j + p_j}{2} \underline{Y}_j^2 \right]; \end{aligned}$$

Evidently, function $\Phi_j^{med}(y_j)$ is concave and differentiable on interval $(\underline{Y}_j/k_j; \overline{Y}_j/k_j)$. Considering the necessary condition of extreme, that, in this case is sufficient, we obtain:

$$\frac{d\Phi_j^{med}(y_j)}{dy_j} = \frac{1}{\overline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left[-(v_j + p_j) \cdot k_j^2 y_j + \right.$$

$$+ \left(p_j \underline{Y}_j + (v_j k_j - p_j \alpha_j) \bar{Y}_j \right) = 0.$$

Dacă admitem $v_j k_j > p_j \alpha_j$, atunci indicatorul $\Phi_j^{med}(y_j)$ obține valoarea maximă pentru:

$$y_j^* = \frac{p_j \underline{Y}_j + k_j (v_j + p_j) \bar{Y}_j - p_j \bar{Y}_j}{(v_j + p_j) \cdot k_j^2} = \frac{\bar{Y}_j}{k_j} - \frac{p_j (\bar{Y}_j - \underline{Y}_j)}{(v_j + p_j) \cdot k_j^2}$$

care se încadrează strict în intervalul $(\underline{Y}_j/k_j; \bar{Y}_j/k_j)$. Valoarea respectivă a venitului mediu maximal va fi egală cu:

$$\begin{aligned} \max_{\frac{\underline{Y}_j}{k_j} \leq y_j \leq \frac{\bar{Y}_j}{k_j}} \Phi_j^{med}(y_j) &= \Phi_j^{med}(y_j^*) = \frac{1}{\bar{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left[-\frac{(v_j + p_j)}{2} \cdot k_j^2 \frac{(p_j \underline{Y}_j + (v_j + p_j) \bar{Y}_j - p_j \bar{Y}_j)^2}{(v_j + p_j)^2 \cdot (k_j^2)^2} + (p_j \underline{Y}_j + (v_j k_j - p_j \alpha_j) \bar{Y}_j) \right. \\ &\quad \left. \frac{(p_j \underline{Y}_j + (v_j + p_j) k_j \bar{Y}_j - p_j \bar{Y}_j)}{(v_j + p_j) \cdot k_j^2} - \frac{(v_j + p_j) \cdot \underline{Y}_j^2}{2} \right] = \\ &= \frac{(v_j k_j - p_j \alpha_j) [(v_j k_j - p_j \alpha_j) (\bar{Y}_j + \underline{Y}_j) + 2 p_j \underline{Y}_j]}{2(v_j + p_j) \cdot k_j^2}. \end{aligned}$$

Dacă coeficientul de competitivitate k_j ar fi egal cu 1, atunci valoarea pentru ultima expresie capătă forma:

$$\begin{aligned} \Phi_j^{med}(y_j^*) &= \frac{v_j [v_j (\bar{Y}_j + \underline{Y}_j) + 2 p_j \underline{Y}_j]}{2(v_j + p_j)} = \frac{v_j}{2} \left[\underline{Y}_j + \right. \\ &\quad \left. + \frac{p_j}{v_j + p_j} \underline{Y}_j + \frac{v_j}{v_j + p_j} \bar{Y}_j \right]. \end{aligned}$$

Vom analiza două cazuri particulare, în ambele k_j fiind considerat egal cu 1.

Cazul 1. Din formulele de mai sus, obținem nemijlocit: $y_j^* = \frac{p_j}{v_j + p_j} \underline{Y}_j + \frac{v_j}{v_j + p_j} \bar{Y}_j > \underline{Y}_j$, iar $\Phi_j^{med}(y_j^*) > \frac{v_j}{2} (\underline{Y}_j + \bar{Y}_j) = v_j \cdot \underline{Y}_j$. Expresia $v_j \cdot \underline{Y}_j$ reprezintă valoarea venitului maximal în raport cu produsul j , dacă decizia optimă s-ar lua în conformitate cu criteriul Wald;

Cazul 2. Să presupunem situația că $v_j = 2p_j$ și $\bar{Y}_j = 2\underline{Y}_j$ (în particular, p_j ar putea semnifica costul unitar al produsului j). În asemenea caz, venitul mediu maximal corespunzător este egal:

$$\begin{aligned} \frac{2p_j}{2} \left[\underline{Y}_j + \frac{p_j}{3p_j} \underline{Y}_j + \frac{2p_j}{3p_j} \bar{Y}_j \right] &= p_j \left(\frac{4}{3} \underline{Y}_j + \frac{2}{3} \bar{Y}_j \right) \Big|_{\bar{Y}_j=2\underline{Y}_j} = \\ &= \frac{8}{3} p_j \underline{Y}_j = \frac{4}{3} v_j \underline{Y}_j = v_j \underline{Y}_j + \frac{1}{3} v_j \underline{Y}_j \end{aligned}$$

$$+ \left(p_j \underline{Y}_j + (v_j k_j - p_j \alpha_j) \bar{Y}_j \right) = 0.$$

If we admit $v_j k_j > p_j \alpha_j$, then indicator $\Phi_j^{med}(y_j)$ gets maximum value for:

$$y_j^* = \frac{p_j \underline{Y}_j + k_j (v_j + p_j) \bar{Y}_j - p_j \bar{Y}_j}{(v_j + p_j) \cdot k_j^2} = \frac{\bar{Y}_j}{k_j} - \frac{p_j (\bar{Y}_j - \underline{Y}_j)}{(v_j + p_j) \cdot k_j^2}$$

that strictly respects the interval $(\underline{Y}_j/k_j; \bar{Y}_j/k_j)$. The respective value of maximum average income will equal with:

$$\begin{aligned} \max_{\frac{\underline{Y}_j}{k_j} \leq y_j \leq \frac{\bar{Y}_j}{k_j}} \Phi_j^{med}(y_j) &= \Phi_j^{med}(y_j^*) = \frac{1}{\bar{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left[-\frac{(v_j + p_j)}{2} \cdot k_j^2 \frac{(p_j \underline{Y}_j + (v_j + p_j) \bar{Y}_j - p_j \bar{Y}_j)^2}{(v_j + p_j)^2 \cdot (k_j^2)^2} + (p_j \underline{Y}_j + (v_j k_j - p_j \alpha_j) \bar{Y}_j) \right. \\ &\quad \left. \frac{(p_j \underline{Y}_j + (v_j + p_j) k_j \bar{Y}_j - p_j \bar{Y}_j)}{(v_j + p_j) \cdot k_j^2} - \frac{(v_j + p_j) \cdot \underline{Y}_j^2}{2} \right] = \\ &= \frac{(v_j k_j - p_j \alpha_j) [(v_j k_j - p_j \alpha_j) (\bar{Y}_j + \underline{Y}_j) + 2 p_j \underline{Y}_j]}{2(v_j + p_j) \cdot k_j^2}. \end{aligned}$$

If coefficient of competitiveness k_j will be equal to 1, then the value of the last expression will get the following form:

$$\begin{aligned} \Phi_j^{med}(y_j^*) &= \frac{v_j [v_j (\bar{Y}_j + \underline{Y}_j) + 2 p_j \underline{Y}_j]}{2(v_j + p_j)} = \frac{v_j}{2} \left[\underline{Y}_j + \right. \\ &\quad \left. + \frac{p_j}{v_j + p_j} \underline{Y}_j + \frac{v_j}{v_j + p_j} \bar{Y}_j \right]. \end{aligned}$$

We will analyze 2 particularly cases, in both of them k_j being considered equal with 1.

Case 1. Using recent formulas we obtain directly: $y_j^* = \frac{p_j}{v_j + p_j} \underline{Y}_j + \frac{v_j}{v_j + p_j} \bar{Y}_j > \underline{Y}_j$, and $\Phi_j^{med}(y_j^*) > \frac{v_j}{2} (\underline{Y}_j + \bar{Y}_j) = v_j \cdot \underline{Y}_j$. Expression $v_j \cdot \underline{Y}_j$ represents value of maximum revenue in relation with product j , if the optimal decision will be taken using Wald criterion;

Case 2. Let's suppose a situation when $v_j = 2p_j$ and $\bar{Y}_j = 2\underline{Y}_j$ (in particular case, p_j can represent the cost per unit of product j). In such case maximum average revenue will be equal with:

$$\begin{aligned} \frac{2p_j}{2} \left[\underline{Y}_j + \frac{p_j}{3p_j} \underline{Y}_j + \frac{2p_j}{3p_j} \bar{Y}_j \right] &= p_j \left(\frac{4}{3} \underline{Y}_j + \frac{2}{3} \bar{Y}_j \right) \Big|_{\bar{Y}_j=2\underline{Y}_j} = \\ &= \frac{8}{3} p_j \underline{Y}_j = \frac{4}{3} v_j \underline{Y}_j = v_j \underline{Y}_j + \frac{1}{3} v_j \underline{Y}_j \end{aligned}$$

care, evident, reprezintă un venit cu 33,(3)% mai mare decât valoarea garantată de $v_j \cdot \underline{Y}_j$ u.m. pe care o asigură criteriul maxim.

Se poate constata că, dacă am admite $v_j = 2p_j$ iar $\overline{Y}_j = 3\underline{Y}_j$, atunci venitul respectiv $\Phi_j^{med}(y_j^*(med))$ e cu 66,(6)% mai mare, iar în cazul când $\overline{Y}_j = 4\underline{Y}_j$, atunci $\Phi_j^{med}(y_j^*(med))$ ar fi cu 100% mai mare decât venitul asigurat de criteriul maxim.

Modelul 2. Modelarea ofertei când fiecare produs se specifică în două categorii de calitate

Admitem, în continuare, că k_j semnifică ponderea producției j de calitate A (superioară), iar α_j – ponderea producției j de calitate B. Definim cu $\Phi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ – valoarea venitului pentru situația când se decide de a realiza produsul j de calitate B doar după vânzarea integrală a produsului respectiv de calitate A, iar cu $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$ – venitul ce corespunde realizării mai întâi a produsului j de calitate B și apoi a celui de calitate A. Se poate constata:

$$\begin{aligned} \Phi_j^{AB}(y_j, Y_j) &= v_j^A \cdot \min\{k_j y_j; Y_j\} + v_j^B \cdot \min\{\max\{0; Y_j - k_j y_j\}; \alpha_j y_j\} - p_j \cdot \max\{0; y_j - Y_j\}, \\ \Phi_j^{BA}(y_j, Y_j) &= v_j^B \cdot \min\{\alpha_j y_j; Y_j\} + v_j^A \cdot \min\{\max\{0; Y_j - \alpha_j y_j\}; k_j y_j\} - p_j \cdot \max\{0; y_j - Y_j\}; \end{aligned}$$

Dacă am analiza pentru valori $y_j > Y_j$ funcția $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$, s-ar observa că coeficientul unghiular al acestei funcții este egal cu $[(v_j^B - v_j^A)\alpha_j - p_j]$ care, evident, e mai mic decât zero pentru $y_j < Y_j / \alpha_j$, și este egal cu $(-p_j)$ (dar care e mai mare decât valoarea $[(v_j^B - v_j^A)\alpha_j - p_j]$ pentru $y_j > Y_j / \alpha_j$. Deci, în punctul $y_j = Y_j / \alpha_j$ funcția $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$ este nediferențabilă în raport cu y_j și derivatele parțiale $\frac{\partial \Phi_j^{BA}(\cdot)}{\partial y_j}$ de stânga și de dreapta ale acesteia sunt corespunzător egale cu $[(v_j^B - v_j^A)\alpha_j - p_j]$ și $(-p_j)$.

În figura 1, sunt ilustrate graficele ambelor funcții $\Phi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ și $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$. Simplu, se constată că pentru toți $y_j \leq Y_j$, $\Phi_j^{AB}(\cdot) = \Phi_j^{BA}(\cdot)$ și, prin urmare, dacă oferta nu satisface cererea totală, atunci este indiferentă ordinea de realizare a producției (mai întâi, de calitate A, apoi B sau invers), în timp ce, în cazul $y_j > Y_j$, utilizarea funcției $\Phi_j^{AB}(\cdot)$ este, evident, mai rațională decât cea a funcției $\Phi_j^{BA}(\cdot)$. Suplimentar, vom accentua că $\Phi_j^{AB}(\cdot)$ este o funcție concavă în raport cu factorul y_j , pe când $\Phi_j^{BA}(\cdot)$ nu posedă o asemenea proprietate.

Vom analiza, în mod similar cu modelul precedent, unele proprietăți probabiliste ale funcției $\Phi_j(y_j, Y_j)$ definită în aspectul $\Phi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ în presupunerea că cererea la bunul j – mărimea Y_j la fel, reprezintă o variabilă aleatorie cu repartiție uniformă pe intervalul cunoscut $[\underline{Y}_j; \overline{Y}_j]$.

that, evidently, represents an income with 33,(3)% higher than guaranteed value $v_j \cdot \underline{Y}_j$ c.u. that is obtained using maximum criterion.

We can establish, that, if we admit $v_j = 2p_j$ and $\overline{Y}_j = 3\underline{Y}_j$, then adequate income $\Phi_j^{med}(y_j^*(med))$ is with 66,(6)% higher, and in situation when $\overline{Y}_j = 4\underline{Y}_j$, then $\Phi_j^{med}(y_j^*(med))$ will be with 100% greater then revenue guaranteed by maximum criterion.

Model 2. Demand's modeling in case when each product is divided in two categories of quality

Further on, we admit that k_j signify weight of production j of quality A (superior), and α_j – weight of production j of quality B. Defining with $\Phi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ – value of income for situation when we decide to sell product j of quality B only after we sold all part of this good of quality A, and with $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$ – revenue when we first sell product j of quality B and then product of quality A. We can establish:

$$\begin{aligned} \Phi_j^{AB}(y_j, Y_j) &= v_j^A \cdot \min\{k_j y_j; Y_j\} + v_j^B \cdot \min\{\max\{0; Y_j - k_j y_j\}; \alpha_j y_j\} - p_j \cdot \max\{0; y_j - Y_j\}, \\ \Phi_j^{BA}(y_j, Y_j) &= v_j^B \cdot \min\{\alpha_j y_j; Y_j\} + v_j^A \cdot \min\{\max\{0; Y_j - \alpha_j y_j\}; k_j y_j\} - p_j \cdot \max\{0; y_j - Y_j\}; \end{aligned}$$

Analyzing function $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$ for values $y_j > Y_j$, we observe that angular coefficient of this function is equal with $[(v_j^B - v_j^A)\alpha_j - p_j]$ that, evidently, is less than zero for $y_j < Y_j / \alpha_j$, and equal with $(-p_j)$ (but that is greater than value $[(v_j^B - v_j^A)\alpha_j - p_j]$ for $y_j > Y_j / \alpha_j$. So, in point $y_j = Y_j / \alpha_j$ function $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$ is non-differentiable in relation with y_j and partial

derivates $\frac{\partial \Phi_j^{BA}(\cdot)}{\partial y_j}$ on left and on right of this function are equal accordingly with $[(v_j^B - v_j^A)\alpha_j - p_j]$ and $(-p_j)$.

In figure 1 are presented graphics of functions $\Phi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ and $\Phi_j^{BA}(y_j, Y_j)$. We simply establish for all $y_j \leq Y_j$, $\Phi_j^{AB}(\cdot) = \Phi_j^{BA}(\cdot)$ and, in consequence, if demand is less than total supply, then the succession of production selling is indifferent (firstly quality A then B or reverse), while in case when $y_j > Y_j$, to use the function $\Phi_j^{AB}(\cdot)$ is, evidently, more reasonable then function $\Phi_j^{BA}(\cdot)$. Additionally, we will accentuate that $\Phi_j^{AB}(\cdot)$ is a concave function in relation with factor y_j , while $\Phi_j^{BA}(\cdot)$ does not have alike propriety.

We will analyze similarly with previous model, some probabilistic proprieties of function $\Phi_j(y_j, Y_j)$ defined in aspect $\Phi_j^{AB}(y_j, Y_j)$, supposing that demand of good j – value Y_j the same, represents a random value with uniform repartition on known interval $[\underline{Y}_j; \overline{Y}_j]$.

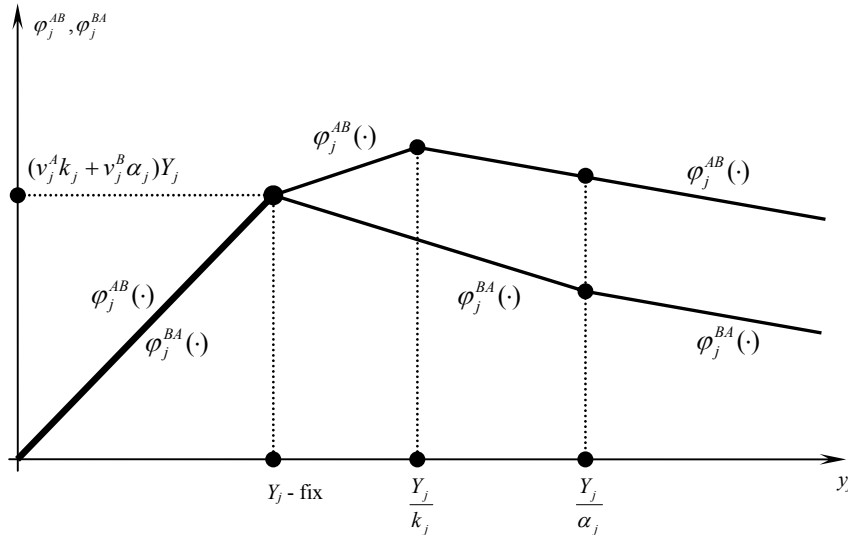


Figura / Figure 1. Interpretarea grafică a funcțiilor $\varphi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ (pentru $(v_j^A - v_j^B)k_j - p_j > 0$) și $\varphi_j^{BA}(y_j, Y_j)$. / Graphical interpretation of function $\varphi_j^{AB}(y_j, Y_j)$ (for $(v_j^A - v_j^B)k_j - p_j > 0$) and $\varphi_j^{BA}(y_j, Y_j)$.

În figura 2, se ilustrează cele 5 **situații** posibile, care specifică coraportul dintre cerere și ofertă cu luarea în considerare a celor două categorii de produse, pentru fiecare dintre ele vom determina aspectul analitic de calcul al valorii medii $\varphi_j^{med}(y_j)$ pentru indicatorul $\varphi_j(y_j, Y_j)$.

In figure 2 are illustrated those 5 **possible situations**, that detailed relations between demand and supply, considering two categories of goods, for each of them we will establish analytical form of calculation of average value $\varphi_j^{med}(y_j)$ for indicator $\varphi_j(y_j, Y_j)$.

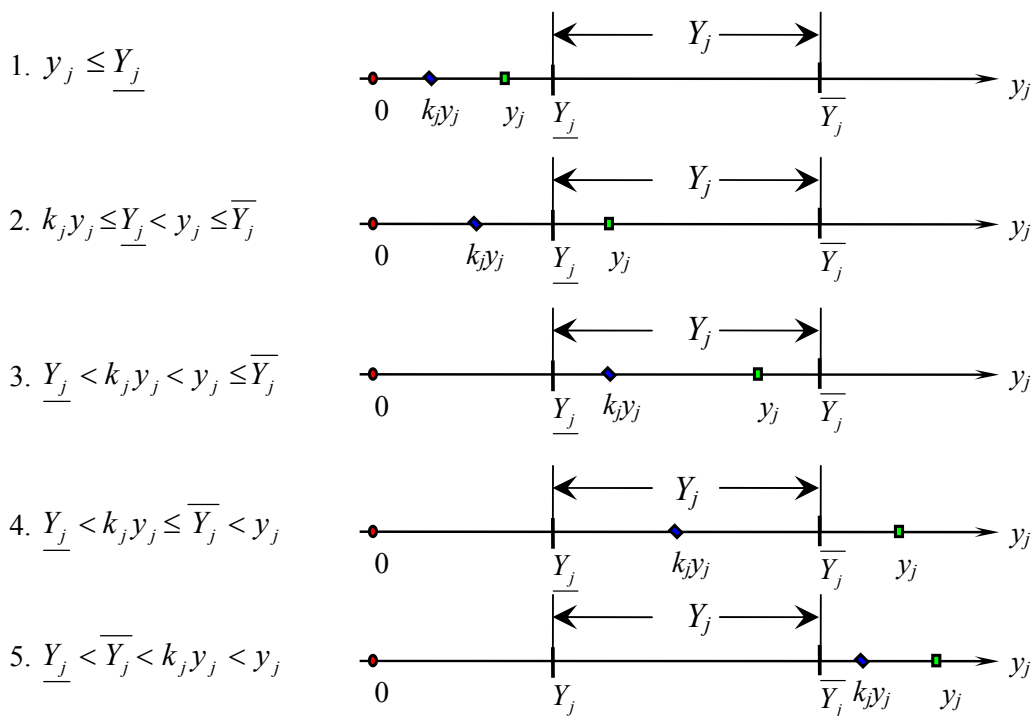


Figura / Figure 2. Specificarea raportului dintre cerere și ofertă / Detailed relations between demand and supply

Deci, calculăm pentru fiecare dintre cele cinci situații menționate valoarea indicatorului $\varphi_j^{med}(y_j)$:

Therefore, we calculate for each of 5 mentioned value of indicator $\varphi_j^{med}(y_j)$:

Situația 1. Pentru

$$y_j \leq \underline{Y}_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \int_{\underline{Y}_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) y_j dY_j = \\ = (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) y_j;$$

Situația 2. Fie

$$k_j y_j \leq \underline{Y}_j < y_j \leq \bar{Y}_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \int_{\underline{Y}_j}^{\bar{Y}_j} \varphi_j(y_j, Y_j) dY_j = \\ = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left\{ \int_{\underline{Y}_j}^{y_j} [v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) - p_j (y_j - Y_j)] dY_j + \right. \\ \left. + \int_{y_j}^{\bar{Y}_j} [v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j] y_j dY_j \right\} = \dots = v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) + \\ + \frac{v_j^B - p_j}{2(Y_j - \underline{Y}_j)} \cdot (y_j - \underline{Y}_j)^2 \quad (\text{Pentru } v_j^B < p_j, \text{ ultimul termen devine negativ});$$

Situația 3. Pentru

$$\underline{Y}_j < k_j y_j < y_j \leq \bar{Y}_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\int_{\underline{Y}_j}^{k_j y_j} (v_j^A Y_j - p_j (y_j - Y_j)) dY_j + \int_{k_j y_j}^{y_j} (v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) - p_j (y_j - Y_j)) dY_j + \int_{y_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) y_j dY_j \right] = \dots = \\ = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\left(\frac{4v_j^B - v_j^A + p_j}{2} k_j^2 - p_j - v_j^B (1 + k_j) \right) y_j^2 + \right. \\ \left. + (p_j \underline{Y}_j + (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) \bar{Y}_j) y_j - \frac{v_j^A + p_j}{2} \underline{Y}_j^2 \right];$$

Situația 4. Dacă

$$\underline{Y}_j < k_j y_j \leq \bar{Y}_j < y_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\int_{\underline{Y}_j}^{k_j y_j} (v_j^A Y_j - p_j (y_j - Y_j)) dY_j + \int_{k_j y_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) - p_j (y_j - Y_j)) dY_j \right] = \dots = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\frac{v_j^B - v_j^A}{2} k_j^2 y_j^2 + \right. \\ \left. + (p_j \underline{Y}_j + ((v_j^B - v_j^A) k_j - p_j) \bar{Y}_j) y_j + \left(\frac{v_j^B + p_j}{2} \bar{Y}_j^2 - \frac{v_j^A + p_j}{2} \underline{Y}_j^2 \right) \right];$$

Situation 1. For

$$y_j \leq \underline{Y}_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \int_{\underline{Y}_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) y_j dY_j = \\ = (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) y_j;$$

Situation 2. If

$$k_j y_j \leq \underline{Y}_j < y_j \leq \bar{Y}_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \int_{\underline{Y}_j}^{\bar{Y}_j} \varphi_j(y_j, Y_j) dY_j = \\ = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \cdot \left\{ \int_{\underline{Y}_j}^{y_j} [v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) - p_j (y_j - Y_j)] dY_j + \right. \\ \left. + \int_{y_j}^{\bar{Y}_j} [v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j] y_j dY_j \right\} = \dots = v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) + \\ + \frac{v_j^B - p_j}{2(Y_j - \underline{Y}_j)} \cdot (y_j - \underline{Y}_j)^2 \quad (\text{For } v_j^B < p_j, \text{ the last term becomes negative});$$

Situation 3. For

$$\underline{Y}_j < k_j y_j < y_j \leq \bar{Y}_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\int_{\underline{Y}_j}^{k_j y_j} (v_j^A Y_j - p_j (y_j - Y_j)) dY_j + \int_{k_j y_j}^{y_j} (v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) - p_j (y_j - Y_j)) dY_j + \int_{y_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) y_j dY_j \right] = \dots = \\ = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\left(\frac{4v_j^B - v_j^A + p_j}{2} k_j^2 - p_j - v_j^B (1 + k_j) \right) y_j^2 + \right. \\ \left. + (p_j \underline{Y}_j + (v_j^A k_j + v_j^B \alpha_j) \bar{Y}_j) y_j - \frac{v_j^A + p_j}{2} \underline{Y}_j^2 \right];$$

Situation 4. If

$$\underline{Y}_j < k_j y_j \leq \bar{Y}_j < y_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\int_{\underline{Y}_j}^{k_j y_j} (v_j^A Y_j - p_j (y_j - Y_j)) dY_j + \int_{k_j y_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A k_j y_j + v_j^B (Y_j - k_j y_j) - p_j (y_j - Y_j)) dY_j \right] = \dots = \frac{1}{\underline{Y}_j - \underline{Y}_j} \left[\frac{v_j^B - v_j^A}{2} k_j^2 y_j^2 + \right. \\ \left. + (p_j \underline{Y}_j + ((v_j^B - v_j^A) k_j - p_j) \bar{Y}_j) y_j + \left(\frac{v_j^B + p_j}{2} \bar{Y}_j^2 - \frac{v_j^A + p_j}{2} \underline{Y}_j^2 \right) \right];$$

Situația 5. Pentru

$$Y_j < \bar{Y}_j < k_j y_j < y_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\bar{Y}_j - \underline{Y}_j} \left\{ \int_{\underline{Y}_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A Y_j - p_j(y_j - Y_j)) dY_j \right\} = \dots = \frac{v_j^A + p_j}{2} (\bar{Y}_j + \underline{Y}_j) - p_j y_j.$$

Concluzii.

1. Dacă se poate argumenta modalitatea de lansare a produselor evaluând venitul conform criteriului valorii medii, atunci, în viziunea criteriului respectiv, venitul întreprinderii permanent va depăși venitul care poate fi realizat prin aplicarea criteriului Wald;
2. Formulele obținute oferă posibilități suplimentare în evaluarea operativă a situațiilor condiționate de prezența factorilor de risc, facilitând, totodată, estimarea variantelor decizionale adecvate cu privire la planificarea volumelor output;
3. Abordarea stocastică se constată a fi mult mai favorabilă în privința proiectării variantelor de output, decât abordarea pesimistă sau de maximă prudență, desigur, dacă întreprinderea are posibilități financiare semnificative de acoperire a costului total al resurselor utilizate în procesul de producție;
4. În cazul în care volumul total al cererii depășește oferta, atunci indiferent de modul de realizare a producției, venitul obținut este același, iar în situația când cererea este mai mică decât oferta ($Y_j < y_j$), este adecvat să se realizeze producția de calitate A și apoi de calitate B, adică utilizarea funcției $\varphi_j^{AB}(\cdot)$.

Situation 5. For

$$Y_j < \bar{Y}_j < k_j y_j < y_j \Rightarrow \varphi_j^{med}(y_j) = \frac{1}{\bar{Y}_j - \underline{Y}_j} \left\{ \int_{\underline{Y}_j}^{\bar{Y}_j} (v_j^A Y_j - p_j(y_j - Y_j)) dY_j \right\} = \dots = \frac{v_j^A + p_j}{2} (\bar{Y}_j + \underline{Y}_j) - p_j y_j.$$

Conclusions.

1. If there are possibilities to motivate supply of goods estimating enterprise's income in accordance with medium value criterion, then, in vision of this criterion, the revenue permanently will exceed the revenue that can be obtained applying Wald criterion;
2. Obtained formulas offer additional possibilities for operative estimate of situations characterized by the risk, facilitating at the same time, efficient decisional variants of planned volumes of output;
3. Stochastic approach is more favorable in relation of planning the output variants, than pessimistic or maximum prudence approach, certainly, if enterprise has significant financial possibilities for covering the total cost of the resources used in process of production;
4. In case if total volume of demand exceed supply, then, indifferently of modality of production's sale, the income is the same, but in situation when demand is less than supply ($Y_j < y_j$), is adequately to sell firstly goods of quality A and then of quality B, therefore application of function $\varphi_j^{AB}(\cdot)$.

Bibliografie / Bibliography:

1. Gamețchi Andrei, Solomon Dumitru, *Modelarea matematică a proceselor economice*. Editura Evrica, Chișinău, 1998, 639 p.
2. Godonoagă Anatol, *Necesitatea unor generalizări ale modelelor și metodelor economico-matematice*, Analele ASEM, 2004, vol. II, pp. 420-427.
3. Andreica M., Stoica M., Luban F., *Metode cantitative în management*, Editura Economică, București, 1998.
4. Stăncioiu Ion, *Cercetări operaționale pentru optimizarea deciziilor economice*, Ed. Economică, București, 2004, 336 p.
5. William P. Cooke, *Quantitative Methods for Management Decisions*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1985, 686 p.

IDENTIFICAREA RELAȚIILOR FUNCȚIONALE ÎNTRE COMPETITIVITATE ȘI UNII INDICATORI MACROECONOMICI

Lect. sup. Larisa DODU-GUGEA, ASEM

Michael Debonneuil și Lionel Fontagne sunt de părerea că, dacă dorim să analizăm economia unei țări, atunci este bine-venită ideea de a studia competitivitatea ei, deoarece ea înglobează aproape toate procesele economice, sociale: politica educațională, de cercetare, relația dintre diferitele păături sociale, creșterea economică, productivitatea națională, bugetul de stat, piața muncii, de bunuri și servicii. Deci, rezultă că indicatorii macroeconomici și microeconomici, ce reflectă situația economică a țărilor, ne arată nivelul competitivității. Și anume relația dintre export –ISD, PIB-export, PIB-ISD oglindește interdependența dintre acești factori și competitivitate.

Competitivitatea unei țări este corelată cu anumiți indicatori, precum: stocul de ISD, exporturile etc. Pentru a identifica relațiile funcționale dintre anumiți indicatori macroeconomici, s-a făcut un studiu al dinamicii lor în baza datelor statisticii oficiale și s-a determinat, sub aspectul unor modele adecvate, formele și gradele de dependență a unora față de altele, și anume:

- 1. Volumul exportului față de volumul stocului de ISD;**
- 2. PIB-ul față de volumul exportului;**
- 3. PIB-ul în raport cu stocul ISD.**

Este important de remarcat că în toate aceste variante se constată un grad înalt de dependență, dovadă fiind valoarea majoră a coeficientului de corelație, care în toate cazurile s-a pronunțat în diapazonul 0,83-0,98 – legătură în termeni matematici puternic funcțională. Pe de altă parte, validitatea modelelor obținute este argumentată prin respectarea inegalității necesare dintre valoarea tabelară a Funcției Fisher și cea calculată în baza datelor inițiale (valoarea tabelară nu trebuie să depășească valoarea calculată). Un al treilea moment este acceptarea modelului în baza repartiției Student.

I. Dependența Export – stoc ISD

Au fost luate drept variante posibile de model de dependență următoarele funcții:

- a) $y = a + bX + cX^2$
- b) $y = a + bX + cX^2 + dX^3$
- c) $Y = a + b \ln X + c (\ln X)^2 + d (\ln X)^3$

Ca rezultat al cercetării gradului de corespundere a funcțiilor de mai sus s-a constatat:

- analizând dependența exportului față de stocul ISD - o formă adecvată a acesteia, fiind următoarea:

$Y = a + b \ln X + c (\ln X)^2 + d (\ln X)^3$, unde Y este Exportul, X – stocul de ISD cu coeficienții de regresie corespunzători:

$$a = -276,1089$$

$$b = -1559,468$$

IDENTIFICATION OF FUNCTIONAL RELATIONSHIPS BETWEEN COMPETITIVENESS AND CERTAIN MACROECONOMIC INDICES

Sup. Lect. Larisa DODU-GUGEA, AESM

Michael Debonneuil and Lionel Fontagne argue that if we want to analyse a country's economy, it would be a good idea to study its competitiveness, because it includes almost all economic and social processes: educational, investigation policy, the relationship between different social forms, economic growth, state budget, labour market, goods and services market. Thus, it results that the macroeconomic and microeconomic indices, that reflect the economic situation of the countries, show us the degree of competitiveness. And, especially they show us the relationship between export –ISD, GDP-export, GDR-FDI, the relationship between these factors and competitiveness.

A country's competitiveness is intercorrelated with specific indices such as: ISD stock, exports, etc. In order to identify the functional relations between certain macroeconomic indices, it was made a survey of their dynamics on the basis of their official statistical data and it was determined, on the basis of some adequate models, the forms and their degrees of dependency and namely:

- 1. Export volume against the ISD stock;**
- 2. GDP against export volume;**
- 3. GDP in proportion with the ISD stock.**

It is important to note that in all these approaches we observe a high degree of dependency, and as a proof it can serve the major value of the correlation coefficient which was seen in all cases in the diapason 0,83-0,98 – correlation in mathematical terms highly functional. On the other hand, the validity of these models is proved through the observance of the necessary inequality between the table value of the Fisher Function and the one calculated on the basis of the initial data (the tabular value must not overcome the calculated value). The third step is to accept the model on the basis of Student repartition.

I. Dependence Export –ISD stock

The following functions have been taken as dependence model variants:

- a) $y = a + bX + cX^2$
- b) $y = a + bX + cX^2 + dX^3$
- c) $Y = a + b \ln X + c (\ln X)^2 + d (\ln X)^3$

As a result of investigating the degree of the above mentioned functions dependence, we have stated:

- By analysing the export dependence against the ISD stock, we find out its adequate form, such as:

$Y = a + b \ln X + c (\ln X)^2 + d (\ln X)^3$, where Y is Export, X – ISD stock with the recession corresponding coefficients:

$$a = -276,1089$$

$$b = -1559,468$$

c= 443,3805
d=-27,63057

Coeficientul de corelație este destul de mare **R=0,97**, deci legătura este foarte strânsă (între Y și X), valoarea tabelară a funcției Fisher fiind de **9,117**, pe când cea calculată - de 32,917, modelul respectiv fiind adecvat realității.

Pentru analiza dependenței exportului față de stocul de ISD ne servesc datele inițiale din tabelul 1, incluzând și datele calculate.

Tabelul 1

	Varinta III	$Y = a + b \ln X + c (\ln X)^2 + d (\ln X)^3$	
	Stoc ISD	Export	Export (date calculate)
2000	449,0	471,4656	443,0925
2001	549,0	565,4949	594,0475
2002	639,0	643,7916	703,8288
2003	716,0	789,9336	783,3572
2004	869,0	985,1736	912,5506
2005	1056,0	1091,2545	1033,6627
2006	1300,0	1051,6211	1151,6101
2007	1838,0	1341,7351	1318,3948
2008	2518,0	1432,7804	1432,7804

Sursa: elaborată de autor în baza datelor statisticii oficiale a Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova

Graficul dependenței dintre valoarea exportului în raport cu valoarea ISD este prezentat în figura 1

c= 443,3805
d=-27,63057

The correlation coefficient is high enough **R=0,97**, i.e. the link is very tight (between Y and X), the tabular value of the Fisher function is **9,117** meanwhile the calculated one - is 32,917, this model is suitable to reality.

When analysing the dependence of export against the ISD stock we can use the initial data from the following table also including the calculated data.

Table 1

	Varint III	$Y = a + b \ln X + c (\ln X)^2 + d (\ln X)^3$	
	ISD Stock	Export	Export (calculated data)
2000	449,0	471,4656	443,0925
2001	549,0	565,4949	594,0475
2002	639,0	643,7916	703,8288
2003	716,0	789,9336	783,3572
2004	869,0	985,1736	912,5506
2005	1056,0	1091,2545	1033,6627
2006	1300,0	1051,6211	1151,6101
2007	1838,0	1341,7351	1318,3948
2008	2518,0	1432,7804	1432,7804

Source: elaborated by the author on the basis of the official statistical data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

The schedule of dependence between the export value in proportion with ISD value is shown in figure 1.

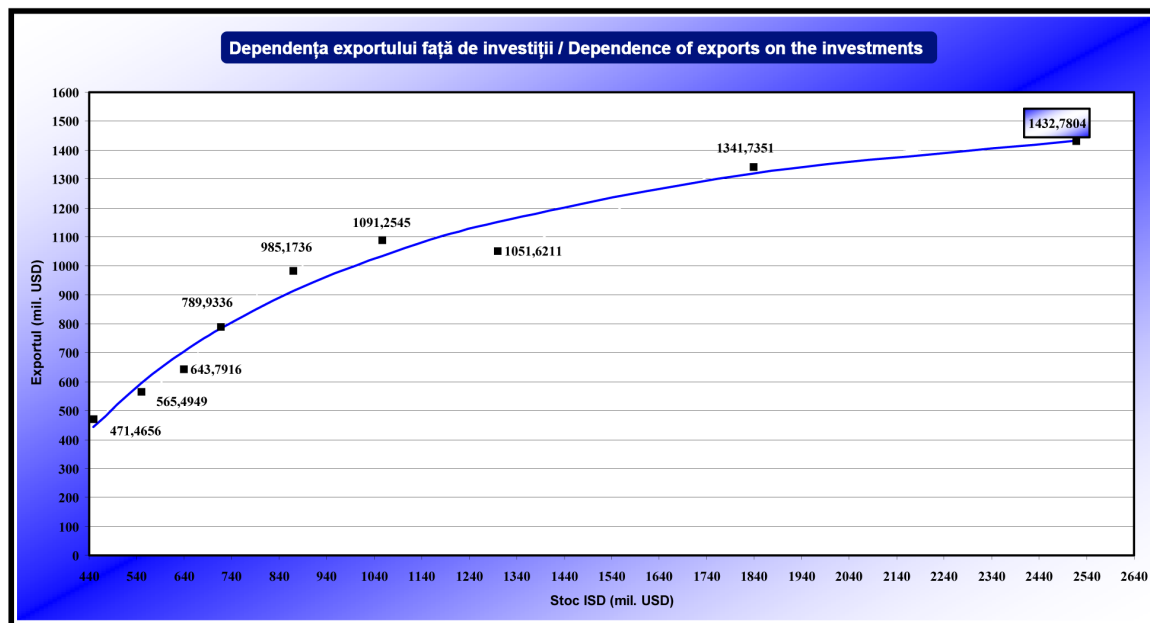


Figura / Figure 1. Dependența exportului de stocul investițiilor străine directe / Dependence of Export on the Foreign Direct Investments Stock

Sursa / Source: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova / elaborated by the author on the basis of the official statistical data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

Analizând această figură, observăm o dependență foarte mare între stocul de ISD și creșterea exporturilor. Exportul unei țări unei industrii este

When analysing this figure, we observe a very high dependence between the ISD stock and exports growth. A country's export, depends on the ISD stock

în dependență de stocul ISD prin volumul valoric și ponderea filialelor și companiilor străine în exportul unei ramuri de activitate economică sau în exportul total al țării-gazdă.

II. Dependența PIB – export

Dacă ne referim la dependența PIB-ului față de export, se constată adecvată dependența de forma:

$$Y=a+bX+cX^2+dX^3$$

Valorile coeficienților sunt următoarele:

$$a=2425639$$

$$b=-6,084402$$

$$c=0,009189$$

$$d=-2,65 \times 10^{-6}$$

Coeficientul de corelație **R=0,9514**, valoarea tabelară a funcției Fisher- de 19,371, cea calculată este egală cu 73,237.

Datele inițiale cu valorile PIB-ului și exportului pentru anii 1997-2008, precum și datele calculate pentru valoarea PIB-ului conform modelului ales sunt prezentate în tabelul 2:

Tabelul 2

Varianta II	y=a+bX+cX ² +dX ³		
	Export	PIB	PIB calculat
1997		1930,08	
1998		1698,7	
1999		1171,29	
2000	471,4656	1288,82	1321,87
2001	565,4949	1479	1444,22
2002	643,7916	1662,2	1609,99
2003	789,9336	1981,28	2047,03
2004	985,1736	2596,75	2816,12
2005	1091,255	2988,25	3284,91
2006	1051,621	3629,4	3107,40
2007	1341,735	4398,52	4403,53
2008	1432,766	6065,64	4777,26

Sursa: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova

În formă grafică, dependența funcțională dintre valoarea exportului și produsul intern brut poate fi reprezentat astfel (figura 2).

După cum cunoaștem, un rol aparte în asigurarea creșterii PIB-ului îi revine industriei și anume producției industriale orientate spre export. Însă momentele dificile, cum ar fi suspendarea exporturilor de producție vinicolă în Rusia, începând cu luna martie 2006, le-au afectat industria prelucrătoare, care deținea 73,4% în sectorul industrial. Ca urmare, valoarea adăugată brută a acesteia s-a micșorat cu 14,9%, comparativ cu trimestrul I al anului 2006, iar aportul acesteia la creșterea PIB a fost negativ (-2,1%). Observăm că, începând cu anul 2007 și anul 2008, exporturile au crescut, ceea ce a contribuit la creșterea PIB în această perioadă.

through its value volume and the percentage of foreign companies and branches in the export of a certain branch of economic operation or in the total export of the host country.

II. The Dependence of GNP – export

If we refer to the dependence of the GNP against export, we observe the adequate dependence on the form:

$$Y=a+bX+cX^2+dX^3$$

The values of the coefficients are the following:

$$a=2425639$$

$$b=-6,084402$$

$$c=0,009189$$

$$d=-2,65 \times 10^{-6}$$

The correlation coefficient is **R=0,9514**, the tabular value of the Fisher function is 19,371, the calculated one amounts to 73,237.

The initial data with the GDP and Export values for years 1997 – 2008, as well as the calculated data for the value of the GNP according to the model are presented in table 2:

Table 2

Variant II	y=a+bX+cX ² +dX ³		
	Export	GNP	Calculated GNP
1997		1930,08	
1998		1698,7	
1999		1171,29	
2000	471,4656	1288,82	1321,87
2001	565,4949	1479	1444,22
2002	643,7916	1662,2	1609,99
2003	789,9336	1981,28	2047,03
2004	985,1736	2596,75	2816,12
2005	1091,255	2988,25	3284,91
2006	1051,621	3629,4	3107,40
2007	1341,735	4398,52	4403,53
2008	1432,766	6065,64	4777,26

Source: elaborated by the author on the basis of the official statistical data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

In a graphic form, the functional dependence between the export value and GDP can be presented in the following way (figure 2).

As we know, a special role in ensuring the GNP growth belongs to the industry and especially, industrial production directed towards export. But, the difficult moments, such as the cancellation of winery products exports in Russia beginning with March 2006, have influenced the processing industry that had 73,4% in the industrial sector. As a result, its gross added value decreased with 14,9% in comparison with the 1st term of 2006, but its support to the GNP growth was negative (-2,1%). We observe that beginning with 2007 and during 2008 the exports increased and this fact has contributed to the GDP growth in this period.

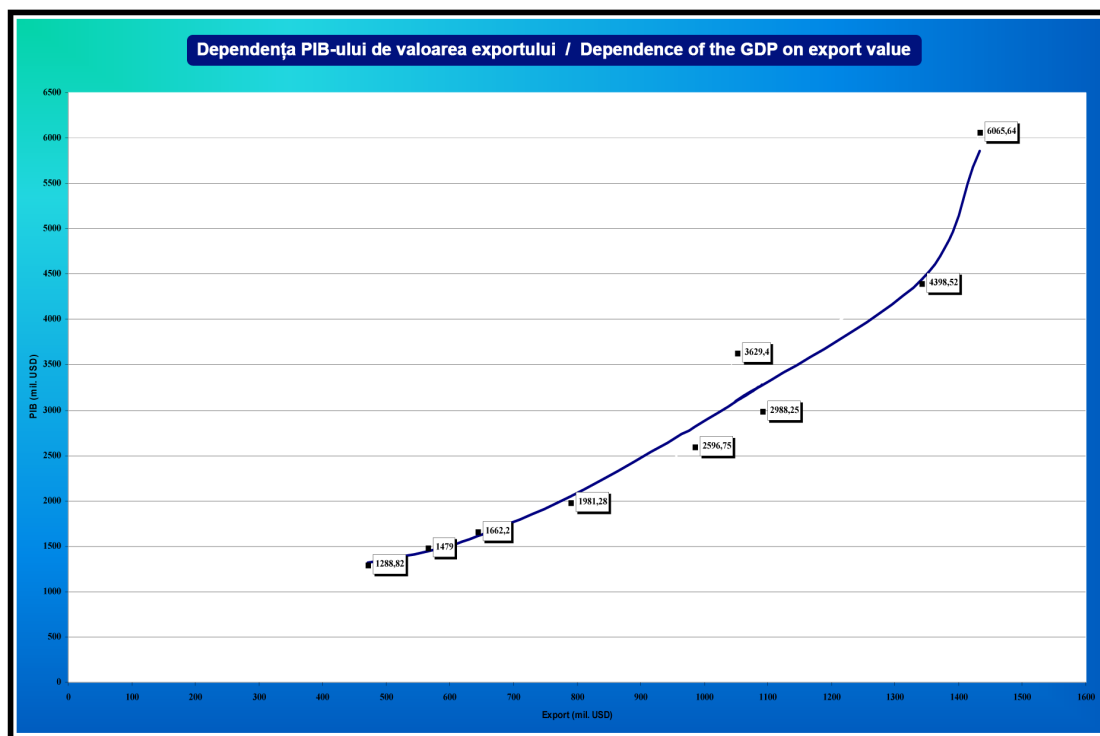


Figura / Figure 2. Dependența funcțională dintre valoarea exportului și produsul intern brut / The functional dependence between the export value and GNP

Sursa / Source: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova elaborated by the author on the basis of the official statistical data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

III. PIB - Stoc ISD

Date inițiale:

Varianta III	$y=a+b*\ln(x)+c*\ln(x)^2+d*\ln(x)^3$		
	Stoc ISD	PIB	PIB calculat
1997		1930,08	
1998		1698,7	
1999		1171,29	
2000	449,0	1288,82	1461,8835
2001	549,0	1479	1069,9193
2002	639,0	1662,2	1178,2478
2003	716,0	1981,28	1431,2972
2004	869,0	2596,75	2091,7493
2005	1056,0	2988,25	2897,0939
2006	1300,0	3629,4	3712,6752
2007	1838,0	4398,52	4399,3326
2008	2518,0	6065,64	3574,4543

În mod grafic, dependența dintre PIB și stocul ISD poate fi reprezentată astfel, precum urmează în figura 3.

Ca rezultat al analizei evoluției corelației: investiții străine directe – creștere economică, Constantin Doltu constată că marea majoritate a specialiștilor consideră, că ISD au un impact favorabil asupra creșterii economice în țările receptoare. Aceasta a demonstrat că există o relație directă între fluxurile de ISD (ca procent din PIB) și creșterea PIB/locuitor nu doar pentru țările dezvoltate, ci și pentru cele mai multe din țările în curs dezvoltare. Astfel, țările care au atras un volum important de ISD au avut cele mai înalte ritmuri de creștere economică.

III. GNP – ISD Stock

Initial data:

Variant III	$y=a+b*\ln(x)+c*\ln(x)^2+d*\ln(x)^3$		
	ISD Stock	GNP	Calculated GNP
1997		1930,08	
1998		1698,7	
1999		1171,29	
2000	449,0	1288,82	1461,8835
2001	549,0	1479	1069,9193
2002	639,0	1662,2	1178,2478
2003	716,0	1981,28	1431,2972
2004	869,0	2596,75	2091,7493
2005	1056,0	2988,25	2897,0939
2006	1300,0	3629,4	3712,6752
2007	1838,0	4398,52	4399,3326
2008	2518,0	6065,64	3574,4543

In a graphic form, the dependence between the GNP and ISD stock is shown in Figure 3

With reference to analysing the correlation evolution: foreign direct investments - economic growth, Constantin Doltu states that a big majority of specialists consider that, ISD has a favourable impact on the economic growth in receiver- countries. They have proved there is a direct relationship between ISD flows (a a percent from GDP) and GDP growth/citizen not only for developed countries, but also for a big number of developing countries. Thus, the countries that have attracted a great ISD volume had the highest paces of economic growth.

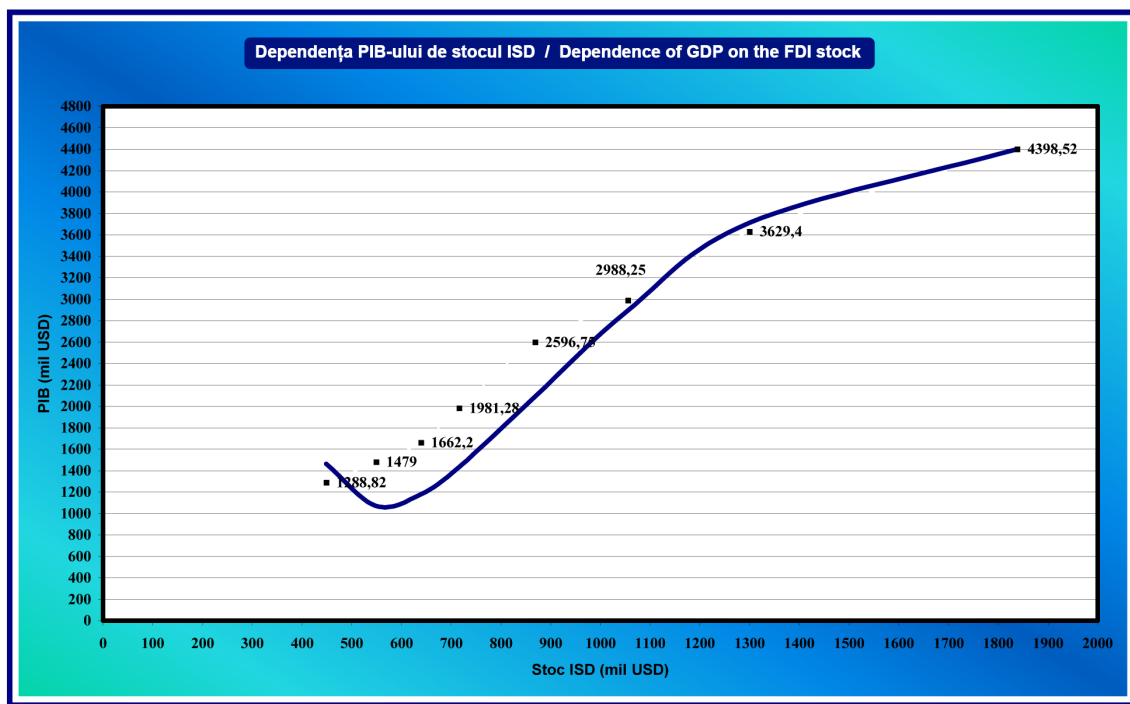


Figura / Figure 3. Dependența funcțională dintre PIB și valoarea stocului ISD (anii 2000-2008) / The functional dependence between the GNP and the ISD stock value (years 2000 – 2008)

Sursa / Source: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova / elaborated by the author on the basis of the official statistical data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

Una din formele adecvate ale dependenței este forma logaritmică:

$Y=a+blnX+(clnX)^2+d(lnX)^3$ cu coeficienții corespunzători:

$$\begin{aligned} a &= 1295292 \\ b &= -568519,6 \\ c &= 82726,1 \\ d &= -3983 \end{aligned}$$

Coeficientul de corelație calculat este **R=0,8323**. Valoarea tabelară a Funcției Fisher este de 6,617, cea calculată este de 16,412.

În concluzie, pentru cele 3 cazuri, constatăm un grad înalt de dependență, care se confirmă prin valoarea mare a coeficientului de corelație și acceptarea modelelor ca fiind adecvate în baza criteriului Fisher, în toate cazurile, valoarea tabelară a Funcției Fisher fiind mai mică decât valoarea calculată.

Analizând aceste modele, observăm legătura directă (aproape funcțională) a factorului considerat dependent de un alt factor, considerat independent, de exemplu, în cazul dependenței exporturilor de stocul ISD, volumul exportului se consideră dependent, iar stocul ISD drept factor independent.

Importanța modelelor:

1. Utilizând aspectele concrete ale dependențelor obținute într-o formă integră se prezintă tabloul dinamic al indicatorilor maroeconomici: PIB, ISD, export pe întreaga perioadă 1997-2008;
2. Cu un nivel de încredere, am putea folosi modelele respective în obținerea unor prognoze

One of the adequate dependency forms is the logarithm form:

$Y=a+blnX+(clnX)^2+d(lnX)^3$ with suitable coefficients:

$$\begin{aligned} a &= 1295292 \\ b &= -568519,6 \\ c &= 82726,1 \\ d &= -3983 \end{aligned}$$

The calculated correlation coefficient is **R=0,8323**. The tabular value of the Fisher Function is 6,617, the calculated one amounts to 16,412.

As a conclusion, for those three cases we can identify a high dependency degree that is confirmed through the high value of correlation coefficient and the acceptance of models as being acceptable on the basis of Fisher criterium, in all cases the tabulated value of Fisher function is less than the calculated value.

By analysing these models, we observe the direct link (almost functional) of the factor that is considered to be dependent upon another factor, considered to be independent, e.g. in the case of the exports dependency on the ISD stock, the export volume is considered to be dependent, but the ISD stock is an independent factor.

The Importance of models:

1. By using the concrete aspects of the obtained dependencies in an integral form we can present the dynamic picture of the macroeconomic indices: GNP, ISD, export, for the whole period of the years: 1997-2008;
2. With a level of trust we can use these models to obtain certain forecasts of these indices evo-

de evoluție a acestor indicatori pe parcursul anului 2009 și puțin mai rezervat s-ar putea face pronosticul pe 2010;

3. Forma grafică a modelelor obținute permite o înțelegere și o reprezentare atât laconică, cât și amplă a situației economice reprezentate prin acești indicatori.

Deci, observăm o dependență între competitivitatea R.Moldova și indicatorii macroeconomici analizați. PIB-ul ne arată nivelul de competitivitate al țării, fiind într-o relație funcțională față de stocul total al ISD atrase în PIB, ce reflectă capacitatea de atragere a ISD a economiei analizate comparativ cu capacitatea de producție a acesteia. Rolul cel mai mare în creșterea competitivității îl are stocul de ISD, fiind urmat de exporturi care, de asemenea, sunt dependente de primul indicator. Interdependența *investiții străine directe–competitivitate* în Republica Moldova demonstrează că ISD au o influență pozitivă asupra competitivității doar în cazul în care statul promovează propria sa politică în această privință și atrage ISD ținând cont de interesul național și de prioritățile dezvoltării țării respective. Dacă vorbim despre problema competitivității exporturilor, această orientare necesită adoptarea unor politici naționale de susținere a ramurilor și industriilor exportatoare prin oferirea de sprijin guvernamental întreprinderilor exportatoare, sub formă de facilități fiscale, prin diferite forme de subvenționare, anumite licențe etc.

lution during 2009 and less reserved we could make the forecast for 2010;

3. The graphic form of these models provide us with an understanding which can be both: laconic and ample of the economic situation shown through indices.

Thus, we observe a dependency between the competitiveness of R.M and the analysed macroeconomic indices. The GNP provides us with the country's competitiveness level being into a functional relationship against the total ISD stock attracted in GNP, this fact reflects the ability to attract the ISD of the analysed economy in comparison with the ability of its production. The most important role in the competitiveness growth belongs to the ISD stock being followed by exports, which also depend on the first index. The intercorrelation direct foreign investment – competitiveness in the R.M., demonstrates that the ISD have a positive impact on the competitiveness only in the case when the state promotes its own policy in this respect and attracts ISD taking into account the national interest and the priorities of the country's development. If we speak about the exports competitiveness issue, this direction requires to adopt certain national policies, which would support the exporting branches and industries through offering government support to the exporting enterprises in the form of fiscal facilities, different subsidy forms, specific licenses, etc.

Bibliografie / Bibliography:

1. Doltu Constantin „*Investițiile străine directe și influența asupra modernizării economiei în tranziție*”, Ed. Arc, Chișinău 2008
2. Cosmin Marinescu „*Avantajul competitiv: mit sau realitate*”, Simpozionul internațional „Management și competitivitate”, București 2004
3. Gamețchi Andrei, Solomon Dumitru „*Modelarea matematică a proceselor economice*”, Ed. Evrika, Chișinău 1998
4. *Raportele Biroului Național de Statistică al R.Moldova pe perioada 1997-2008*

Bun de tipar – 04.09.2009
Format 80x65 1/8. Coli de tipar – 11,00.
Coli editoriale – 14,89. Tirajul 100 ex.
Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
Tel: 402-986